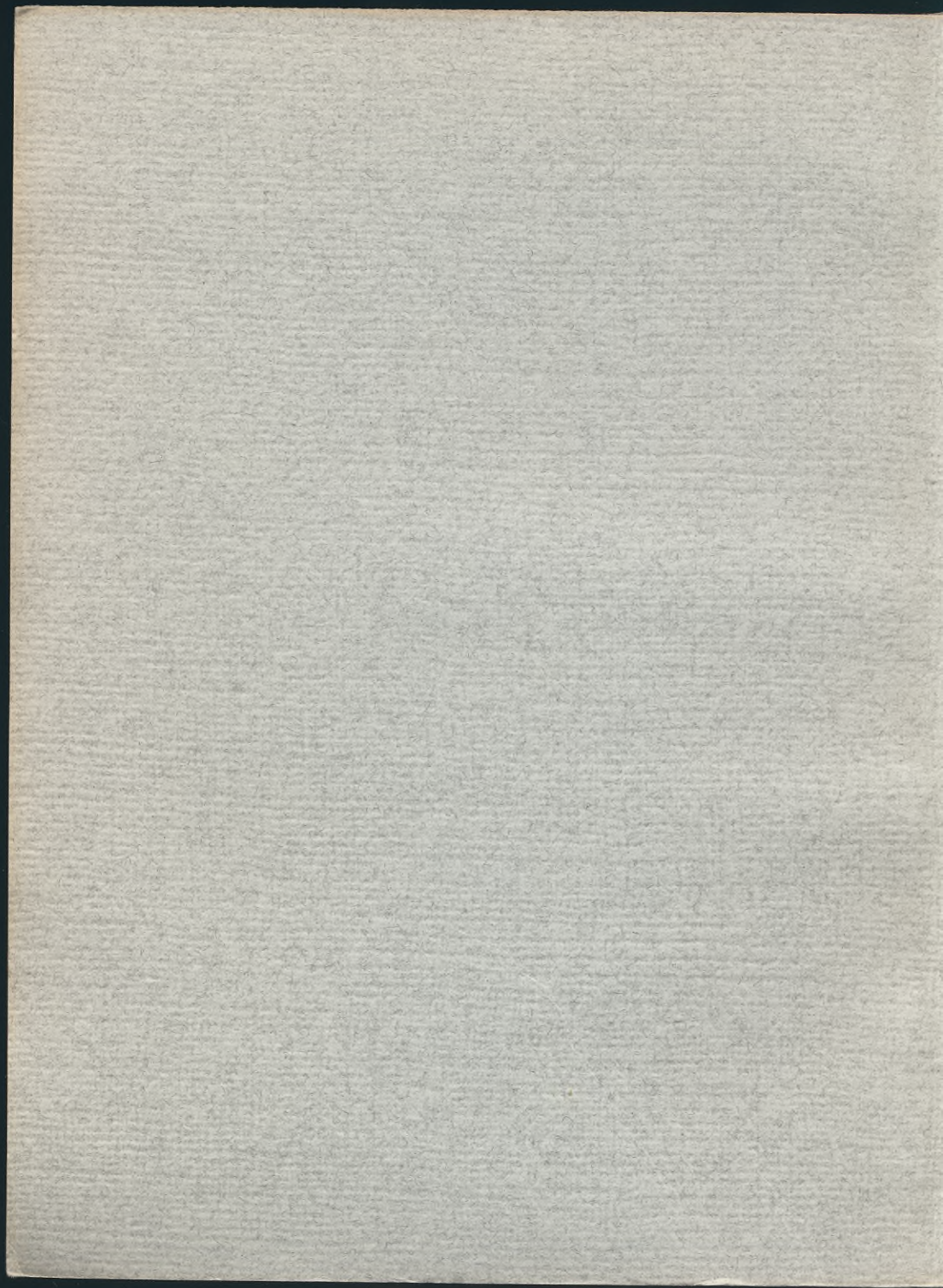

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

Litt.
Sw.

100
50

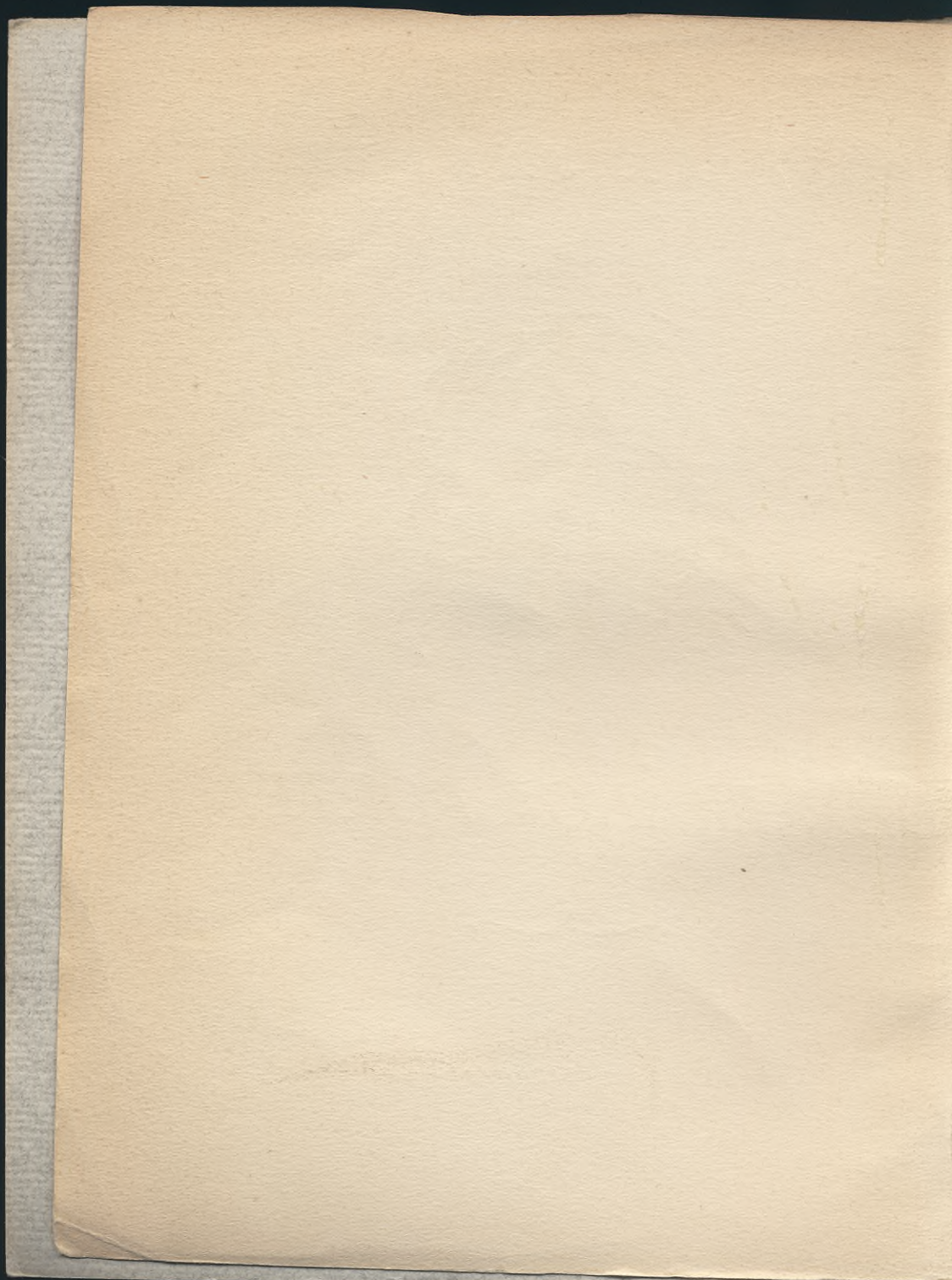
RAGNAR JÄNDEL

DEN TRÅNGA PORTEN

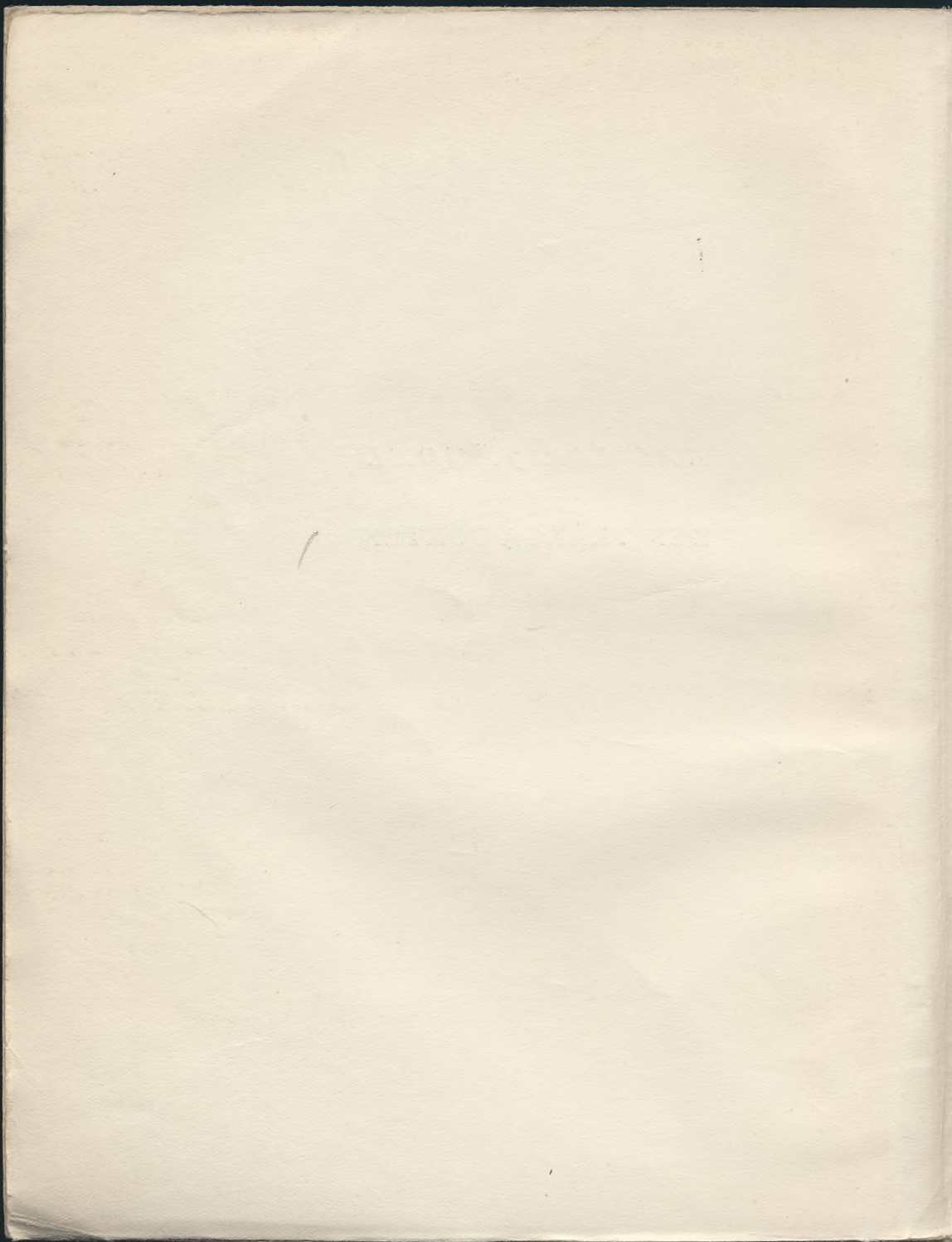

•STOCKHOLM • TIDENS • FÖRLAG •

RAGNAR JÄNDEL

DEN TRÅNGA PORTEN

RAGNAR FÄNDEL

DEN TRÅNGA PORTEN

EN UTVECKLINGSHISTORIA

ANDRA UPPLAGAN

Fjärde tusendet

Stockholm

TIDENS FÖRLAG

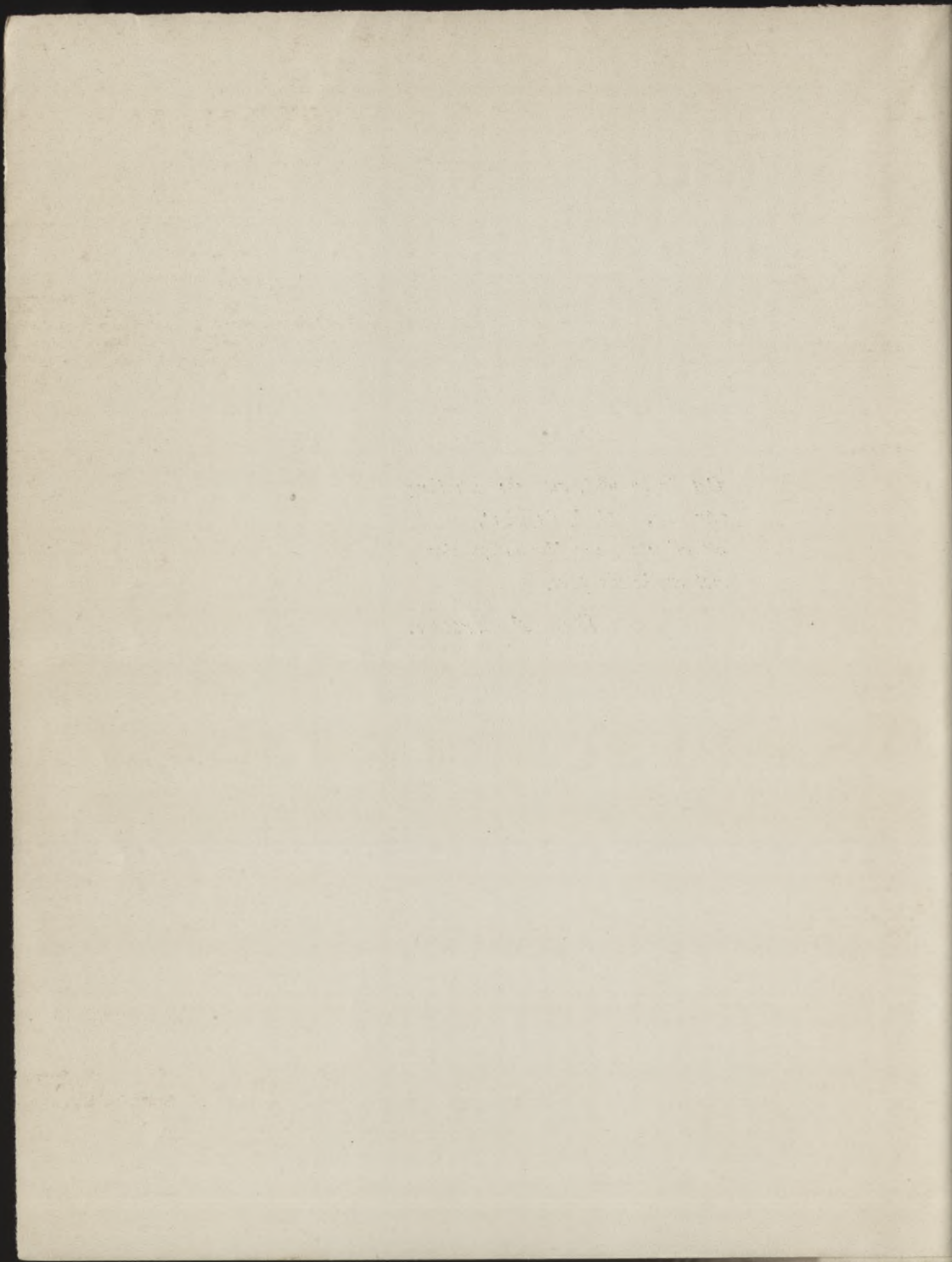
1925

STOCKHOLM
BOKFÖRLAGS-A.-B. TIDENS TRYCKERI
1925

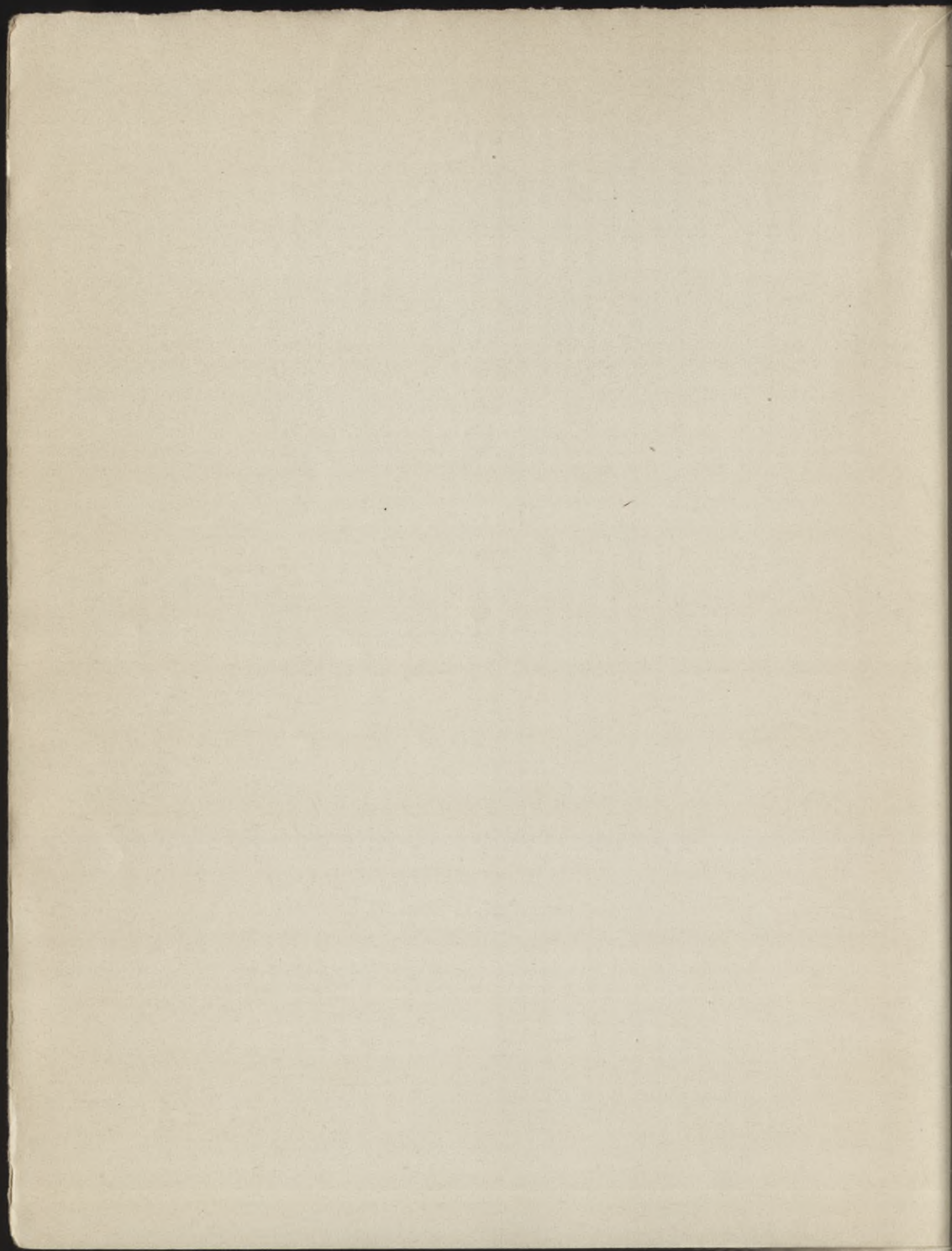

*Det är en nåd, att svår och lång
vår väg, o Gud, du gjort,
att all vår gång blir tunga steg
mot evighetens port.*

Dan Andersson.

I.

Om man från residensstaden i ett av våra kustlandskap följer landsvägen norrut, ser man, just där strandbygden möter skogslandet, en liten ryggåsstuga, som ligger ett par stenkast från vägen, omgiven av magra åkertegar. Det är nu inte en sådan där pittoresk och skinande självmedveten liten stuga, som man ibland kan träffa på, rödmålad, med vita knutar och fönsterluckor och med taklök på den låga åsen. Den har ingenting av torftighetens romantik över sig, turisterna lockas knappast att ta fram kameran inför den och försjunker inte i lyriska funderingar över den svenska fattigdomens betydelse. Jag tänker, att han i stället fortsätter sin väg med ett snopet leende över den stillösa fattigdom, varom stugan vittnar.

Ty det förhåller sig med människoboningar som med människor — vi kräva ett visst mått av självaktning för att vi skola respektera dem. I den fattigaste backstugusittare eller den eländigaste landsvägsriddare se vi dock en man, om han blott möter oss trygg och säker, utan vare sig skryt eller blygsel. Så också med en människoboning. Den som över-

nattat någon gång i en skogshuggarbarack eller en kolar-koja vet, vilken känsla av trivsel en sådan kan erbjuda. Där finns en öppen härd och ett par britsar — allt är ytterligt enkelt och primitivt, sotigt, smutsigt, men på ett självklart och självmedvetet vis. Just så väntar man det och just så *skall* det vara, därför känner man sig väl till freds därmed. Likaså med den där stugan med de vita knutarna — den är liten och där är lågt till taket, men den ser dock ut att vara ett hem för människor, den är omsorgsfullt byggd och underhållen och den varken klagar eller gör sig till. Den är sig själv, den har stil.

Men med den stuga, jag nyss talat om, och som jag ännu en stund vill bedja läsaren att dröja vid, är det ej så. Den är varken en skogshuggarkoja eller en stuga bland stugor, den förefaller omöjlig att bo i och vill dock föreställa en människoboning. Den är sned och vind från vilken sida vi än betrakta den, om den ena knutbrädan sitter fast, så hänger den andra lös, och man tycker att det är lönlöst, att åter söka få den att fästa vid det murkna timret. Stora springor — de största tilltäppta med trasor — gapa mellan fönster och dörrar... Man tycker att första ordentliga vindpust utan svårighet skulle orka vräka omkull åbäket, som dock stått och sett ut ungefär på samma sätt i två mans-åldrar, oberäknat den tid, det beklädde värdigheten av brännvinsbränneri någonstädes längre ned mot kusten.

Men det är underligt, hur även det tristaste kan bli intressant, ja gripande, för den som känner det. Det fattigaste människohjärta har ju sin saga, och den tarvligaste människoboning har sin. En gammal kvinna — hon må synas oss aldrig så simpel och sjäpig — stiger dock något i vår aktning, då vi få höra, att hon är en moder. Och då man vet, att den gamla kåken uppe vid Ljungmon ännu under sin tredje ägare har sett fem barn födas och två växa upp, betraktar man den genast med andra blickar. Då har den ju dock varit ett hem, ja, i någons ögon har den just varit Hemmet, och får därigenom något vördnadsvärt över sig.

Målaren Jakob Erling hade ursprungligen en större stuga, vad man i dessa trakter kallade en "byggning", en halv mil längre upp i skogsbygden. Då han emellertid aldrig lyckades få den ordentligt inredd och dessutom var skuldsatt, måste han snart lämna den ifrån sig. Han köpte då för sextio riksdaler den redan då fallfärdiga stugan vid Ljungmon. Meningen var väl från början att riva den och bygga nytt, men Erling hörde till dem, som väl ha mycket planer men föga kraft att förverkliga dem. Då han tillsammans med sin unga hustru följde efter det lilla flyttlasset för att ta stugan i besittning var det smällkall vinter. Hustrun gick då med det första barnet och hon gruvade sig över den otäta bostaden, och menade, att det skulle bli svårt att bärga barnet i det dragiga rummet, där det obehindrat snöade och reg-

nade in. Men mannen, som helt visst älskade sin hustru och tänkte med ömhet på det barn, hon bar under sitt hjärta, tröstade henne och svarade, att det inte skulle dröja länge, förrän de hade en ny och präktig stuga att flytta in i. "Du skall få se, Kerstin", sade han skämtande, "att den dagen, vi håller barnsöl, skall vi också hålla taklagsöl". Så blev det emellertid inte. Jakob Erling byggde aldrig nytt, den gamla Ljungmostugan blev hans hem för livet.

Han var en liten, spenslig man med en oftast inåtvänd och osäker blick och en viss kvinnlig sirlighet i sitt sätt. Han var av en finare men också lösare materia än allmogefolk i allmänhet, han saknade deras vanliga kärvhet och trumpenhet men hade ej heller deras säkerhet. Hans far hade varit båtsman och hade för övrigt gjort sig känd vida omkring såsom en ovanligt skicklig fiolspelman; han var en väl sedd gäst på bröllop och danstillställningar, så mycket mer, som han var sällsynt livlig och även i dansen en mästare. Dess underligare tycktes det folk, att han, som alltid förefallit obekymrad, en dag hade funnits hängande död i ett träd ett stycke från hemmet. Det hade varit på själva påskdagen, och det sades, att då man hittat honom, hade hans händer stelnat i ett krampaktigt grepp kring ett par utstående trädgrenar, så att han liknat en korsfäst . . .

Utom detta fanns det i släkten åtskilligt som tydde på bristande sinnesjämvikt. En farbror till den äldre Erling

hade varit omtöcknad till förståndet och dött på socknens fattigstuga. Och en bror till honom, som varit byskollärare, hade varit illa beryktad på grund av oregerlighet och superi.

Jakob hade tidigt kommit in till staden och gått i målarelära där. Han hade sedan företagit en gesällvandring upp genom landet och så småningom kommit till huvudstaden. Där hade han arbetat i sitt yrke någon tid, hade sedan tagit värvning vid ett regemente, men snart rymt därifrån och begivit sig söderut. Sedan han lyckligen kommit tillbaka till sin hemtrakt, hade han börjat driva yrket där, fick rykte om sig såsom en särdeles skicklig hantverkare, och i en bondgård uppe i skogstrakten hade han råkat henne, som nu var hans hustru. Han hade inte ärvt sin fars naturliga livlighet, tvärtom var han skygg och tafatt, och han kunde varken dansa eller spela fiol. Men fast han hade ett undfallande sinne och hade svårt att göra sig gällande, hade han en ganska stark självkänsla, och då han blivit drucken — han tyckte om brännvin — tog denna ut sin rätt utan förnuft och reson.

Kerstin var av fattig torparesläkt, men hon var välvuxen och finhyllt och hennes bruna ögon voro vackra och spelande. Men där hon nu, klädd i sin grova verkensdräkt, med en schal över axlarna och en grårutig schallett kring det mörka håret, följde efter det tarvliga flyttlasset, kände hon sig icke glad till sinnes utan gick tyst och tankfull vid sin

mans sida. Det var blott ett par år sedan hennes mor jordats, och den gamle knarrige styvfadern hade hon aldrig älskat. En beklämmande ensamhet, en gnagande rådlöshet grep henne, och hon, som alltid sprungit så lätt i alla ärenden, kände fötterna tunga, som om träskorna varit av bly i stället för trä.

— Du Jakob, sade hon, vad jag tycker, det skulle varit roligt, om mor hade levat och kunde kommit till oss då och då.

— Kan väl förstå det, svarade han. Men nu blir du ju snart mor själv och får mycket att tänka på. Fast nog tänker jag själv många gånger på min gamle far — Gud välsigne honom, där han ligger...

Nej, han förstod det inte. Det var som om mannen vid sidan varit henne oändligt främmande, vart bar det hän, vad ville han göra med henne? Hon visste intet, visste blott, att allt hade gått för fort, hon hade knappast hunnit tänka något förrän nu. Hon var bara tjugotre år, men hennes ungdom var oåterkalleligen förbi. Den hade varit full av arbete och stränghet, men o, hur ljus och lycklig den ändå hade varit! Alla hade varit nöjda med henne, alla hade tyckt om henne och aldrig förr hade hon känt någon ensamhet.

Aldrig förr hade hon betraktat sitt förflutna, aldrig hade hon egentligen betraktat något alls. Allt hade hon tagit

naturligt, utan funderingar. Men nu gingo tankarna kärleksfullt tillbaka till barndomen. Hon såg sig själv sitta vid den öppna spisen och spänta stickor, en efter en satte hon stickorna i stickstaken och sörjde för, att det var ljust i stugan medan modern satt till långt fram på nätterna och spann tågor och styvfadern sysslade med träslöjd. Hon mindes hur lustigt ljusskenet föll över väggarna och över de grova, omålade möblerna, och hon mindes också hur obeskrivligt trygg hon då kände sig. En sådan trygghet skulle hon väl aldrig mera känna? Och hon kom ihåg söndagarna, då grannflickorna kommo till henne och hon fick följa med dem ut och leka, sedan hon först hade läst sitt stycke ur katekesen och dagens text i psalmboken. Det var sommardagar så underbart härliga, då ödlorna kilade mellan stenarna i backen, humlorna surrade och brudblossen vajade röda. Och vad där var gott om smultron på kalhuggningen nedanför torpet! Mycket annat var det också, som hon mindes. Ibland blev hon skickad ned till kusten för att köpa strömming, då den var som billigast. Då fick hon ge sig i väg i gryningen om sommarmorgnarna och springa barfota den milslånga vägen för att hinna lagom, tills fiskarna kommo in med sina ekor. På ditvägen hade hon alltid frusit om fötterna till att börja med, men snart hade hon sprungit sig varm. Då sillen gick till riktigt bra, kunde hon få några kast på köpet, och vid sådana tillfällen brukade hon vid hem-

komsten be mor, att hon skulle få en hel strömning till frukosten, i stället för den halva, som hon eljest måste nöja sig med. Och det fick hon då gärna, åtminstone om styvfadern inte var inne. Ty styvfadern var sträng och snål, torr och träaktig. Han hade stora tunga händer och man blev yr i huvudet efter hans örfilar, men det var en säker och redig gubbe.

Tidigt hade hon kommit bort från hemmet i tjänst hos bönderna. Tänk, vad den vårdagen hade varit vacker, då hon barfota, med träskorna i ena handen och ett knyte med kläder i den andra, begav sig till sin första tjänst! Himlen hade varit molnfri, lärkorna hade spelat hela tiden och små glada rännilar hade porlat utför backarna och ibland runnit tvärs över vägen. Hade hon än känt sig litet ängslig, så hade det varit på ett helt annat sätt, än hon nu kände det. Vart hon kommit, hade hon fort vant sig, hon hade vunnit allas förtroende och blivit behandlad mera som en dotter än som en piga. Ja, förr hade allt varit sommarligt och ljusst.

Nu såg hon åter upp på mannen, såg hans vaggande gång och famlande blick.

— Vad du är blek, människa, går du och fryser? sade han.

Men hon svarade ej. Vägen sluttade nu nedför och Ljungmon bredde ut sig i all sin karghet; mellan ett snår av björk- och videbuskar skymtade stugan fram och röken

steg rätt upp ur skorstenen. Just som flyttlasset gnisslande vände ned från vägen ut över de snötäckta åkertegarna, snavade hustrun till och blev liggande. Då hon åter kom till sig, låg hon redan på sängen, och en pratsam grannkvinna, som varit där för att elda upp, bjöd henne rykande varmt kaffe.

— Bevare oss Gud, så du bär dig åt, snattrade hon — håller på att skrämman livet ur oss rakt. Ja se, det är alltid värst, då man går med det första. Jag minns väl jag den tiden, satt jag inte och svimmade i själva kyrkan! Det var ändå första söndagen i fastan, och det var ändå så, att... att... att...

Kerstin lyssnade bara med ett halvt öra till kvinnans oefterhärmliga, på en gång pipande och kraxande röst och till det oupphörliga ordflödet. Men hon kände sig litet lugnare i sinnet, om det nu var av tröttheten, eller det berodde därpå, att stugan nu, när elden brann på härden, föreföll henne en smula mera hemlik, än när hon första gången såg den. Visserligen hängde takets sparrar delvis lösa, och den blaskiga tapeten, som beklädde den, hade här och där ätitits sönder av regn och fukt. Mellan de grova, illa hopskarvade golvtilljorna var det på en del ställen tumsbreda springor och från fönster och dörrar fläktade den bistra nordanvinden in. Men man fick nu ta det, som det var och göra det bästa möjliga därav.

— Så får du stoppa trasor mellan dörrarna om kvällarna, undervisade grannkvinnan, och så har du väl några matt-trasor, du kan lägga på golvet.

— Ja, så går det väl med Guds hjälp vintern över.

— Ja, instämde Jakob med varmt och ödmjukt tonfall, nog går det med Guds hjälp vintern över.

Men på kvällen låg Kerstin länge utan att kunna sova. Hon kände mannens varma kropp och hörde hans jämna snarkningar. Halvt i dvala låg hon och viskade den enkla bön, hon lärt av sin mor: "Gud som haver barnen kär, se till mig..." Men vid det sista ordet spratt hon upp och kände sig åter mycket ensam och långt borta från sitt eget.

Barnet föddes kort före midsommar. Det var en flicka, och hon dog redan tre veckor efter födelsen. Föräldrarna bestämde, att hon skulle heta Hanna efter Jakobs moder, men hon hann aldrig bli ordentligt döpt; Kerstin tillkallade i sista stunden en gudfruktig bonde i trakten, vilken gav den lilla "nöddop", för att hon inte helt oinvigd skulle behöva göra sitt inträde bland änglarna.

Så blev det varken barnsöl eller taklagsöl den sommaren.

Kerstin tog det nog till en början tungt, att den lilla inte fick leva, men hon tröstade sig med att Gud nog visste, vad som var det bästa. Hade barnet också levat sommarn över, tänkte hon, hade det kanske ändå dukat under för vintern, och då hade det blivit svårare, att skiljas vid det. Hon hade också så mycket att göra om dagarna, att hon inte fick mycken tid till att fördjupa sig i sin sorg, och om kvällarna värkte hennes kropp av trötthet, så att hon somnade fort och djupt.

Jakob hade nämligen hyrt tre tunnland av den jord som omgav stugan, det var till det mesta obruten mark, dels

ljunghed och dels sank buskmark. På våren svedde han ljungmarken och sedan gällde det att hacka upp den. Av detta arbete föll emellertid det mesta på hustruns lott, ty sedan han på våren med hennes hjälp grävt ned potatisen på ett jordstycke, som förut var upptaget, gav han sig bort på arbete i gårdarna och var då borta en hel vecka i taget, ibland längre. Sedan hustrun nätt och jämnt hunnit repa sig från barnsängen fick hon börja hacka upp heden, och mannen mätte, om också i början halvt på skämt, för varje gång han gick bort, upp ett stycke, som han väntade att få se upphackat, till dess han kom hem. Dessutom hade hon att bära mossjord för att därmed förbättra den magra jorden. Det var ett både drygt och ansträngande arbete att i halvskäppekorgar bära den tunga, dävna jorden från den ett gott stycke väg belägna mossmarken. Så skulle även potatisen kupas och slutligen tagas upp. Och så gällde det att bära hem ved för vinterbehovet. Självt låg Jakob Erling den sommaren icke på latsidan; redan före gryningen brukade han om måndagsmorgnarna stiga upp för att gå till sitt arbete ute i byarna, men det hände ej sällan, att han om lördagskvällarna kom hem drucken. Stundom hade han en liter brännvin med sig hem och ett par bekanta att dela den med. Det blev då bråkiga och ledsamma nätter i den lilla stugan, som hade ett enda rum utom en liten kammare, vilken saknade eldstad och för övrigt aldrig blev inredd.

Kerstin arbetade tåligt och troget. Hon hade ställt sig in på att tillbringa ännu en vinter i stugan, men till våren skulle det då bli bygge av. Så gällde det att ligga i, så att varken Jakob eller någon annan skulle kunna säga, att hon inte gjort sitt. Hon var sedan barndomen van vid utearbete, men hon svettades dock svårt under dessa långa och heta dagar, och om morgnarna voro alla lemmar stela och värkande, som hade hon blivit slagen med käppar. Men för mödan får man ju födan, och den, som inte arbetar, kan inte begära att få äta . . . Så småningom blev hennes lynne gladare och jämnare, och hon hoppades, att allt skulle bli bra.

Då och då hade Jakob med sig hem någon ny sak, till utökande av det fattiga bohaget. Ute i byarna höllos ibland auktioner, och han kunde då komma över ett och annat till billigt pris — ett täcke, en stol, några kaffekoppar eller andra småsaker. Men mycket att spara blev det inte av arbetsförtjänsten. När julen var slut — och därmed tills vidare även arbetstillfällena — var den summa Jakob hade sparad löjligt liten, särskilt om man tänker sig den som grundplåt för ett husbygge. Själv undvek han numera att tala om byggnadsplanerna med hustrun, och vände sig helst bort, då hon förde saken på tal. Vintern utmärkte sig också det året för en barmhärtig blidhet, ända till fram i februari, då en vildsint snöstorm inledde en kort period av vinterkyla. När köldknäppen kom lade sig Jakob till sängs med ett par böcker

och några gamla tidningar, som han fått ute i gårdarna, för att vänta på bättre tider. Hustrun drog under tiden ved från marken och skötte om kosthållet, vilket, ju närmare våren kom, blev allt knappare. Till slut, då det inte fanns annat än potatis och salt att ta till, steg mannen upp ur sitt vinteride, och gav sig ut för att höra om arbete.

Något taklagsöl blev det inte det året heller, men fram emot hösten födde Kerstin sitt andra barn, en son, vilken fick namnet Fritiof efter hjälten i Tegnér's sagodikt. Jakob tyckte om att läsa och älskade det yverborna, ehuru han själv icke gjorde något yverboret — utom då han var drucken. Pojken såg stark och duktig ut och utvecklades fort, men fram emot våren blev han svårt "förkyld" och dog efter en vecka. Sorgen grep båda föräldrarna hårt, men band dem ej fastare samman — hustrun satt hemma och grät och mannen sökte upp sina dryckesbröder och sökte bedövning i deras sällskap.

Så gick tiden, och det dröjde tre år innan nästa barn kom. Det var en flicka, hon föddes i maj, på palmsöndagen, och blev kallad Rut. Kerstin omfattade från början detta barn med varm kärlek, aldrig hade hon känt en så stark lycka i moderskärleken som nu. Den lilla var också så särskilt vacker redan som nyfödd — hennes hud var ljus och len som äppelblommornas blad, håret var svart och burrigt och dragen hade en fast och stilla ljuvhet. En kväll då Kerstin

ännu låg till sängs och hade barnet vid sitt bröst, vände hon sig till mannen, som satt på sängkanten, och bad om hans hjälp att få barnet bärgat. Aftondagern flöt in genom det lilla fönstret och speglade sig i hennes blick, som stod full av glädje och fruktan.

— Med detta barnet får det inte gå som med de andra, Jakob, sade hon. Denna lilla får inte dö för oss, jag står inte ut med att följa fler till graven. Lova mig nu detta . . .

Mannen slog ned ögonen och satt tyst en stund.

— Ha nu inte sådana tankar, sade han. Jag råder ju inte över liv och död, men nog skall jag göra mitt, det vet du väl.

— Men kommer du inte ihåg, att när vi flyttade in här, så lovade du, att nästa midsommar skulle vi ha takåsen rest på den nya stugan. Men ännu är inte grunden lagd ens. Och du vet hur det är här om vintrarna, du vet hur det var den vintern, vi hade den siste lille. Och hur jag har arbetat och slitit år efter år . . .

— Jag har väl inte sagt annat, än att du har arbetat.

— Det har du.

— Ja, det har varit i fyllan då. Och för djävulen, jag har väl arbetat jag med och haft mitt att tänka på. Man kan inte allt det man vill. Hade jag haft arbete året om, skulle huset varit byggt för länge sen . . . Men det lovar jag

då vid Gud, att om barnet går från oss, så inte skall det vara min skull.

— Ja, lovar du det, snyftade hustrun, då skall denna lilla nog få leva. Och hela kvällen låg hon och tänkte på detta löfte, lik en nödställd som fått en penning men inte säkert vågar tro, att den är äkta.

*

Och så gingo åter dagarna och månaderna och åren. Under den första sommaren arbetade Jakob mera energiskt än någonsin, han drack mindre och sparade mera. Han tänkte ofta på samtalet med hustrun, och själv var han också glad åt den lilla, som blev vackrare och näpnare för var dag. Men så blev han sjuk på eftersommaren och måste ligga till sängs flera veckor. De slantar han sparat gingo åt, han blev missmodig och tvär och allt blev vid det gamla.

Det tycktes emellertid som om flickan, fastän hon föreföll så spröd, bräcklig och brådmogen, var bestämd till att leva. Hon klarade gott den första vintern och på våren började hon gå. För modern var det en fröjd att, just som vårdagjämningen kom med sitt lugna vita ljus, se den späda lilla varelsen taga de första stapplande stegen över det knaggliga golvet. Hon utvecklades allt mera, snart hade hon lärt sig

säga "mor", och fram på sommaren kunde hon så smått springa omkring ute, då dagarna voro vackra. Äntligen fick Kerstin njuta en moders alla glädjeämnen, men så hade hon också väntat därpå i sju år. Då hon nu såg den lilla och hörde hennes joller, kände hon sig åter ung. Den ensamhet, som förut stundom hade tryckt henne, var nu borta, och nu tyckte hon åter att livet var roligt att leva.

Och glädjen växte alltjämt, ju större Rut blev. Hennes stora ögon blickade så troskyldigt omkring på allt, och förståndet utvecklades fortare än kroppen. Hon fick ett lustigt och rörande lillgammalt sätt, vilket kanske även berodde därpå, att hon inte hade någon annan lekkamrat än modern. Snart talades de vid nästan som jämnåriga.

Modern gjorde en docka åt henne av trasor, och med den sysselsatte hon sig ständigt, alldeles som en "riktig" mor. Hon lekte och berättade små sagor för den, dem "hon hade hört av sin mor", hon vaggade och vyssjade den, och om "barnet" ändå inte ville sova, sjöng hon för det, men inga riktiga vaggvisor utan sådana sånger, som modern ibland brukade sjunga om det nya Jerusalem och om de små barnen, morgonstjärnorna i Guds krona. — Det hade blivit mera helgdagslikt i stugan, sedan den lilla kom.

Aldrig hade hon varit till mycket besvär, och nu då hon blev större kunde hon i stället vara till hjälp med ett och

annat. Alltid var hon så villig och tilltrorde sig göra vida mera än hon förmådde.

Så var det en dag på högsommaren, då Rut hade fyllt fem år. Modern var ute och kupade potatis och flickan var med; hon gick före och ryckte med händerna upp det värsta ogräset från potatisstånden. Det var en varm dag, med dallrande torr luft, som det brukar vara i mitten av juli. De tunga humlorna surrade dovt och liksom ansträngt, gräshopporna foro mellan stånden, sländor och nyckelpigor flögo omkring, skimrande och granna och då och då hördes hackspettarnas trummande mot alträden nere vid mossen. En dag alltså, då det var plågsamt och svårt att arbeta, men ett nöje att ligga i skuggan och se och lyssna.

Men Kerstin arbetade träget på potatisåkern och den lilla dottern hjälpte till på sitt sätt. I början småpratade de ivrigt med varandra, och då de hunnit fram till dikeskanten satte de sig ett par minuter att leka och glamma. Men allt efter som det blev varmare och dagen led gick arbetet under djupare tystnad och med allt större allvar. Modern gick böjd och hennes bara bruna armar förde, till synes helt mekaniskt, rensjärnet genom den torra jorden, där kvickrotten överallt slingrade sina sega, vita rottrådar. Hon var ännu smärt om livet och nacken, där huden glänste som koppar under svettpärlorna, hade en blomligt vacker böjning.

Flickan höll sig alltid ett stycke före modern, men då denna plötsligt rätade upp sig ett ögonblick, fann hon henne sittande tyst och trött strax framför sig.

— Jag är sömnig, mor, sade hon. Är det inte kväll snart, så att jag får sova.

— Barn lilla!

Den lilla var eldröd i ansiktet och då modern lade sin hand på hennes kind, kändes huden brännhet av feber.

— Herregud, du är ju sjuk barn, Gud hjälpe mig!

— Jag är inte sjuk, jag vill bara sova.

På natten yrade hon och modern gick ett par dagar alldeles rådlös; mannen arbetade i staden och väntades inte hem än på ett par veckor. Till slut gick hon över åkrarna bort till grannkvinnan, för att fråga henne till råds.

— Flickan har väl trampat på en tåssa, menade kvinnan. Såg du inte efter det.

— Nej, men det kunde ju hända i alla fall.

— Ja, då får du offra för henne. Du får gå till en killa och köpa vatten, och kom sen hit med vattnet, så ska jag göra vid det, vad jag kan, och sen ska du gå hem och tvätta barnet en gång om dagen tre dagar efter varandra. Hjälper inte det, så beror det på att tåssan har dött, och då finns det ingen hjälp...

Och hon fortsatte med att berätta en mängd historier om folk som blivit botade på det sättet, och om andra, för vilka det inte funnits någon bot.

Kerstin lyssnade till kvinnan med oro och misstro. Hon hade ju hört sin mor berätta om sådant, men kanske var det bara löst tal? Och kanske var det inte ens rätt, att förtro sig till sådant?

Kanske vore det bättre, att försöka få ut en doktor med detsamma?

— Inte, nej då! Och hon berättade åter en hel del om folk, som blivit botade genom offer, medan de där stadsdoktorerna stått alldeles rådlösa.

— Ja, är det Guds vilja, att vi ska behålla barnet, så lever det nog, hur vi än gör, sade Kerstin.

Men något måste man ju själv hjälpa till, så gott man kunde. Hon kunde inte se barnet ligga där, utan att försöka finna någon bot. Och vad var det förresten värt att tänka på doktorer, när inga pengar funnos i huset vare sig till doktor eller medicin? Det var väl bäst att följa grannkvinnans råd, då.

Kerstin gjorde som hon blivit tillsagd, men då dagarna gingo och ingen förbättring märktes, förstod hon att offrandet inte nyttat till något, antingen det i sig självt var utan kraft eller fallet hade varit för svårt. Den lilla låg

alltjämt i feber och slog sig stundvis för pannan, där smärtan var värst.

Modern var hela tiden som förvirrad av ångest; nästan hela dagarna satt hon vid sängen, sjöng för flickan för att hon skulle få någon ro och spejade bedjande efter minsta tecken till förbättring. Till slut skickade hon då bud till Jakob och bad honom genast komma hem och ta en doktor med sig. Men bonden, som hon skickade budet med, hade inte träffat mannen, han hade inte visat sig på sitt arbete på ett par dagar, men så snart han återkom till arbetet, skulle han ju få veta, hur det stod till. Det skulle väl då inte dröja länge, innan han var hemma.

Kerstin väntade ännu ett par dagar. Så gick hon ned till kyrkbyn, gick in till fattigföreståndaren, en myndig bonde, som skötte alla socknens angelägenheter. För honom berättade hon hur det var och bad om hjälp till läkare.

— Jag skall säga dig, sade bonden, att jag tycker Jakob Erling skulle skämmas för att ta mot hjälp av socknen.

— Men för barnets skull, snyftade Kerstin, hjälp mig i Jesu namn. Jag står inte ut med att följa det barnet till kyrkogården.

— Jag skall ta ut doktorn. Men det ska jag säga dig, att Jakob är ett kräk — det har han alla dagar varit. En hantverkare, som han, kunde sitta och ha det bra, om han inte ställde det så illa för sig.

— Det är väl inte så gott, undskyllde hustrun. Vad som tjänas på somrarna, stryker med på vintrarna, då han intet arbete har.

— Skräp, menade bonden. Du vet väl själv, att han super upp det mesta och ibland ligger ute veckovis utan att arbeta. Jag var förresten i stan själv i går och jag såg med mina egna ögon, hur han mitt på dagen slank in på en krog i sällskap med ett par andra busar. Han skulle ha stryk, om det skedde rätt. Men gå nu hem du och sköt om ditt barn. I morgon kommer nog doktorn ut.

Doktorn kom redan på kvällen. Han undersökte barnet, som jämrade sig, det minsta han rörde vid det.

— Jag kan inte ge er stort hopp, sade han sedan. Jag kom litet för sent hit. Men omöjligt är det ännu inte att flickan kan leva. Nu ställer jag om, att medicinen kommer ut i morgon.

Och han tog upp en femkronesedel och lade den i den gråtande moderns hand.

Hela den följande natten vakade Kerstin över flickan, först fram emot morgonen föll hon en stund i sömn. Då drömde hon, att hon gick med Rut till skolan, hon skulle just skrivas in. Men skolan liknade mera en kyrka, tyckte hon. På trappan stod läraren, hög och ljus i vita fotsida kläder, och inifrån hördes en musik, så rörande skön, att hon aldrig hört något sådant. Då de voro framme, kysste

läraren flickan på pannan och tog henne i handen. "Men du får inte följa med längre", sade han till modern, "dig har jag inte kallat på". Och plötsligt såg hon intet annat än den mörka ljunghäcken, som hon ensam vandrade fram över.

Då förstod hon, när hon vaknade upp, hur hopplöst allt var. Hon kände sig bruten, det var som om alla ben i hennes kropp blivit knäckta. Lik en nittioåring, den där inte mera har att hoppas av livet, satt hon matt och blek och vaggade gråtande med kroppen.

På eftermiddagen var det, som om Rut kommit till sig något. Hon ville resa sig upp, och hon försökte trösta modern, så gott hon kunde.

— Gråt inte, bad hon. Jag lever ju, mor. Jag känner ju att jag lever. Sjung för mig mor, min sång, som du vet!

Så sjöng modern under snyftningar sången om de små barnen, som en gång skola lysa såsom stjärnor i Vår Herres diadem.

Men då solen gått ned och de vita sommarstjärnorna började träda fram på den varmbå sommarhimlen, började döds kampen.

Först dagen efter kom Jakob.

Ett par pojkar gingo fram efter vägen. De liknade varandra, men den större, som hette Magnus och var elva år gammal, var något ljusare och mera långlagd. Den mindre hette Sten. Han var blott sex år, hans ansikte var barnsligt runt och håret mörkt och långt. Båda voro spensligt vuxna och hade lappade kläder samt träskor på fötterna.

De hade blivit skickade till handelsboden, det märktes redan på den tomma korgen, som Magnus okynnigt slängde i handen. De gingo en stund sida vid sida — Magnus högtidlig och fundersam, men den lille brodern frågvis och pratsam. Plötsligt tog Magnus ett långt skutt och satte till att springa.

— Ser du inte, pojk, skynda dig — det kommer en stor tjur efter! skrek han.

Sten sprang med andan i halsen och vågade ej se sig tillbaka, men han kom inte fort fram. Brodern fick allt större försprång.

— Vänta! skrek den lille med förtvivlan i rösten. Kan du inte vänta mig!

— Tjuren kommer — skynda dig pojk, vidhöll den andre.
Sten grät och började titta sig omkring. Men där fanns
ingen tjur...

Brodern slog upp ett skratt och stannade äntligen.

— Du är lätt att lura, din stackare, tyckte han.

Så gingo de åter sida vid sida.

En bonde kom åkande i sakta mak efter en mager och
sömnig hästkrake. Gubben hade en stor påse kakor i knät,
den satt han och mumsade ur, medan han körde.

— Vems småherrar ä' ni? frågade han, då han mötte
pojkar.

— Vi ä' Jakob Erlings, svarade Magnus halvhögt och
liksom skuldmedvetet.

— Tro de', mumlade bonden. Så han har så pass kaxiga
söner nu. Ja, då ska jag hälsa er från far, att han kommer
inte hem i kväll, för han hann inte sluta av, det han skulle.
Hälsa mor din det, din store bleknos där.

— Jaha.

Bonden rullade vidare på sin gamla skrangliga flakvagn.
Magnus vände sig till Sten och såg mäkta hemlighetsfull ut.

— Då ligger nog gubben full, ta mej jäkeln! Han kallade
alltid fadern för "gubben", det var ett uttryck för hans karl-
aktiga respektlöshet.

— Ja, då var det bra, att han inte ändå kravlade sig hem i kväll, svarade den lille brodern förnumstigt. För förra gången han var hemma, var det inte roligt.

— Nej, fy för...

En stenskvätta satt på stenvuren och vippade med stjärten. Magnus befallde "psst!" och tog en sten och sökte få en träff. Men stenen gick på sidan och den lilla pigga fågeln flög kvickt undan.

Magnus gick sedan åter inbunden och högtidlig och räknade tyst för sig själv.

— Vad grunnar du på? undrade brodern.

— Jo, du — jag undrar om man inte kan göra sig lite pengar på den här affären...

— Pengar?

— Ingenting begriper du då, dumbom! Om vi kan köpa lite mindre av nån sort, när vi kommer till boden — köpa till exempel för femtio öre i stället för sextio — så kan vi få lite pengar över och tjäna lite på de viset — går det i dig?

— De förstås, men...

— På brödet kan de ingenting bli, fortsatte Magnus, och inte på margarinet och inte på trådrullen. Men på fläsket kan det bli tio öre och på sockret... jo, min själ, på sockret kan det bli åtminstone fem.

— Men det kan synas, när vi kommer hem."

— Inte.

— Jo, mor kan väga det på betsmånet, om det ser lite ut.

— Skräp! Då tror hon, att de har vägt dåligt, och inte går hon till boden och grälar för så lite. Tror du inte jag försökt förr, så jag vet att det går, och det när gubben har vatt hemma till och med. Femton öre kan vi få denna gången! Vi kan köpa en pulverpistol och en ask knallpulver, de blir jämnt, precis. En pulverpistol av järn, har du sett nån sån?

— Nej. Är den farlig?

— Inte! Men den smäller!

Nu sänkte vägen sig och bygden kring kyrkbyn öppnade sig. Det var annat än uppe på mon! Här lågo åkrarna feta, svällande och stenfria och gårdarna sågo rika och förnåmliga ut. Och nere i byn lågo fina hus med glasverandor och underligt tillsnickrade tinnar och torn. I mitten låg kyrkan, vit och helgdagsberedd, och närmast omkring den var kyrkogården. Över kyrktornet kretsade kajor i väldiga flockar, och deras rop — kaj-kaj, kaj-kra — hördes vida omkring i den lyhörda vårskymningen. Då och då slog en skara ned på tornet och satte sig på korsarmarna.

Båda pojarna sträckte upp sig. Särskilt kände sig den lille långt ute i världen. När han såg kyrkan, kände han en högtidlig rysning ila igenom sig.

— Där nere ligger småflickorna och Fritiof, pekade han.

— Ja du. Dit kommer allt vi också med tiden.

— Hm . . . Men det kan dröja länge.

— De förstås. Men de *behöver* inte dröja så länge . . .

Magnus gjorde en grimas. Nere i byn sprungo barnen omkring finklädlda och med skor på fötterna. Bröderna sträckte upp sig ännu mera — men vad tjänade det till? De andra tittade inte ens åt deras håll.

I handelsboden var det mycket folk, eftersom det var lördagskväll. Sten stod och tittade på folket men mest på alla de lockande ting, som fanns på hyllorna och i lådorna. Äntligen vände sig handelsmannen till Magnus:

— Se här. Vad skulle de små Erlingarna ha?

Magnus räknade upp brödet, smöret och trådrullen.

— Och sedan?

— För femtio öre fläsk.

— Kan du inte ta ett halvt kilo, så jag får väga jämnt?

— Neej — för femtio öre.

— Nå — mer?

— För tjugofem öre toppsocker.

— Asch, din krabbejöns! Sa mor inte ett halvt kilo?

Magnus tittade under lugg och Sten kröp bakom ryggen på en gumma, som stod nära dörren.

— Neej — för tjugofem öre.

— Nå?

— Jo, om ni har pulverpistoler . . . Och en ask knallpulver.

Mannen bakom disken tog fram det begärda, men tittade samtidigt prövande på pojken, som åter vände sig bort och slog ned ögonen.

— Nå, nu har du väl fått just vad mor skickade efter? Kom hit, du lille svarte byting, får du dig en karamell! Du, din luvver, sade han till Magnus som tittade hungrigt efter karamellen, är väl för stor för sötsaker? Adjö med er...

Då Magnus kom ut, tog han genast upp pistolen och siktade stolt upp i luften.

— Men han begrep det nog, den tusan, mumlade han.

Så tog han upp pulverdosan och smällde av det ena pulvret efter det andra. Sten iakttog allt med stor respekt och sög under tiden i hemlighet på sin karamell.

— Jag skall börja i söndagsskolan nästa söndag, upplyste Magnus. Helgåsugubben håller söndagsskola ute i gårdarna. Det är livat, säger alla.

— Tror du att jag finge följa med?

— Visst! Det är klart, pojk, att du får gå i söndagsskola.

— Men hur går det till där?

— Ja, de sjunger och så har man ett bibelspråk som man ska kunna läsa upp. Och sen får man kaffe och kakor, och så kan man ha jädrans roligt på hemvägen med de andra pojkarna.

— Men tror du, att jag kan det där...? Kan lära mig bibelspråken, menar jag?

— Visst! Du *kan* ju läsa rent. Och inte är det så noga, om man rätt inte kan. Inte tror du, man får smörj i söndagsskolan heller!

— Nej. Ja, det vore livat du. Och ä' det sånt var söndag?

— Ja, hela sommarn åtminstone, och till jularna ä' det fest, och då får man en hel mängd saker.

Sten teg och funderade och Magnus gick tyst och butter ett par steg före. Då och då smällde han av ett pulver med sin nya pistol. Skymningen föll allt mera över den bruna ljungheden. Den var ödslig men utan helhet och sammanhang. Här och där låg en grå stuga, och några magra, illa tillredda åkerlappar, mellan vilka låga stenvmurar slingrade fram. Ett grustag gapade likt ett stort sår i hedmarken. Längre bort växte aspbuskar och en och annan martall.

Rätt som det var satte Magnus till att springa igen.

— Tjuren! skrek han som förut. Fort, fort, pojk!

Sten visste väl, att det inte fanns någon tjur, men i skymningen greps han ändå av fruktan, när han hörde broderns röst och såg honom skynda bort.

— Magnus, Magnus, vänta mig! Brodern var långt borta och den lille blev ohjälpligt efter, hur fort han än

gnodde i väg. Till slut dök Magnus ned bakom en buske vid vägkanten.

— Rrrrrrr — Rrrrrrr!

Sten hade hunnit fram och Magnus rusade fram ur busken, grimaserande och morrande. Han vred munnen uppåt öronen, satte händerna för ögonen och såg förskräcklig ut. I det samma lyfte en raphönsflock uppe i ljungen strax utmed.

Sten stod där skräckslagen i halvmörkret. Han visste väl, att det var brodern han hade för sig, men det var ändå inte han! Det var något annat, något som inte liknade en människa, något hemskt och förskräckligt — som ett troll eller som den onde själv. Bullret av de lyftande raphönsen ökade skräckstämningen.

— Var som du brukar, var Magnus, var Magnus! tiggde han.

— Rrrrrrr.

— Kan du inte va' som du är, var riktig Magnus!

Han tyckte, att mörkret var fullt av onda och skrämmande ting. Han kände kväljningar och hjärtat slog förfärligt hårt.

— Rrrrrrr.

Magnus fyrade av sin pistol rätt under näsan på brodern, så skrattade han till och fortsatte vägen fram.

— Det var tusan, vad du blev rädd, pojke! tyckte han.

Nu veko de av upp mot stugan och voro strax hemma.

— Väl, att inte far kommer i kväll, tyckte Sten.

— Ja. Och nu säger du ingenting om pistolen, eller om det där, du vet. Tusan tar dig, om du säger något!

— Nej, inte säger jag något . . .

Så voro de då hemma, och Sten tyckte, att han varit långt, långt ute i världen.

Sten satt på trappstenen och mådde gott.

Dagen var blank och mild, syrénbusken stod vid fönstret, lik en stor doftande blomsterkvast, äppelträdet bar också blommor och i gräset, som var frodigt och ljuvligt, växte maskrosor och Flickans trohet.*) I björkarna slogo bofin-karna sina djupa fast något enformiga drillar — ett omedvetet tack för livets gåva och sommarens godhet. I den korta, intensiva fågeldrillen var liksom all försommarens skönhet samlad — den blanka dagern, den fagra grönskan och blommornas blåa och gyllenljusa färger.

En fridens eftermiddag var det — det kände också Sten, om han också inte precis tänkte därpå. Fadern var borta men väntades hem på kvällen, Magnus var också borta, an-tingen han nu var i skolan eller han var med fadern — han fick nämligen mycket tidigt följa med honom och passa upp i arbetet.

Sten satt och bläddrade i en bok; han tyckte om att bläddra i böcker, särskilt sådana, som det var "gubbar" i, och det

*) Veronica.

var det i denna. Det var en mycket gammal bok med nötta, svarta pärmar och gammaldags bokstäver på gulnade blad. Fadern hade väl fått den i någon gård, där han arbetat och där man inte frågat efter den.

Den handlade om livet efter detta, särskilt om syndarnas lön i helvetet. På en sida var en påfågel tecknad — så skulle de komma att se ut i den andra världen, vilka i detta livet burit en påfågel i sina hjärtan, d. v. s. de som varit högfärdiga. Och här, på en annan sida, var det en bock — det var bilden av de okyska och horiska. Och här var en gris, full av gyttja och all orenhet — det var drinkaren och var och en som levat på jorden med svinets orena lystnad i sinnet.

Sten såg på de vidriga bilderna och ryste. Han tänkte på sin far. Han hade ju många gånger hört modern undra över, hur det skulle gå honom där borta i evigheten, om han fortsatte sitt syndiga liv och inte omvände och bättrade sig. Kunde det vara möjligt, att fadern verkligen gick omkring med ett svin inne i sitt hjärta, så som det stod här, och att han skulle se ut så ryslig och plågas så förskräckligt, en gång, när han hade dött?

Gossen fortsatte att vända bladen, halvt mot sin vilja. Alla tänkbara synder voro framställda i fasaväckande djurhamnar; där var härsklystnaden med sin tigerklo, där var lögnen, den snabba och mordlystna vesslan, och där var olydnaden, en stridslysten tupp med svällande kam. Och kring

alla fräste helvetets outsläckliga lågor, djävulen och hela hans onda följe gick grinande omkring och slog dem med piskor och spön, svärmar av ohyra slogo ned på dem och sögo deras blod, ormar med ettriga gaddar slingrade sig kring dem. En del scener voro så löjliga, att gossen glömde avsiktens ryslighet och måste skratta.

Men att skratta åt detta — nej, det var säkert inte rätt, hur kunde han bara våga det? Det var synd. Och det for igenom honom, att han själv redan gjort mycket synd; tänkte han på det riktigt, så var det inte litet . . .

Han ryste åter och kände sig mycket illa till mods. Men den söta syrëndoften steg upp genom hans näsborrar, och från äppelträdet föll ibland ett blomblad ned över boken och lade sig i hans knä.

Då kom modern ut genom dörren med en potatiskorg i handen.

— Är det sant, det som står i denna boken? undrade gossen.

Modern tog boken från honom och tittade i den.

— Jaså, sade hon, är det den boken du fått tag i. Ja, visst är det sant, barn. Det är en gudfruktig bok. Där kan man få se hur det går en, när man inte gör det som rätt är, utan bara det som är syndigt och ont.

— Är det sant då, att den onde tar alla dem som syndat?

— Nej, men, barn!

Modern höjde rösten och talade med prästerlig skärpa:

— Alla människor äro syndare, ja, hur gudfruktig en människa än är, så har hon åtminstone arvsynden och bära på. Ingen på denna jorden kan vara fullkomlig, för vi äro alla i synd födda. Det var bara vår frälsare, som var fullkomlig, för han var Guds egen son. Gud var så god mot människorna och ville dem så väl, att han lät sin egen son ta på sig våra synder och lida döden för dem. Därför om vi synda, det tillräknar inte Gud oss, bara vi be honom om förlåtelse och vill bättra oss, ser du. Om edra synder voro blodröda, står där, så kunna de ändå vardas som en vit ull. Det är bara synden mot den helige ande — den kan aldrig förlåten vardas, står där.

— Hur gör man då, när man syndar mot den helige ande?

— Ja, det kan jag inte riktigt reda ut för dig, hur det är, det är inte allt vi kan förstå riktigt, ser du. Men det menas kanske som så, att när man riktigt förstockar sitt hjärta och inte alls vill höra talas om varken Guds ord eller det eviga livet, då syndar man mot den helige ande.

Det förstod nu inte Sten. Hur kunde en människa vara sådan, att hon var ond på Guds ord och inte ville sitt eget bästa? . . .

Modern tog sin korg och gick ned till källaren. Snart kom hon tillbaka igen och bar nu korgen på axeln full med potatis.

— Jag skulle springa bort till Lars Henriks med en halv skäppa potatis, sade hon. Säg nu inte det för far, Sten. Du vet, hur lite pengar han ger mig, och hur väl jag behöver få nån krona till en klädtrasa åt er.

— Nej då, mor.

— Och så håll dig här ute omkring och spring inte bort från huset, så är jag snart tillbaka. Lägg in lite pinnar under trefoten då och då, så att potatisen får koka.

— Ja men.

Sten såg modern skynda bort sviktande under bördan. Själv satte han sig i gräset, för att göra kedjor av maskrostjälkar, och då och då sprang han in för att se om elden, såsom modern sagt.

Mot kvällen kom fadern hem, nykter och vid gott humör. Han var ovanligt blid och pratsam, han berättade för hustrun allt vad han hört i gårdarna, om köp och byten, om fririer och giftermål. Det var mycket som hände, och Kerstin tyckte, att det var roligt få spörja något, då man satt så här i ensamheten och sällan själv kom ut åt bygden.

— Nå, du din lille fnatte, sade fadern och nöp Sten vänligt i örat, vad har du haft för dig i dag?

— Jo, svarade pojken, på förmiddan har jag byggt stall åt mina hästar, och sedan passade jag grytan, när mor var dit upp med potatisen . . .

Fadern tittade frågande mot sin hustru och Sten slog rodnande händerna för ansiktet och sprang ut.

Han kände sig så ensam och så olycklig, som blott ett barn kan vara det. Han satte sig under den stora aspen, som stod ett stycke från stugan; löven darrade och rasslade och stora skalbaggar flögo brummande omkring den i dunklet.

Gråtande slog gossen båda armarna om stammen och bad:
— Herre Gud, förlåt mig!

Men det var, som om Gud inte kunde förlåta alla synder, det var, som funnes det synder, vilka Gud inte brydde sig om. Vad han sagt till fadern, var ju också bara sanningen, och ändå tyckte han, att han begått ett brott så svårt, att värre inte kunde tänkas. Och likväl hade han inte gjort det med vilja. Det var besynnerligt detta, men framför allt var det svårt. Han mindes vad modern sagt, då hon bar bort potatisen, och han tyckte ännu, att han såg, hur hennes ben sviktade under den tunga korgen.

I stugan hade man tänt den lilla lampan och Sten såg hur ljuset skyntade mellan träden. Men det var inte ett sken, som värmdes och välkomnade — han ville bara inte se på det. Han steg upp och gick över åkern bort till stenvuren och tittade ut över heden. Långt borta såg han ett annat ljus, som ibland glimtade till och ibland försvann. Det var något som kallades en fyr, ett stort torn, som stod och lyste ute i havet om nätterna. Det ljuset tyckte han var vackert

— han stod länge med armbågarna mot stenarna och följde blinkningarna där ute ifrån.

Så hörde han steg.

— Rrrrrrrrr, lät det.

Det var brodern, som ville skrämma honom, men denna gången blev han inte rädd.

— Du ska' komma in, sade Magnus. Du ska' lägga dig. I nästa månad ska vi ha söndagsskolan här hos oss, tillade han stolt och belåtet.

En söndag strax efter midsommar var det söndagsskola hos Jakob Erlings.

Magnus hade fått löfte därom långt i förväg, och på midsommardagen, när läraren undrade, var samlingen härnäst skulle bli, räckte Magnus upp handen och anmälde, "att nästa gång ville vi ha söndagsskolan hos oss". Läraren tittade först litet tvehågset omkring sig men medgav sedan, att nästa gång blev det att samlas hos Jakob Erlings.

Kerstin hade länge i förväg gått kring sin man med böner om, att han inte skulle taga hem brännvin den dagen utan hålla sig nykter och anständig. Det hade han lovat.

— Om nu ungarna prompt ska' dra hit Olaus i Helgåsen, den gamle räven, och han inte håller sig för god att kliva över min tröskel, så ska' jag i Herrans namn inte störa.

Kerstin pyntade med pojkarnas ivriga tillhjälp stugan så gott sig göra lät. Spisen kritades, väggarna pryddes upp med lökvastar, blommor sattes i glas och kaffekoppar på bord och byrå och löv och blommor ströddes på golvet. Det stora slagbordet fälldes ned för att bereda så stort utrymme

som möjligt, och i stugorna lånades bänkar, pallar och stolar, så många man kunde bringa samman. Dagen var solig och söndagsvacker, och stugan bjöd till att vara fin och högtidlig, så mycket den förmådde.

Jakob kom hem på lördagseftermiddagen så gott som nykter, och det var hans mening att gå bort på söndagen, innan samlngen begynte. Men på morgonen kom, helt oväntat, en yrkesbroder till honom, rätt långväga ifrån. Han hade en liter brännvin med sig, men då de inte ville vara i vägen, satte de båda kamraterna sig i en liten spireaberså några meter från stugan, för att njuta av den.

Så småningom började barnen samlas. De kommo i små klungor från olika håll — böndernas barn herrskapligt klädda, de andra tarvligare, men alla muntra och glada. Kerstin stod på stenflisan utanför dörren och njöt av det liv och den färgglädje som omgav stugan. Särskilt kärt såg hon på flickorna. I sina ljusa klänningar med fladdrande band och rosetter voro de som de unga bokarna i maj.

I bersån satt Jakob och skälade med sin kamrat.

— Erling är full, viskade en bland pojkarne, och de närmast stående började fnittra.

Då kom Olaus, söndagsskolläraren. Det var en liten, låghalt man; han var klädd i grågröna hemvävda kläder, hade svart, rundkullig hatt på huvudet och käpp i handen. Ansiktet var skägglöst och runt, än rundare såg det ut, då han

tog av sig hatten och blottade sin kala hjässa. Munnen var litet sned, antingen den varit så från födelsen eller den blivit det därigenom, att mannen under sina predikningar ofta lagt huvudet på sned och dragit ned den ena mungipan.

Alla barnen hälsade hövligt, då han kom. Kerstin gick emot honom och bad honom, ödmjukt nigande, vara välkommen. Det var riktigt härligt, sade hon, att en gång få höra Guds ord predikas i stugan.

— Tack, tack, sade han med sin låga och litet sömniga stämma. Det har inte kommit så många barn i dag, fortsatte han sneglande mot lövsalen. Men det kan då ingen hjälpa. Och där två eller tre äro församlade . . . Ja, vi går in då, små barn!

Olaus tog upp sången, alla barnen stämde i, och även Kerstin, som stod vid spisen och skötte kaffekokningen. Läraren höll sedan, med huvudet lutat mot bordet, en lång bön och lät så några bland barnen uppläsa de bibelspråk de fått till läxa, varefter han höll en kort betraktelse över dessa bibelord.

— Du lille där, inte kan du väl din bibelvers?

Det var Sten det gällde. Han steg upp, rodnande och andfädd, men läste utan att stappla:

”Gån in genom den trånga porten; ty den porten är vid, och den vägen är bred, som drager till förtappelsen, och många äro de, som gå in genom honom; och den porten är

trång och den vägen är smal, som drager till livet, och få äro de, som finna honom.”

— Det var riktigt det, tyckte läraren, du har ett gott minne, du min lille vän. Och så lade han ut texten vidare.

Den breda vägen det var de köttsliga lustarnas väg, det var världens väg, det var till exempel drinkarnas. Hm! Men den vägen leder till helvetet, och dit vill väl ingen av er komma? O nej, Jesus bevare eder alla! Men den smala vägen, det var den, som alla Guds barn vandrade, alla de som trodde på Gud och skriften. Och den går till Himmelen, där Gud bor, och där de små barnen efter döden få leka på gator av guld och lovsjunga Herran. Och dit vill ni väl alla komma? Du och du och du? Ja visst! Och må vi alla samlas där, små vänner! Den som är trogen i det, som litet är, han får livsens krona.

Men i lövsalen satt Jakob Erling med sin kamrat och hans tal blev allt mera högröstat, allt efter som innehållet i flaskan tömdes.

— Om vi skulle gå in? skrattade han. Gå in och hälsa på Olaus Bengtsson, den halte fan?

— Nej, håll dig stilla Jakob, manade den andre. Vi väntar tills de har gått.

— Det är väl för fan min stuga! Dålig är den, en gammal rucklig lortstuga är det, men den är då min ändå! Och jag har rättighet att gå in i den, när jag vill. En fyllhund

är jag och en usling är jag nog, men fri är jag likaväl och jag rår om mitt hus!

— Håll dig stilla ändå en stund, bad kamraten. Skål, Jakob Erling!

Inne i stugan beredde sig söndagsskolläraren att sluta. Han lutade åter pannan mot bordet och bad. Han tackade Gud för den sköna stund, som nu var tillända, han välsignade barnen och deras föräldrar. "Och välsigna detta hus", tilllade han med orden mer än vanligt utdragna, "gör det *särskilt*, käre, gode, söte Jesus".

Då stod Jakob i dörren. Han hade dragit på sig en gammal smutsig oljerock, håret var oordnat och ögonen voro fuktiga och lömska. Olaus såg bestört ned på honom, de mindre barnen kröpo skyggt samman, men de större slogo händerna för ansiktet och fnissade.

— Håll käften på dig, Olaus! En gammal räv och girigbuk är du, skrek Jakob. Säljer du nånsin en skäppa potatis till en fattig, utan att ta betalt sjudubbelt? Fick inte dotter din lungsot, för att hon inte fick ta den hon ville, utan skulle gifta sig rikt? Och läser du inte in matbitarna för din egen käring, när du går bort? En usling är jag, Olaus Bengtsson, men en förbannad fähund är du och har alla dagar vatt! Kom ihåg mitt ord, Olaus Bengtsson, en fähund...

— Jakob, Jakob, sade hustrun som stod blek i en vrå, du borde skämmas dina ögon ur dig!

— Vänta du, Jakob, till en annan dag, sade predikanten och stoppade ner sångboken i fickan.

— Fortsätt du din mässa, svarade Jakob ironiskt men mera lågmält. Jag kan väl för fan få sitta och höra på. Jag kan väl få sitta i min egen stuga, sådan den nu är!

— Vi går hem, sade Olaus vänd till barnen. Nästa söndag samlas vi hemma till mitt. Herren vare med er, små vänner.

— Ja, så vill inte du fortsätta, så vänta ni ungar, så ska' jag predika.

Jakob stegade fram, vände ut och in på ögonen och började skråla på en visa.

Barnen reste sig och skyndade ut om varandra.

— Adjö med dig, Jakob Erling, sade predikanten i dörren. Och tack, tack för denna gången!

Kerstin stod snyftande och rådlös på golvet.

— Vi skulle ju bjudit på lite kaffe, Olaus Bengtsson.

— Det får bli en annan gång, det.

— Jag *kan* inte hjälpa det, Olaus Bengtsson. Jag trodde aldrig, det skulle gått så galet . . .

— Låt honom gå åt helvete! skrek Jakob. Krusa aldrig för bönder och fähundar, käring.

Magnus hade redan, då fadern kommit in, smitit i väg ut, för att slippa se och höra vad som komma skulle. Men Sten hade suttit längre bort från dörren och blivit sittande på sin plats. Nu, då alla gått, smög även han sig ut och lade sig i gräset.

Det var ju klart, att det skulle "bli något", som modern brukade säga. Det var klart, tänkte han, att det inte kunde gå riktigt till med söndagsskolan här hos oss. Hans kinder brände av rädsla och skam och, som oftast efter dylika uppträden, kände han kväljningar. Vad tänkte väl Gud om det förskräckliga som hänt i dag — att han bara ville låta sin sol lysa alltjämt! Om någon hade syndat mot den helige ande, så var det fadern nu i dag.

Men det var inte bara fadern, tyckte han, som hade syndat. I själva stugans väggar bodde synden. Var det därför det hackade och tickade så besynnerligt i väggarna ibland om nätterna? Det var maskar, hade modern sagt. Var det syndens maskar?

Men han tyckte, att också han själv var medskyldig i synden. Han hade varit med och pockat på att få ha söndagsskolan här hemma, och han hade plockat blommor och strött på golvet. Och i alla fall — han hörde till huset. Alltid skulle han skämmas för detta. Ja, det fanns då säkert synder, som inte kunna "förlåtna varda".

Modern stod och böjde sig över honom med rinnande ögon.

— Mor, sade han, det var väl synd då, att vi bara ville ha söndagsskolan här hos oss . . .

— Barn, svarade modern, vad talar du om synd, vad skulle du ha för skuld i detta? Du har ingen annan synd än arvsynden.

När hon lämnade honom, dök Magnus fram, fräsande som en katt.

— Satans gubbe! Om man vore stor ändå . . . Han knöt handen.

— Och aldrig kan vi gå i söndagsskola nu mer.

Jakob Erlings äldste son, Magnus, blev för varje år allt retligare till sinnes. En sjuklig härsklystnad utvecklades hos honom, och han fick en utpräglad benägenhet för att finna det svart, vilket alla andra kallade vitt. Den yngre brodern fick det härigenom ganska besvärligt. Han skulle å ena sidan rätta sig efter modern och å andra sidan efter Magnus — det var två viljor som sällan voro ens. Och ville Sten icke ge modern anledning till förebräelser, råkade han i stället lätt ut för broderns knytnävar.

Men lika ofta lät Magnus sin vrede gå ut över sig själv, och ställde då till uppträden, vilka Sten fruktade mer än något annat. Det hände till exempel att bröderna skickades till marken efter ved, och att något därvid icke var Magnus till lags. Risgrenarna slog honom i ansiktet, eller yxan hoppade av skaftet eller också halkade han omkull och slog knäskålen. Han råkade då lätt i raseri och betedde sig därvid som en vansinnig. Han hoppade omkring och slet sitt hår, slog de knutna händerna i stenarna eller i ansiktet, så att näsan sprang i blod. Och under tiden stod brodern be-

stört och rådlös och bad gråtande, att han skulle lugna sig. På Sten gjorde dessa scener ett hemskt intryck, som outplånligt brände sig in i hans barnasjäl.

För barnet är visserligen solen varje morgon ny, och den barmhärtiga glömskan, dess gode följeslagare, lägger snart sin slöja även över det vidrigaste. Men allt som sker, har dock sin givna verkan. När Sten växte upp, vågade han knappt lita till något, allra minst till sig själv. I allt vad han sade och gjorde anade han, att det måste vara något fel, och fastän han av naturen var livlig och djärv, blev han snart tafatt och skygg, och kände sig säker, blott då han var ensam.

En söndag på höstsidan, då Magnus var tretton år och den andre åtta, voro bröderna ute och lekte. Först travade de på måfå upp genom ljunghäcken, väntande på ett infall, som kunde peka hän på något roligt. Emellanåt körde de upp en flock raphöns och gingo vidare förbi ett präktigt jättekast, på vars topp en liten rönn vinkade med sina granna bärklasar. Strax där bakom hittade de på ett bra björnbärsställe. De stora taggiga bladen voro vackert gröna och djupt inne mellan de vassa revorna stodo buskar, som dignade under tunga, svartblanka bär. Vart man såg, var det lika svart, det riktigt svindlade för ögonen av all denna rikedom. Man kunde tycka, att det skulle ta flera dagar, att plocka av alla bären.

Men pojkarna trängde sig allt djupare in mellan de rivande stänglarna, de plockade bären med febrig iver och under djup tystnad. Endast någon gång ilsknade Magnus till och tyckte, att "det var fan vad det sticks". Så vitt vågade sig inte Sten, han nöjde sig med att säga "rackarn", när det blev för besvärligt att komma fram.

Hur rikt stället än var försett, så togo dock bären slut fort nog. Snart var det blott halvmogen kart kvar jämte en och annan klunga, som det fordrades verkligt mannamod att nå fram till. Pojkarna voro trötta och mätta och lämnade dem därför åt sitt öde.

Då gällde det att finna på något annat.

Några meter från björnbärsstället stod en jordfast sten och ovanpå denna var en mindre sten, vit och rundslipad och stor som ett barnhuvud. Någon hade placerat den där till åminnelse av en vilostund, som ett vägmärke eller kanske utan någon mening alls.

— Nu ska vi kasta på den där vita stenen, föreslog Magnus. Vi kastar var sin gång, får vi se, vem som siktar bäst.

Magnus kastade och råkade en och annan gång. Brodern kastade dåligt, han bommade regelbundet. Än kastade han för lågt, än på sidan — ibland kom inte stenen mer än halvägs mot målet.

— Du kastar dåligt, pojk! förebrådde brodern. Så här

ska du sikta! Det här är en skjutövning, begriper du, och ingenting som vi gör bara på lek. Nu är jag befäl och du är soldat.

Sten skälvde i knävecken, kastade och bommade.

Magnus bröt en käpp av en buske i närheten och ställde sig avvaktande bredvid.

— Nu kastar du igen!

Resultatet blev lika dåligt som förut, och "klatsch" ven spöet över syndarens ben.

— Men jag kan ju inte hjälpa, att jag inte kan! Och det är ju ändå bara lek, Magnus.

— Nej du, det är ingen lek. Kasta igen!

Klatsch, klatsch!

— Vill du råka en enda gång! Jag ska lära dig, illbat-tige drummel!

— Men tycker du inte, att vi ska sluta upp med det här? Jag tror att middan är färdig.

Magnus vände sig mot hemmet och vädrade ett tag med näsborrarna.

— Nej du! Du ska råka en gång först!

Sten försökte rymma sin väg, men blev strax upphunnen. Han måste kasta på nytt, och fick sig ett nytt käpprapp, eftertryckligare än förut.

— Om jag finge gå litet närmare, kanske att jag kunde?

— Nehej. Du ska stå där du står! Och du ska råka!

Fan anamme mig, pojk, ska du inte råka, om jag rätt ska stå här med dig ända till kvällen. Du tror, att du ska slippa lindrigt undan, du! Du tror, att man bara ska slippa, om man inte vill lära sig nånting. Tror du, det går till så i krig, va?

Sten grät och kastade och fick mera prygel. Så fortgick det ännu en stund, då en gammal gubbe plötsligt kom tras-kande genom ljungen.

— Nu går vi hem då för i dag, medgav Magnus. Han kände sig förresten hungrig. — Men nästa söndag går vi ut och kastar igen, tillade han. Och då *ska* du råka, kom ihåg det, du!

Han fann det under sin värdighet och onödigt att varna brodern för skvaller vid hemkomsten. Han visste, att denne ändå inte vågade säga något.

*

På natten låg Sten länge vaken, det var omöjligt för honom att komma i sömn. Bredvid honom låg Magnus, långdraget snarkande. Han låg alltid i krok i sängen och Sten fick nästan alltid ligga på sängkanten. Vid den andra långväggen lågo mor och far i sin säng och sovo djupt.

Det var en kulen och dyster natt, det märktes, att hösten var i antågande. Regnet piskade mot fönstren och vid spisen mellan sparrarna slog det in och droppade entonigt mot golvet. Ibland kom det också ett lätt regnstänk i gossens ansikte.

Han låg och funderade. I morgon skulle han gå i skolan igen, måste han kunde läxan riktigt? Det var om Josefs äventyr i Egypten. Han läste igenom stycket — jo, tänk, att han kunde alltihop rent som vatten. Allt stod helt tydligt för honom i mörkret — i morgon skulle han låta se, att han var den, som skulle klara sig fint.

Han såg för sig skolsalen och lärarinnan, som stod framme vid bordet. Henne tyckte han mycket om. Hon var snäll och rättvis. Och så var hon så fin och prydlig. Det doftade av rena kläder, när hon gick förbi; han kände sig själv helt skamsen, då hon ibland böjde sig ned över honom och tittade på hans skrivböcker. Och så mjuka, vita händer hon hade! En gång hade hon smekt honom över kinden, och så hade han aldrig någonsin blivit smekt. Mor hade sällan kelat med honom, hon var liksom blyg för det, och hennes händer voro röda och grova. Och så det, att alla hade sett, att lärarinnan hade klappat honom, Sten Erling . . .

Stormen tjöt utanför, det gnisslade i syrébusken vid fönstret. Stundom, när vinden trängde in mellan fönsterspringorna, hördes det ett dovt bölande. Gossen skulle liknat det vid ljudet av en mistlur, om han någonsin hört något sådant.

Måne hon, Rut, hade varit en sådan där fin fröken som lärarinnan nu, om hon hade fått leva? Mor talade mycket

om henne, och alltid sade hon, att systemen varit så förständig och god. Så roligt det hade varit, om hon hade levat! Men nu låg hon där borta på kyrkogården — bara häromdagen hade hon varit där med blommor, men de voro allt blöta och vissnade nu . . . Fast systemen var naturligtvis inte i graven, det vara bara kroppen, och själen, den var i himmelen. "Hon är icke här, hon är uppstånden" — han kunde sin bibliska historia! Det var då märkvärdigt . . . Om systemen var lika liten nu i himmelen, som hon var då, när hon dog, eller kunde man växa i himmelen också, tro? Men tänk, om hon ändå låg kvar där nere på kyrkogården — tänk det? Det fanns människor, som kallades fritänkare, de trodde inte, att det fanns någon uppståndelse, utan när man var död, så var man död. Sådana fanns det ju redan på Vår Herres tid, förresten. Sadducéerna, stod det, de trodde inte, att någon uppståndelse gavs . . . Men det var naturligtvis synd att bara tänka, för det fanns ju . . .

Han föll i en lätt dvala, och han tyckte att systemen kom till honom och tog honom med sig ut genom den ruskiga natten. Hon var mycket hög och ljus, men han var liksom rädd för henne och ännu räddare för mörkret omkring. Följ bara med, sade systemen, här är ingenting alls att vara rädd för, det är inte så farligt, som du tror. Bara man går rätt, är det inte farligt, och jag kan inte gå fel. Men så var hon strax borta, och det var förfärligt ensamt och mörkt.

Men så var han i skolan, tyckte han. Lärarinnan stod vid sitt bord och kallade honom fram. Här skall du få ett par smörgåsar, Sten, sade hon, för jag såg, att du inte hade något smör på brödet i dag . . . Och alla kamraterna fnittrade åt honom.

Då vaknade han upp och började gråta. Han visste inte riktigt varför han grät, men han kunde inte sluta.

Mor började tala i sömnen, och slutligen vaknade hon och spratt till.

— Vem är det? Är det Sten? sade hon halvhögt.

Sten bara fortsatte att gråta.

Modern strök upp en tändsticka och tände lampan, som stod på stolen vid hennes säng.

— Är du sjuk?

— Nej.

— Har du drömt?

— Nej.

Fadern vaknade också och reste sig upp.

— Vad är det med dig, pojk?

— Ingenting.

— Ja, så ligg då och håll dig lugn, och låt oss andra sova i fred!

Lampan släcktes och alla somnade in på nytt. Snart hördes bara snarkningarna, regndroppet och stormens gnisslande i syréträdet.

Det var en lördagskväll på senhösten.

Jakob Erling väntades hem, men dröjde den kvällen ovanligt länge. Kerstin höll eld i spisen för att bevara maten varm, men då klockan led mot elva, släckte hon av och gick och lade sig. Som kvällen var mörk, lät hon dock lampan brinna med svag låga och ställde den i fönsterkarmen, för att mannen, ifall han kom, bättre skulle hitta vägen.

Pojkarna hade redan förut gått till sängs, men ingen av dem sov.

— Gubben är nog full, spådde Magnus.

Sten kände sig ängslig och orolig, liksom anade han, att något var på färde.

— Han kanske inte kommer, sade han för att lugna sig.

— Tyst! befalldes modern. Hördes det inte någon som skrek?

Alla höllo andan och lyssnade spánt en minut.

Nej, det hördes ingenting mera. Då var det väl bara vinden.

— Ja, så sov i Guds namn, barn! Han kanske har dröjt kvar. Han kanske kommer i morgon i stället.

Men ingen kunde somna. Modern vred sig av och an i bädden. Pojkarna hörde att hennes läppar rördes, som om hon låg och viskade något för sig själv. Det blev midnatt, och klockan slog under mycket skrammel och oväsen tolv. Eftersom väggen, där den hängde, var sned, blevo slagen aldrig rena, utan åtföljdes av ett obehagligt rosslande.

Strax efter reste sig alla tre på en gång i bäddarna.

— Nu!

Sten kände hjärtat hoppa till så besynnerligt.

— Jo, han är full, sade modern med trött stämma.

Nere från marken hördes ett vilt skrålande, ibland avbrutet av hesa hojtanden.

— Ja, nu kommer han fin, ska jag säga. Gud hjälpe oss!

Det hördes steg ute från gångvägen, och just som Kerstin skulle stiga upp för att öppna, slogos dörrarna in. Det var nämligen ingen möjlighet att låsa ordentligt, det fanns ingen riktig ytterdörr, utan i stället ett par så kallade halvdörrar, vilka, då stugan skulle bommas om kvällarna, ställdes löst på varandra med ett järnspekt mot den översta halvan. Om därför alla på en gång vid något tillfälle måste lämna stugan, fick en stanna inne och bomma inifrån, varefter den innevarande måste ta ut en fönsterluft och kliva ut fönstervägen. Sedan fick fönstret tillspikas igen och stugan anses låst.

Jakob steg in. Ögonen voro vilda och heta och saliven dröp ur mungiporna ned i skägget.

— Har du gått och lagt dig, käring? Håller du inte eld på spisen tills jag ska' komma? Vet du inte vem jag är! Djävlar...

— Det är ju mitt i natten, kära människa, sade hustrun. Jag trodde inte, du kom. Men vill du, så stiger jag upp och eldar.

— Du blir där du är — jag ger fan i eldningen då! Men förresten — har du nån mat?

— Det finns ärter och fläsk, om du vill ha.

Hustrun beredde sig att stiga upp.

— Hahaha, skrattade mannen med torrt hån. Ärtter och fläsk? Du har bra väderkorn du, fan tage mig! Ärtter och fläsk, som jag fick till middan... Nej, ligg du där du är och snarka, käring.

— Vad visste jag...

Han tog upp en nästan tömd literbutelj, ställde den på bordet och satte sig själv att betrakta den. Då och då sade han något halvhögt, som om han givit svar på en annans tilltal. Han blev känslösam, rösten blev vek och darrande, och till sist lutade han pannan mot bordskanten under djupa, barnsliga snyftningar.

Så reste han sig och gick fram till poj Karnas säng. En lång stund stod han där och stirrade på dem med en underlig

tomhet i blicken. Magnus stötte menande brodern i sidan — det var bäst att hålla sig beredd . . .

— Titta på den där, sade fadern och pekade på buteljen. Jag heter Jakob Erling och den där är Djävulen själv. Min far hette också Erling, min farfar, min farbror . . . vår herre vare dem nådig, var de nu är! Var släkt har sin särskilde djävul, och där har vi vår, pojkar. Akta er för den! Ni ska veta, att jag går allt och har mina funderingar ibland, jag är inte så ogudlig, som folk tror, hör du det, du också där borta . . . Jag sa', att litern var vår djävul, men det var visst fel ändå — Gud vet, hur det där hänger ihop . . . Ni är visst rädda för mig, pojkar, det kan jag begripa, och jag var också rädd för min far, det minns jag. Men ibland är jag också rädd för *er*, kan ni tro det? Ni tror, att jag är tokig nu, men det är jag inte, jag är bara full. Och då vet jag inte alltid, va jag säger, men ibland ser jag bättre då, än när jag är nykter. Och Jesus Kristus är mitt vittne på, att det är sant — för var unge, som fötts, har jag blivit ängsligare och räddare . . .

Rösten blev allt hesare och han föll i en desperat gråt.

— Jag är ett as, det är nog sant, men allt är inte sant, som folk säger om mig, hör du det, du också Kerstin . . .

Hustrun log ett blekt leende, men svarade ej.

— De tror, att jag aldrig har känt nåt ansvar, men det är ingen som vet vem du är, Jakob Erling, det är ingen, som

brytt sig om att lära känna dig. Trutar har alla och ögon har de, både i skallen och där bak . . .

Han tog en stol och dansade med den runt golvet. Sedan gick han bort till hustruns säng.

— Du Kerstin, sade han, du har allt önskat i hemlighet många gånger att djävulen skulle ta mig.

Hon mötte hans blick, den var full av hat och självförakt.

— Erkänn det, för djävulen!

— Jag säger inför Gud — aldrig!

— Jaså, du vill inte — du vill inte erkänna . . .

Han böjde sig över henne och pressade sitt knä tungt mot hennes bröst.

— Vad vill du göra med mig? frågade hon.

Barnen reste sig upp och började skrika högljutt.

— Tig!

Han släckte lampan och under en minut härskade en förfärlig tystnad i rummet. Det hördes bara några häftiga andetag och några prasslande ljud. En kniv blixtrade till bort från hörnet vid dörren. Då klirrade plötsligt en fönsterruta på gaveln och Kerstin kastade sig ut därigenom. Pojkarna sprungo skrikande efter samma väg. De hade börjat kläda sig, då de märkte, att det skulle "bli något". Nu voro de nästan färdigklädda men hade intet på fötterna, mer än strumporna. Modern däremot hade blott lentyget på sig.

— Fort, barn! manade hon. Vi springer! Vi får knacka på hos Lars Henriks. Det anade mig, att det skulle bli oväsen i natt.

Pojkarna följde med så långt, att de visste sig vara i säkerhet. Sedan ville de vända. De skämdes för att följa med till grannstugan.

— Vi går inte med längre, sade Magnus. Det är så hemskt förargligt.

— Ni måste, barn! — det kan ingen hjälpa.

— Nej, vi går inte.

— Ni fryser er fördärvade om fötterna, arma barn! Ni måste komma in i värmen, det får gå hur det vill.

— Nej, vi försöker komma in i en lada nånstans. Vi ska nog klara oss!

De vände och sprungo över åkrarna upp mot landsvägen till. Uppe på backen var en stuga, mot den gingo de, och vid laduväggen stannade de en stund och stodo där och samtalade. Det var inte första gången, som de upplevat dylika äventyrliga nätter. En nyårsafton för ett par år sedan hade det varit likadant och vid flera andra tillfällen också.

— Fryser du om fötterna? frågade Magnus.

— Ja, lite. Gör du?

— Ja, ja med.

Sten stod och såg på fyrens blinkningar, här syntes den bättre än hemma från stenvuren. När den blinkade till,

var det som en vänlig nick, ett trösteord, ett välkommen. Gossen glömde nästan bort, att han frös.

— Det var förbannat, vad det är kallt, sade Magnus. Men så är det ju också i november. Det är väl, att det är, som det är.

— Om vi skulle försöka komma in i ladan?

De undersökte den från alla håll, den tycktes inte vara lätt att komma in i.

— Se, skrek Sten. Det brinner hemma!

— Brinner det? Ja, ta mig tusen! Nu är gubben tokig. Han har tänt eld.

De började springa mot hemmet och stannade inte förrän de voro ett stenkast framför stugan. Faderns skrålande röst hördes tydligt.

— Det är bordet, det brinner i. Då har han nog inte gjort det med vilja. Han har nog vält kull lampan, och så har det tatt eld.

— Men där är ett fönster till utslaget.

— Ja, det är där. Förbannad gubbe! Vi får springa några gånger fram och tillbaka över åkrarna, annars förfryser vi fötterna.

De sprungo skakande av köld i alla lemmar.

— Fan också!

Magnus grät.

— Att man inte ska komma in efter träskorna!

Sedan de sprungit några varv, stannade de åter på samma ställe framför stugan. Det dagades allt mera. Man kunde nu tydligt se ett gott stycke framför sig. Fadern kom ut och gick tyst av och an några gånger bland träden.

— Jag kastar på den fan, viskade Magnus. Kanske han springer efter oss då, så kan vi slinka in efter träskörna.

— Gör det inte, det är inte värt!

— Jo. Jag kastar sten! Förbannad gubbe! Om jag rätt spräcker skallen på'n, så gör det ingenting.

Magnus kastade. Fadern hajade till och upptäckte sö-
nerna.

— Jaså, skrek han. Kastar ni sten på er gamle far, pojkar!

Magnus teg och kastade gång på gång. Till slut snuddade en sten vid faderns bröst och en annan gång träffade den benet. Men gubben sprang inte efter och låtsade knappast om stenarna.

— Vi ska ha träskörna, ropade Magnus förbittrad. Vi har förresten redan frusit fötterna av oss.

— Kom och tag träskörna du, svarade fadern.

— Ja, gå undan då! Ge dig i väg ett stycke.

— Kom du, vidhöll fadern. Jag rör dig inte.

Emellertid gick han in och pojkarna blevo stående där ute för att avvakta vad som skulle hända. Om en stund kom fadern ut. Han hade hatten på huvudet och såg ut, som om

han tänkte gå bort. Han tittade inte åt pojkarnas håll utan gick stigen mellan åkrarna ned mot landsvägen.

Sönerna gingo in, fingo upp eld, värmdes fötterna och bytte strumpor. I stugan såg det förskräckligt ut. Bordet var till hälften sönderbränt, golvet var fullt av glasskärvor och varje sak var i oordning.

— Gå ut och se, sade Magnus till brodern. Han kommer väl inte tillbaka . . .

Sten gick ut. Fadern syntes ej till, men rätt som det var hörde han något prassla mellan buskarna. När gossen tittade till, såg han, att det var modern. Hon hade en vit trasa om den ena handleden, ty hon hade skurit sig litet på glaset.

— Har han gått?

— Ja, mor.

— Välsignat var det då, att han gick sin väg.

Hon gick in och började sopa upp glasbitar och skräp, satte paper för fönsterna och lagade att pojkarna kommo i säng.

— Nu kommer han nog inte — förrän till kvällen åtminstone. —

Det är nu inte mycket att tillägga om Sten Erlings barndom.

Ofta låg det en tung och grå dimma över den, ofta en åskstämning, som kunde tyckas outhärdlig, fast den dock uthärdades, och hur många av vårens bräckliga löften slogo icke hagelskurarna ned...? Men nog lyste också solen fram emellanåt! Det är barnets lycka, att det har så gott läskött och har så lätt att vinna befrielse. Ett träd kan brytas av stormen eller ryckas upp med rötterna, då telningen — som dock darrar för minsta vindfläkt — blott böjes.

Ser man endast till konturerna och utifrån, så var Stens barndom ohyggligt dystert och glädjefattigt. Ser man den åter mera inifrån, så fanns där både det ena och det andra, och vad där var mest av, går ju icke så lätt att räkna ut. Gossen hade en andlig och kroppslig ömtålighet emot sig, han led ofta svårt av sår, som i sig själva kanske måste anses obetydliga. Men i skolan klarade han sig gott och hoppade ett par gånger över klasserna, då en del av de förmögna bondbarnen blevo kvarsittare. Kamraterna hånade honom

ofta, både för hans lillgamla sätt och för faderns bedrifter, som voro kända vida omkring, ty barn äro ofta grymma och inte alltid på det tanklösa och oskyldiga sätt, man vanligen föreställer sig. De upptäcka lätt varje säregenhet och förfölja den utan barmhärtighet.

För övrigt voro många bland barnen ohysade och råa. Det fanns ligor av skolbarn, som gingo omkring och slog ner skorstenar på stugorna, vandaliserade trädgårdar, bedrevo bondfångeri i smått och stulo systematiskt i butikerna. Många svuro som knektar, hade perversa konster för sig och förde stundligen drängstugornas erotiska slangspråk på tungan. Det gällde ibland även om barn, som ansågos väl uppfostrade och som både lärare och föräldrar trodde uteslutande gott om.

Sten höll sig så mycket som möjligt för sig själv, särskilt då han blev större och brodern hade slutat skolan. Han kände sig olik de andra och namnet Erling brände honom som ett öknamn. Men den livliga fantasi, som ibland jagade och plågade honom, var honom på samma gång en lyckokälla. I leken var han ofta fumlig och blev beskrattad, men rycktes han väl med, njöt han av den på ett intensivare sätt än någon annan och ville då ogärna bryta av och sluta upp. Var det snöbollskrig, trängde han sig gärna fram i spetsen. Då var han den som tog revansch. Då var han en ny Alexander den store; dödsföraktande och oemotståndlig gick

han fram över raserade snöfästningar och drev fienden på flykten . . .

Annars lekte han helst ensam, då han fick finna upp allt, alldeles som han själv ville. Ljungheden blev hans käraste tillflyktsort, där hade han fritt spelrum och trivdes förträffligt. Han anlade städer där, byggde slott och kyrkor, bröt vägar genom ödemarkerna och utfärdade lagar och påbud, allt efter som det föll honom in. Dessutom samlade han märkvärdiga stenar, fågelägg och annat, förde bok över väder och vind, över blommornas skiftningsrika liv och allt möjligt, som han lade märke till. Det var förunderligt, hur mycket det fanns att roa sig med och vad världen var stor och rik. När den inte var skrämmande, så var den högeligen lockande.

I sina lekar och påhitt var han lycklig, säkerligen lika fullt, som det bortskämda rikemansbarnet, vilket har allt vad det kan önska sig av leksaker. Och inte led han — medvetet åtminstone — så mycket av fattigdomen i hemmet i och för sig. Visserligen var det ibland så knappt med maten, att han måste gå hungrig hela dagar igenom — när han blev större drog han sig till minnes tillfällen, då han gick ute i backarna och letade efter äppelkart eller slånbar för att stilla sin hunger med. Men han var van att taga dagarna som de kommo, och det var blott, när skolkamraterna begabbade hans fattigdom och hånade hans tarvliga matsäck, som han

förstod, att fattigdomen verkligen var en olycka. Under middagsrasterna vande han sig, att springa avsides bort och äta sin mat i hemlighet.

Så småningom hittade han på en ny lek — han började skriva vers. Här kom hans fantasi in på nya vägar. Han skrev fosterländska dikter på samma högtravande tungomål, som läsebokens dikter hade, och andra, som handlade om blommorna och årstiderna. När han jämförde dem, tyckte han, att de voro nästan lika bra som de i läsboken . . .

Men en dag hittade fadern på hans papper och fick fatt i skaldeverken. Sten skyndade sig ut, rodnande av blygsel och kom inte in på länge. Men fadern såg riktigt belåten ut, när han kom.

— Se, det var skada, att inte pojken kunde komma i skola, tyckte han. Nu ville han åtminstone ta hand om papperen och visa dem för skolläraren eller prästen. För vem vet . . .

Men Sten ville inte. Han kände en dunkel fruktan för, att det skulle bli någon sorts skandal. De där verserna voro naturligtvis rysligt löjliga i alla fall, och alla skulle naturligtvis skratta åt hans barnsliga konster. Han skulle se till att papperen blevo uppbrända, och den där skrivningen, den skulle han allt sluta med . . .

I våra dagar, då det ju händer, att makar söka skilsmässa, emedan någon av parterna råkat få en vårta på näsan, må man ju med skäl undra över, att det Erlingska hemmet kunde sammanhållas under så många år. Men allmogen har, i detta som i annat, varit mindre beroende av tidernas växlande moder — den har varit van att tuga och uthärda, att hellre släta över och glömma än ställa till skandal. Oket har fördragits, hur plågsamt det än varit att bära. —

Många gånger stod dock Kerstin Erling vansinnet nära och var färdig att lämna allt. Många gånger gick hon gråtande av och an på golvet och samlade hop sina kläder i ett knyte, utan att rätt veta vart hon skulle ta vägen. Det var blott barnens ivriga böner, som höllo henne kvar. De ville hellre ha det de hade, än byta ut det mot något främmande och okänt. Modern stannade, och sökte göra sitt bästa för barnens skull. För övrigt sökte hon tröst i en svärmisk religiositet, som med åren blev allt djupare och varmare.

Det fanns också, om man ser till grunden, trots allt, en viss likstämdhet mellan henne och Jakob — den förutan hade väl äktenskapet aldrig kommit till stånd. Båda hade en viss sinnets barnslighet och rundhänthet, båda ägde stark känslighet och voro anlagda för drömmeri. Denna inre likhet var inte så ensartad och hade inte den livsdugliga sundhet, som skapar ett lyckligt samliv, men den bidrog, så gott den kunde, att hålla det samman.

Men en höstdag, då Sten var elva år, inträffade något som slutgiltigt ändrade förhållandena i hemmet.

Taket på kyrktornets kupol hade reparerats och den ställning man för den skull byggt runt om detsamma var ännu inte nedtagen. När skolbarnen om eftermiddagen lämnade skolan, syntes någon äntra där uppe bland plankorna, och rätt vad det var, ropade någon, att det var Erling, som var uppe på kyrktornet. Alla barnen skyndade mot kyrkan och Sten var med. Då de hunnit fram, hade den mörka figuren redan hunnit upp på korsarmarna, och där uppe stod nu Jakob Erling och viftade med hatten. Barnen stegade där nere, och tyckte, att det var ett trevligt skådespel.

Sten stod litet vimmelkantig i barnskaran, men så dök även Magnus upp där. Han hade varit med fadern på arbete och de voro nu på väg hem. Emellertid hade de en lång stund blivit uppehållna i byn. Erling, som var onykter, hade råkat i gräl med en bonde och skulle just gå till anfall

mot denne, då bondens båda söner plötsligt kommit till. Magnus hade med knapp nöd lyckats få fadern undan, då han i raljant desperation fått för sig att kliva upp i tornet. Inte var Jakob Erling rädd för det, som stort och mäktigt var — det måtte så vara bönder eller kyrktorn! —

Men bäst som det var, så tappade han hatten. Vinden tog den och förde den ned i den djupa dalgången av en bäck, som gick fram strax nedanför kyrkan. Och barnskaran hurrade under stort jubel.

— Det går åt helsike för gubben, hur länge han står där uppe och vinglar, spådde Magnus.

Kyrkvaktaren kom till.

— Skynda dig ner, Erling, skrek han, allt vad han för-mådde. Vad har du där uppe att göra? Tag dig till vara!

Jakob tycktes böja sig ut, liksom för att lyssna efter vad man ropade åt honom. Så vacklade han till — och föll. Han törnade mot den yttersta plankan av ställningen, studsade i en halvcirkel och sjönk med en tung duns ned på kyrkogården. Inte ett ljud hördes varken från honom eller från åskådarna. Jakob Erlings öde var fullbordat. Han hade äntligen brutit nacken av sig. —

Sten mindes länge, då fadern låg i den otäcka svarta kistan blek och blåslagen. Han hade aldrig förr sett en död människa. Det var förunderligt! Det var far, som låg där, och dock var det inte han. Aldrig mer skulle han öppna mun-

nen eller slå upp ögat. Dessa lemmar, som hade rört sig, detta huvud, som hade rymt tankar, det var nu ingenting. Bara för några dagar sedan hade livet strömmat genom kroppen — den hade varit på väg hem, den hade förargats, blivit ursinnig, hade klättrat upp i kyrktornet. Nu låg den färdig att gömmas där nere, dit sol och stjärnor aldrig nå och där det varken är sommar eller vinter. Det hade förut varit för Sten liksom en fabel, det, att döden fanns — nu såg han dess vidunderliga sanning rätt i ansiktet. Den känsla han kände kunde knappast kallas sorg, men det var, som om världens verklighet, dess fasthet och uppriktighet hade blivit honom fråntagen, det var som om en kall hand gripit om hans egen strupe. —

Det var inte många som följde Jakob Erling på hans sista färd. En gammal faster till honom, två kusiner och ett par av grannarna samlades vid stugan en disig oktobermorgon. Kistan lyftes upp på ett par stolar, locket togs av och de tillstädeskomna betraktade tysta och allvarliga den döde. Kerstin stod mycket blek närmast intill kistan, men hon sade ingenting och grät icke. Den gamla fastern tog med darande röst upp en psalm och alla knäppte hop sina händer och stämde i:

Min' kläder klädas av,
— o Gud, min synd begrav . . .

Därpå lades locket på, kistan sattes på en flakvagn, fastern satte sig upp bredvid skjutsbonden och de övriga gingo bak- efter vagnen ned till kyrkan. Bing, bång, ringde kyrk- klockan — det var bara med den ena av klockorna, den lilla, som man ringde — det blev för dyrt att låta ringa med bägge. Jakob Erling var ju också närmast att betrakta som en självspilling . . .

Över kyrkogården låg dimman tät och rå. Den kväljande lukten av nyuppkastad jord och ruttande kransar lade sig tung kring alla. Sten darrade av äckel — han tyckte att det var den råaste, eländigaste, simplaste dag han upplevat. Genom hans ådror kröp det en dunkel känsla av hat till alla de nyfikna, som skockat sig omkring med anmärkningar och skenheliga huvudskakningar. Vad ville de här? Vad ga- pade alla dessa glosögda trynen efter, varför stucko sig alla dessa rinnande näsor fram med sådan iver? Överallt tiss- lades och tasslades det.

Håhåja — ackackack — Hm, hm! —

En gammal halvblind käring makade sig fram med en be- skäftighet, som om hon varit prästen och tänkt förrätta jord- fästningen. Hon böjde sig ned och kikade på den stora ide- granskransen, som Kerstin bundit och lagt på kistan. Hennes stora klolika fingrar gled o över den gång på gång.

Ackackack, håhå — ja, du store Gud . . .

Det var vidrigt och hemskt alltihop. Ett par gubbar stodo ett stycke från graven och den ene pekade mycket omständligt med käppen ut det ställe, där Jakob hade fallit. Sten tittade ofrivilligt upp mot tornspiran, som dunkelt skymtade genom dimman, och ryste.

Då kom prästen borta från hörnet vid sakristian med sin bok i handen. Han läste det reglementsenliga formuläret —: av jord är du kommen, till jord skall du varda — Jesus Kristus skall uppväcka dig på den yttersta dagen — och den fuktiga jorden föll tungt ned över kistlocket och den gröna kransen. Därpå tog prästen Kerstin i handen och sade ett par ord till henne, så vände han och gick rak och spänstig bort samma väg han kommit. Det hela var över, kyrkvaktaren tog sin stora spade och började skotta igen graven.

Kerstin lämnade den med dröjande steg och hennes båda pojkar följde efter henne. Vid kyrkogårdsporten stod Olaus Bengtsson, den gamle söndagsskolläraren, lutad mot sin käpp. Han hade med åren blivit allt haltare och allt rundare i ansiktet.

— Han ä' i jor'en då, han, Jakob Erling, blinkade han mot Kerstin.

— Ja, det är han, Olaus Bengtsson.

— Ja, ett sånt liv måste få ett sånt slut, se Gud han låter inte gäcka sig . . .

— Nej, svarade Kerstin, det är så . . .

— Han var ju full, när det hände? blinkade Olaus på nytt.

— Ja, jag var inte med och såg på, men hade han vatt nykter, hade det väl knappt hänt.

— Nänä. Olaus knäppte hop händerna. De blir värst för hans själ . . .

Kerstin pressade samman läpparna och ville gå. Men så vände hon sig tillbaka och sade med hetta :

Det tillhör inte oss, Olaus Bengtsson, att bestämma över den saken. Dömen icke, heter det, så varden I icke dömd. Och den som står, han må se till, att han icke faller.

Jakob Erlings änka gick med sina båda söner fram genom folkhopen.

— Det har alltid vatt ett dåligt folkslag, det Erlingska, sade någon helt nära invid dem. Ja, ack, du store Gud . . .

Kerstin lämnade av torpet och behöll blott en liten täppa att sätta potatis på. I stället började hon gå borta och arbeta åt bönderna, då potatisen skulle sättas och skördas eller då rågen skulle bärgas. Dessemellan gick hon nere i byn och hjälpte till med tvätt och skurning — sällan var hon hemma någon dag, ofta upptog arbetet henne till långt fram på kvällarna. Hennes dagspenning var sjuttiofem öre, ibland femtio.

Magnus tog arbete i staden och kom mycket sällan hem, men Sten var med i gårdarna och arbetade, då han var fri från skolan. Hos de mera godsinta fick han femtio öre om dagen men hos de snålaste bara tjugofem. Det blev i alla fall något — han hade ju också födan där han arbetade.

Modern började åldras och ryggen böjdes så småningom under det dagliga släpet. Gossen såg det och var gång, han tänkte därpå, kände han ett sting i bröstet. Hon hade snart levat sitt liv till slut, sitt enda stackars jordeliv. Vad hade det gett annat än lönlöst slit, trätor och hugg, löje och tarvlighet? Nu var hon bara en gammal fattigkåring, som alla

kallade på, när det gällde att få de grövsta sysslorna gjorda — hon kom alltid så villigt, hon fick sjuttiofem öre och maten för dagen . . . Och dock var hon den hjärtegodaste, den klokaste och finaste av alla kvinnor gossen sett. Själv tycktes hon inte ha några förebräelser mot livet. Allt efter som håret grånade och ryggen kröktes, blev hon allt lugnare till sinnet; den nervtrötthet som ibland hade plågat henne förr försvann efter mannens död mer och mer. — Väl är det slitsamt och fattigt, brukade hon säga, men det kan ingen hjälpa. Det bästa är, att man har frid . . . Det enda, som nu bekymrade henne, var den annalkande ålderdomen.

— Om jag bara finge vara kry, så att jag kunde arbeta och försörja mig in i det sista, sade hon då. För till fattighuset, dit vill jag inte rätt gärna . . .

Hon hade en barnslig skönhetskänsla. Hon satte sig ibland före att köpa någon sak för att pryda upp stugan med eller ett nytt klädesplagg till sig själv — bara något löjligt enkelt och billigt ting, naturligtvis. Då gick hon och lade undan någon liten slant emellanåt för den sakens skull. Men ofta kom det något i vägen, så att pengarna gingo åt till annat.

— Det får vara då, sade hon litet snopet. Jag hade ju tänkt, att jag skulle fått till det där, men det är inte allt man kan få, det räcker inte till allt.

När Sten och hon gingo hem från arbetet om kvällarna, brukade gossen gå ett par steg efter henne. Han såg hennes trötta gestalt och hennes tarvliga kläder och fick ofta tårar i ogonen. Vad du börjar bli gammal, mor, tänkte han. Ett enda stort, tåligt offer har ditt liv varit — men vem ärar dig väl för det? Andra, som ingenting gjort, dem ärar man. Snart skottar man upp en grav borta på kyrkogården åt dig med, där gömmer man dig utan ståt och ceremonier — man ringer bara i den ena klockan. Håhå, säger man, jåså, är Kerstin Erling död — det var ju förargligt nu mitt i potatis-plockningen. Men potatisen kommer ju i alla fall upp, och snart talar ingen om henne mer. Hon får sin lön hos Gud — må vara — kanske . . . Det måtte bli en stor och skön lön då! Men det skall inte finnas någon rättfärdighet här på jorden? Skall den alltid få vara lika hård — bara taga och riva till sig, men aldrig ge igen . . . ?

Ibland låg han och drömde hemska mardrömmar om att modern var död och han vaknade upp i skräck för att höra efter, om hon andades där borta i sin bädd. Gud i himmelen — måtte hon dock få leva, länge, länge!

Snart skulle då rollerna bytas om, med tiden var det han, som skulle överta ansvaret. En häftig kraftkänsla vaknade i honom och hjärnan blev som febrig av drömmar. Han ville arbeta, göra nytta — ställa till rätta och försona. Han var visserligen en Erling, men det fanns något i det Erling-

ska sinnet, som ville högt, ville mer än det vanliga — han, han ville ta ut det, han ville rättfärdiggöra det. Ibland kände han med innerlig visshet, att han skulle kunna det. Den så gott som medfödda känslan av att vara en brännmärkt, en oduglig och löjlig blandade sig nu med en annan — en känsla av stolthet, en föreställning om, att på något sätt vara en kallad och utvald. Till vad — det visste han icke klart. Han visste blott, att han kände sig så underbart varm, så sällsamt modig, att han tyckte intet kunde finnas, som han skulle ge tappt för. Den makt som drev fadern att dränka sin själ i brännvinet och som dåraktigt förde honom upp på kyrkans korsarmar, den skulle han sätta sin näve om nacken på och den skulle föra honom ut till något märkvärdigt ljus och härligt. — — — Mätte han blott växa och mätte livet komma med sina faror och hinder!

Dugde han inte till lekkamrat för sina jämnåriga, så kanske, tänkte han, dugde han för allvaret. Allt vad han hört och läst om ringa människors goda och modiga bragder stod upp för honom likt ljusa löften. Visserligen —: han kunde aldrig komma i de fina skolorna i staden, dit flera av hans skolkamrater redan blivit skickade, det var ju så sant men . . .

Det fanns en liten nykterhetsförening i byn och den hade en liten boksamling, som just ingen använde. Där tog Sten Erling sig för att låna böcker. Han lånade och läste utan

plan, men med alltid vaket intresse. Även den torraste bok läste han till slut och antecknade det han trodde särskilt minnesvärt i anteckningsböcker, som han sydde ihop åt sig av grovt, olinjerat karduspapper. Bland andra böcker, som han lånade var Jack Londons berättelse om Martin Eden, som han läste ut på en enda natt och fann särskilt underbar.

Och ju mer han läste, desto mer medveten blev han om sig själv och världen. Ju mer led han av sin egen fattiga och mörka värld och ju klarare såg han hur mycket som fanns att vinna. Han såg hur det onda och det goda kämpade med vartannat om makten och en varm kärlek grodde inom honom till allt det höga och fina, vilket ofta uppträdde under förklädnad och ofta bespottades men som likväl bar segerns hemlighet inom sig.

Och så började han själv att skriva igen. Han skrev patetiska verser om allt möjligt, som han inte kände till, och långrandiga sagor, där underbara fantasiväsen kämpade om ont och gott. Han gick aldrig ut med sina jämnåriga utan satt var kväll, då han kommit hem från skolan eller från arbetet på åkrarna, med sina böcker och papper till långt fram på nätterna. Det gick mycket papper åt, och den lilla osande lampan drog mycken olja, fastän den lyste så uselt. Modern såg nog gärna gossens läslust, men hon tyckte inte om, att se lampan brinna om natten, och så behövde ju pojken sova.

— Inte tror du, att det blir någon nytta med det där, du håller på med? förebrådde hon någon gång.

Jo, tänkte han, det blev det. Det skulle bli till nytta. Och om han också lade sig, så kunde han inte sova. Tankarna höllo honom vaken. Det var inte lek blott, som modern trodde.

Men ibland, när det var långa kvällar, satte han sig att läsa för modern ur de böcker han lånat. Det var inte roligt, att behålla allt för sig, det var så lättsamt, att se en annan lyssna till det, som han själv redan gripits av. Var det något ställe, som han särskilt fäst sig vid, läste han det gärna två gånger för att understryka dess stora vikt, och då väntade han hungrigt efter, att modern skulle utbrista i en levande, befriande häpnad, så som han själv gjort. Och ibland gjorde hon det verkligen, men det hände också, att hon bara nickade tankspritt och oförstående. Ja, hon var trött naturligtvis, han hade glömt det . . .

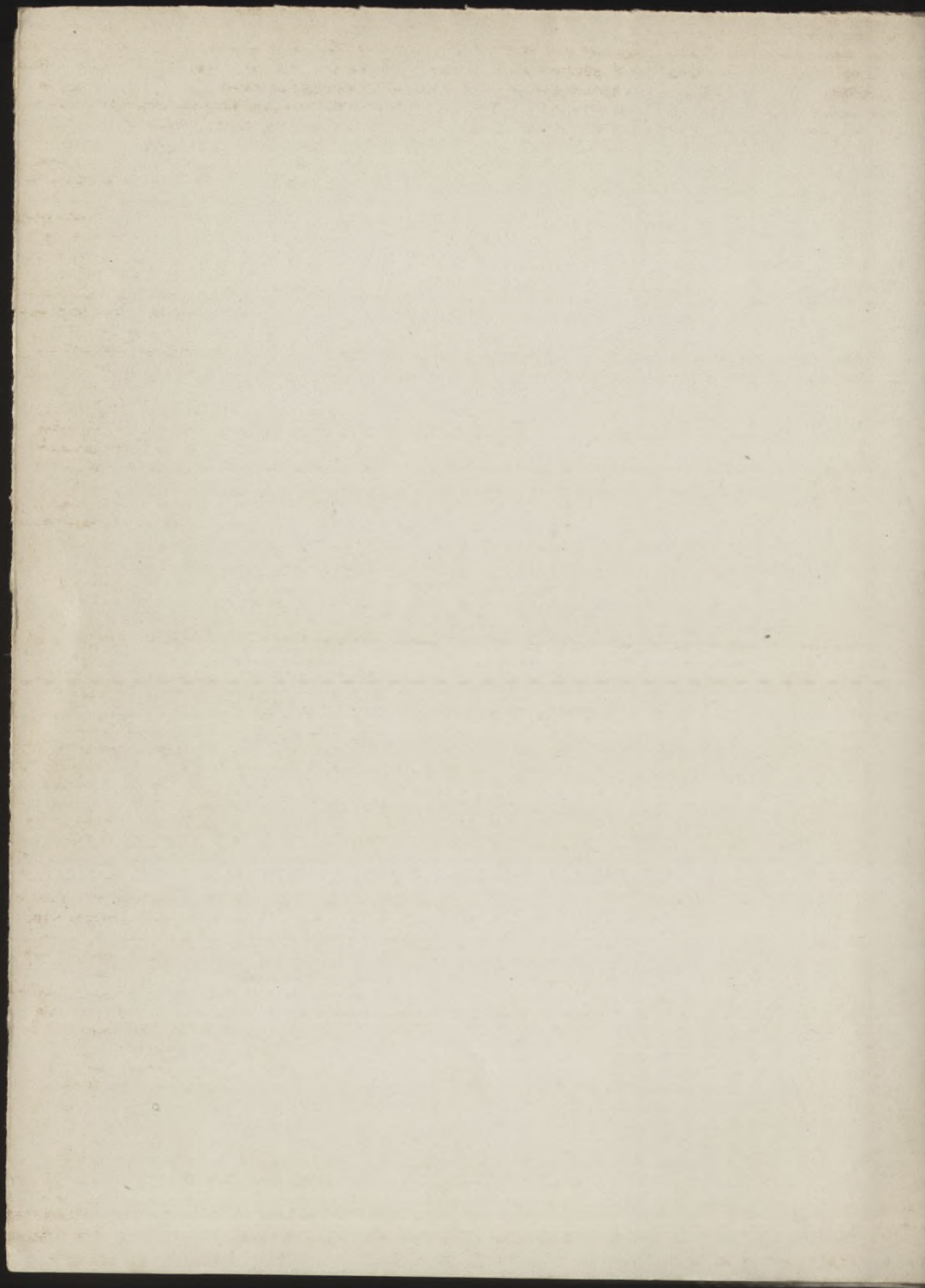
Så var det också kvällar, då han var allt för orolig för att kunna syssla med böcker och papper, det var ljusa sommarkvällar, då han vandrade av och an över hedmarken, ensam och lik en sömngångare. Ett underligt vemod lade sig över hans gossesjäl, en stämning, som på samma gång innebar längtan till världen och rädsla för den. Barndomen låg bakom honom, snart skulle han säga farväl till stugan och till den mörka, dystra heden. Hur han än hade önskat, att han

skulle bli färdig att pröva vingarna, så var det dock något alltför tyngande högtidligt i den tanken att barndomen verkligen var slut. Inte var det så mycket, han önskade tillbaka, men att allt var färdigt, att bladet var fulltecknat och bilden oföränderligt given, det grep och smärtade honom. Det förekom honom att han aldrig någonsin i verklig mening varit barn . . .

Fyren blinkade emot honom ute från havet, snabbt, blekt. Den hade länge varit honom lik en vän. Dess ljus var som en vinkande brodershand, men på samma gång var det något ängsligt, liksom avvärjande eller varnande, däri. I långa timmar kunde han stå och oavvänt se ut mot blinkfyren, tills han slutligen med tårfyllda ögon vände sig bort från den. I hans sinne steg en obestämd smekande kärlek, bitter som en marsvind och varm som en fuktig, dunkel sommarmorgon. Den kunde blott icke finna uttryck — hade den kunnat det, skulle den måhända velat säga något, likt detta :

O värld, hur sällsam skymtar du icke för min blick, skön som en sörjande med stora, djupa ögon. Mätte jag lära att gå min väg med varsamma och vänliga steg . . .

II.

De konservativa bönderna i Sten Erlings födelsesocken hade anordnat ett politiskt upplysningsmöte i skolsalen nere i kyrkbyn, och tagit ut en major från regementet i staden för att klargöra hur landet låg.

Mycket folk hade kommit samman, salen var så gott som fullsatt. På de främsta bänkarna sutto, utom den lille jovialiske majören, allt vad som i denna bygd ville representera det herrskapliga — skolläraren och lärarinnan, en handlande, en gammal sjökaptén, vidare de rikaste bönderna, myndiga, dryga och feta. Längre ner sutto mera tillbaka-draget och mindre betydande folk, småbönder, torpare och hantverkare jämte några gamla gubbar och gummor, vilka hört talas om "mötet" och väntade sig uppbyggliga ord ur den främmande "predikantens" mun. Längst ner hade en klunga stenhuggare och andra arbetare bänkat sig. Bland dem satt även Sten Erling, nu en sextonårig yngling, blek och spenslig och klädd i tarvliga, fläckiga kläder. Han arbetade i staden och var blott tillfälligtvis hemma.

Då tiden var inne steg majoren upp i katedern, bugade sig siratligt mot församlingen och föreslog en fosterländsk sång som inledning till föredraget. Alla reste sig utom den lilla klungan vid dörren, som förblev sittande. Efter sången började majoren sitt tal.

Det märktes, att situationen var något ovan för honom. Han läste från papperet med ett monotont och högtidligt allvar, som illa passade till hans utseende. Säkert var denne herre en talangfull sällskapsbroder och i en lämplig omgivning kunde han, då han höjde sitt punschglas för fosterlandet, måhända vara hänförande, men här, inför denna nyktra och bondskt högtidliga publik, var han som en fisk på torra landet.

Han betonade emellertid länge och väl hur nödvändigt det var, att landet ägde ett starkt militärt försvar till skydd för hem och härd mot listiga och rovlystna grannar. Voro vi värdiga ättlingar till Engelbrekt och Vasa, eller hade vi så vansläktats, att vi med berätt mod vedervågade landets säkerhet och frihet? Kunde det i själva verket tänkas några offer, som voro för stora, då det gällde något så heligt som friheten? Dock — det fanns inte endast yttre fiender, det fanns tyvärr även inre. Främmande läror hade spritt sig i landet och utgjorde nu ett öppet eller förtäckt hot mot samhällsordningen. En bonde skulle icke längre få sitta tryggt på sin fäderneärvda gård, själva äganderätten var i fara

— och var icke äganderätten dock samhällets egentliga grund? Bönderna voro landets verkliga ryggrad — majoren tittade vördsamt ned över bänkraderna — det var dem, vi hade att lita till. Men det berodde mest på bönderna själva, om landet i fortsättningen skulle äga en fri bondestam att trygga sig till. Det var sannerligen mycket, som stod på spel — icke endast försvaret och äganderätten. Man ville även avkristna landet, bryta lös grunden för den fäderne-ärvda tron — klockorna skulle icke mera få ringa till gudstjänst, folket skulle icke få samlas i templet för att dyrka sin Gud, — landet skulle läggas försvarslöst, rättslöst och gudlöst. Skulle Sveriges bönder vara med om detta, och Sveriges arbetare — talaren sände en förstulen blick ned mot dörren — de kloka och hederliga bland dem . . . ?

I denna bygd var tiden ännu ung då, seklets många "frågor" hade det nyas fabelaktiga skimmer. Majorens konventionella utläggning förfelade därför ej sin verkan. Bönderna sågo varnande och beslutsamt på varandra och de mera enfaldiga sutto med hopknäppta händer och skakade emellanåt på sina huvuden. Så mycket förstode de, att något farligt var på färde.

Nere vid dörren var andakten ej lika stor; där tisslade och småskrattade man helt obelevat under talet. Men Sten Erling satt och skrev något i en anteckningsbok och hade en hel hög papper framför sig på bänken.

Då föredraget var slut steg den gamle sjökaptenen upp och tackade å de församlades vägnar. Diskussion var visserligen utlovad, men behövdes väl inte . . .

— Jag skall be att få säga några ord!

Alla vände sig om. Vem? Jaså. Man började fnissa i bänkarna. Där nere stod en ung pojke, som såg ut att nyss ha slutat skolan, och han begärde nu att få disputeras med majoren . . . Erlingarna voro sannerligen sig lika.

— Hm, mumlade den gamle kaptenen och låtsade ingenting om vidare. Då vill jag ännu en gång tacka vår värderade talare och bedja de närvarande att varmt lägga hans ord på hjärtat.

Församlingen började resa på sig. Då gick Sten Erling fram och ställde sig nedanför katedern med sin anteckningsbok i handen.

— Här är diskussion utlovad, sade han med osäker röst och jag har begärt diskussion. Jag anhåller därför att få säga vad jag har att invända mot föredraget här.

Församlingen hyssjade och skrattade.

— Vad ställer du till för spektakel, pojke? frågade skolläraren.

— Han har rättighet att tala! ropade någon vid dörren.

— Jag skulle tro, att det inte finns någon åldersgräns, varken uppåt eller nedåt, när det gäller att yttra sig på ett offentligt möte, menade ynglingen. Då inte ordföranden

behagat upptaga mitt yrkande om diskussion, så anser jag mig ha rätt att tala utan vidare. Den, som inte vill stanna, behöver ju inte. Men nog hoppas jag, att majoren inte springer sin väg...

Majoren hade i överraskningen verkligen förblivit sittande. Han såg helt road ut.

— När föredragshållaren talade om våra plikter mot samhället, fortsatte Sten, som nu blivit varm och fått färg på kinderna, nämnde han ingenting om klasskillnaden. Han ville, att vi skulle ha ett starkt försvar. Men kan han begära, att backstugusittaren eller industriproletären skall ha samma intresse för den saken, som godsägaren eller storbonden? Han talade om äganderätten och menade, att den var helig, men han nämnde ingenting om de hemlösa och egendomslösa. Varför vill ni inte skydda deras rätt, herr major? Ni kanske inte känner till, att det finns några sådana? Då skall jag be att få tala om hur det står till i samhället...

Han läste från tidningsurklipp och anteckningar upp en mängd siffror till bevis för den ojämna egendomsfördelningen. Det var de få, som ägde något, mängden var utan. Och han drog fram en del notiser för att belysa, hur det verkligen stod till i samhället. Det gällde arbetare, som begått självmord av förtvivlan, orkeslösa gamla, som frusit

ihjäl i sina stugor eller misshandlats på eländiga fattiginrättningar, barn som omkommit av hunger och vanvård.

— Herr major, ni talade om fosterlandet som en moder, men är det inte en underlig, en onaturlig moder, som behandlar sina barn så olika? Vad de arbetande skapa under svett och möda, det tar hon och ger åt dem, som inte arbeta och dock redan ha nog och övernog av allt. Men om vi förebrå samhället detta och om vi kräva vår rätt, då kallar man oss råa och fosterlandslösa, då heter det: slå ner packet! Det är inte nog med att vi äro fattiga och leva ett tröstlöst liv — vi skola också hånas och hatas för att vi äro fattiga . . . Men packet har också en själ, vi ha öron som höra, vi ha ögon som se och vi ha hjärtan vi med, som kunna känna smärta och som kunna längta. Vi äro människor, och när vi en gång börjat vakna till insikt om vårt människovärde, så komma vi inte att tuga förrän vi nått vårt mål. Tapper man till munnen på en, så skall det komma tio nya i stället . . . Man säger att vi vill ha bort kristendomen och att vi äro gudlösa. Men vi vill inte ha bort någon annan Gud än Mammon, och det är den guden, som de härskande dyrka. Hur kan man på samma gång tala om militarismen och kristendomen? Sade inte Jesus, att alla människor äro bröder och att vi skulle sticka svärdet i skidan? Sade han inte till den rike ynglingen, att det enda som hindrade honom från att komma in i himmelriket var hans många ägodelar? Ve

eder, som uppäta änkornas hus, står där, och ve de skriftlärda! Jesus, han hade inte en sten att luta sitt huvud mot, men nu sitta biskoparna med trettiotusen kronor i lön och äro försvarsvänliga och arbetarfientliga. Och krigsherrarna stå, liksom på Jesu tid, i förbund med de skriftlärda... Alla mammonsdyrkarna hänga ihop. Biskoparna ha aktier i brännvinsbrännerierna, äro de inte då medskyldiga i folkets elände? Vad gör det, att folket hålles nere, bara de få sina kassakistor fyllda! Och staten tar inkomst av brännvinet och låter spritfloden rinna. Men det kommer nya tider... Jesus, han var en fattig arbetares son och föddes i ett stall. På samma sätt stiger nu ropet på rättfärdighet nere från djupet. Vi vill ingenting annat, än det som är rätt, vi vill frid på jorden, vi vill att alla skola bli bröder och ta sig an varandra. Vi vill riva ner det gamla och bygga nytt. Det finns nog för alla och alla kunde leva lyckliga, bara de ville...

Han stod en stund och funderade, det var något mera han ville ha sagt. Men han hittade det ej, och så lämnade han sin plats och gick helt skyggt ned och satte sig på en bänk. Stenhuggarna vid dörren ropade bravo gång på gång under hans tal och då han slutade fick han ivriga handklappningar både från dem och från enstaka andra. Han satt eldröd i ansiktet på sin bänk och vågade knappt se upp. Med tillfredsställelsen över att ha fått sjunga ut, blandade sig en

dunkel känsla av blygsel över det "uppträde" han ställt till. Man skrattade visserligen inte längre åt honom, men han kände allas blickar riktade på sig.

I själva verket tittade de flesta i stället åt majorens håll. Man undrade om han tänkte svara. Majoren åter sökte med blicken efter den gamle sjökaptenen, som skulle vara mötets ordförande. Men han hade för länge sedan försvunnit. Då reste föredragshållaren på sig och gick bort till Sten Erlings bänk.

— Allt det där ni sade, yngling, har jag hört många gånger förr, sade han med stram vänlighet. Var har ni kommit över det där, var har ni läst det?

— Det har jag läst litet varstans, svarade Sten. Men det mesta har jag lärt mig av livet.

Majoren log åt det lillgamla svaret.

— Se på mig, gosse, sade han. Jag är väl tre gånger så gammal som ni. Tror ni inte, att jag har hunnit lära mig en del också? Tror ni, att ni bättre än jag känner till hur landet ligger?

— Neej, förstås. Men det som jag känner bäst, det känner inte majoren till. Vad vet majoren, hur de fattiga ha det?

— Det vet jag . . .

— Pojk, vad tror du samhället rår för, att du har haft det knalt i dina uppväxtår? avbröt den myndige kommunal-

ordföranden. Vem rådde för, att far din var ett kräk och en suput, om inte han själv? "Samhället" — skriker de nu för tiden, både gamla och unga, så snart nånting inte är till lags. Vad är det för karlar, som inte kan stå på sina egna ben! Den som inte vill lära sig bädda, må skylla sig själv, om han får ligga illa.

— Javisst, javisst, herr Johannesson, sade majoren ivrigt och klappade Sten på axeln. Hör ni det, yngling! Akta er för nymodiga griller utan använd edra gåvor på ett klokt och nyttigt vis.

Sten ryckte olustigt på axlarna och såg stridslysten ut.

— Det är lätt för er Per Johannesson, att tala om, hur man skall stå på sina egna ben, vände han sig till bonden. När man råkar vakna i en fin säng, så är det lätt att råda andra att bädda bra. Men den som är född i trasor och elände, ser inte saken på samma sätt. Ni säger, att far min var en suput, men varför tillhandahåller samhället brännvinet då? Det är väl meningen, att det skall drickas, förstås? Och ju mer det drickes, ju större inkomster får staten — och krögare och bönder och biskopar!

— Vår Herre tillhandahåller sjöar och åar också svarade bonden. Men är det därför sagt, att folk skall gå och dränka sig i dem? Och nu står vi inte här och käxar med småpojkar längre! Vill inte majoren komma in till mitt och äta middag, om jag får bjuda?

De flesta av de församlade hade redan gått sin väg. Men stenhuggarna hade stannat kvar och lyssnat på ordbytet. Och de tyckte att Sten hade skött sig märkvärdigt bra. De skrattade högljutt av jubel. De var rätt, att de dryga herrbönderna hade fått höra sanningen, och det till och med på sitt eget möte — att inte tala om den där överslaktarn från staden! Han hade ju inte ens vågat ta upp en ordentlig diskussion, det var ynkligt rent! Sten Erling var deras man, han hade reda på sina stycken, så ung han var. De följde med honom en bit på väg och kommo så smått överens om, att sluta sig samman i en förening, en klubb eller arbetarekommun. Det var organisation som behövdes, det var sammanslutningarna som betydde något. —

Uppe på backen, där Ljungmon tog vid, skildes Sten från sitt sällskap. Han vandrade ensam upp mot sin moders stuga fylld av svärmiska tankar om nya himlar och nya världar.

Sten började arbeta i staden i sin faders yrke, då han var femton år gammal. Han hade, liksom brodern, ibland varit med fadern och passat upp honom i arbetet under de sista åren av dennes liv, och var sålunda icke alldeles oinvid i yrket. Likväl fick han blott nybörjarens avlöning; den uppgick det första året till sex kronor och sjuttio öre pr vecka.

Den veckolönen skulle, bäst den kunde, räcka till mat, husrum och kläder. Men det var klart, att den inte kunde räcka långt. Han bodde den första tiden hos en tvetydig gammal gubbe i ett rum, som han delade med tre andra personer — det kostade honom en och sjuttiofem i veckan. Två kronor gingo åt för söndagen, ty han reste alltid hem om lördagskvällarna. Han trivdes inte i staden och dessutom hade han det så dåligt med kläder, att han inte ville visa sig ute där under söndagarna. Så hade han tre kronor kvar att leva på. För dem köpte han sig bröd och margarin, som han åt torrt till frukosten; på middagen brukade han gå till ett billigt kafé och dricka kaffe — ett sådant där

gammaldags arbetarkafé, som stavas med två f och accent över e-et. Mot slutet av veckan hände det dock ofta, att han saknade pengar både till bröd och kaffe.

Men värst var det med kläderna. De första åren hade han aldrig några andra än dem, som han använde i arbetet; de voro styva av intorkad olja var morgon, då han drog dem på sig. Och skorna voro alltid trasiga. Om han satt i en järnvägskupé eller i en möteslokal gömde han alltid skorna under bänken, det blev en vana hos honom, som satt i länge. Då han gick på gatan slafsade sulorna lösa, och gatpojarna började uppmärksamma honom och hänga efter honom med glåpor. Att ständigt få gå med hela skor, det blev till en dröm för honom, en dröm, som hägrade i ett blått och ohinnligt fjärran.

Det hände emellertid, att hans äldre arbetskamrater ibland åtog sig egna småarbeten, som de utförde under kvällarna och nätterna, och Sten kunde då, genom övertidsarbete hos dem, förtjäna en extra slant. Han kunde få det därhän, att han, hos någon jude, som handlade med avlagda kläder, fick råd att köpa sig ett par begagnade skor, vilka dock för det mesta voro antingen för stora eller för små och efter ett par veckor lika trasiga som de gamla.

Han älskade verkligen icke sitt arbete. Han tog det som ett nödvändigt ont, ett straff, som pålagts honom av okända makter. Hans kamrater brukade om kvällarna besöka yrkes-

skolan, för att förkovra sig i yrket, men Sten skulle det aldrig fallit in att följa dem dit, även om han varit så klädd, att han kunnat det. Han hade inga tankar för det skickliga gesällprovet, hans drömmar voro mycket obestämdare och mycket djärvare.

Han trivdes inte med sina arbetskamrater och fick heller inga vänner där. Några voro yrkeshögfärdiga och inställsamma gentemot mästare och verkmästare och de andra voro slöa och utan intressen. De tillhörde väl sin fackförening, men ofta mera av tvång än av övertygelse. De sågo så krasst på tingen. Och de hade aldrig något allvarligt att tala om.

Men när samtalsämnen tröto på arbetsplatsen — alltid fanns det ett fält, där det aldrig saknades bete — de erotiska snaskhistoriernas. Där var det aldrig torra, där växte gräset saftigt och frodigt. Och där voro alla som hemma, den gamle gesällen, som grånat i arbetet, lika väl som den yngste lärlingen. Där glömde den inställsamme genast yrkets oerhörda vikt och tidens dyrbarhet, den tröge blev livlig, den buttre glad. Samma historier berättades i ett otal variationer, de blevo aldrig gamla, över dem var solen varje morgon ny. Och ju klibbigare och dummare de voro, desto mera jubel utlöste de.

Sten tyckte sällan, att dessa historier voro roliga, och ju flera gånger han hört dem, ju äckligare fann han dem. Till

slut stegrades hans motvilja till avsky och han hatade de jubeltjut och de glada gnäggningar, de framkallade. Var det människor, var det arbetare? —

*

Ty han trodde på arbetarna. Deras var morgondagen; tillsamman ägde de den fördolda makt genom vilken en dag det nya riket skulle grundläggas, sanningens och rättfärdighetens rike. Därför led han under deras tomma blickar och råa skratt.

Att arbetarna voro bättre, sundare och rättsinnigare än "borgarna", den tanken ville han ej släppa. Och dock överraskade han sig stundom med att tänka motsatsen. Han kände bönderna och arbetarna och han måste tillstå, att det inte fanns rätt mycket av finkänslighet och idealitet hos dem. De voro icke blott kärva och grova utan ofta tarvliga. De hycklade och bedrogo. I deras familjeliv märktes icke mycket av innerlighet och tillgivenhet. Hustrurna — även de som icke behövde det — smusslade och köpslogo bakom männens rygg, det var helt enkelt en vana hos dem, och männen hade sitt för sig, som inte hustrurna skulle veta. De voro liksom rädda för alla fina känslor och alla goda ord, de skämdes för att visa ömhet och kärlek. Barnen gingo sina egna vägar och växte snabbt från sina föräldrar. Han kunde icke neka till, att andan ofta tycktes vara en annan i de bor-

gerliga hemmen, där han ibland arbetade. Där föreföll det verkligen som om den yttre prydligheten samstämde med en inre finhet och renlighet. Barn och föräldrar slöto sig till varandra och tonen var vänlig och varm. Ofta då han gick i sin enslighet och tänkte på dessa, som levde sitt ombonade, trygga liv utan tanke på eländets helveten, dessa som bara solade sig och trodde sig vara i sin självklara rätt till det, kokade hans sinne av bitter harm. Men då han såg dem en och en överraskade han sig stundom med att tycka om dem, det kunde inte hjälpas. Han gick genom deras lugna och fina rum så varsamt som möjligt, för att inte smutsa ned eller störa . . .

Och dock, dock . . .

Hatet måste ju ha sin tid, på det att kärleken måtte få sin. Det var lätt att vara fin och lugn för den, vars livsbana var jämnt och mjukt utstakad. Och dessa människor hade inte rätt till lugnet — i lugnet bodde tjuvnaden. Den unga modern, som glad och lycklig promenerade genom parken med sin lilla dotter vid handen, hon stod i skuld till fabriksarbeterskan, som hade sin unge i barnkrubban eller hemma i sitt simpla kyffe. Den ansedde och hedrade borgaren, han stod i skuld till fången, som stulit, för att uppehålla livet, och den gamla borgarfrun, som satt i sin bekväma vilstol, omgiven av värme och kärlek, hon stod i skuld till hans egen gamla mor, som alltjämt trälade där hemma för ett knappt bröd.

Om de voro goda, dessa borgare, skulle de då icke frivilligt lämna sitt lugn och gå ned till dem, vilkas själar böjts och hårdnat under sekler av förtryck? Det var en och annan som gjorde det, men han blev smäddad och utstött ur sin klass. De flesto sutto tryggt kvar vid de egyptiska köttgrytorna. Då var det deras egen skuld, att stormen kom över dem! Klassmurarna måste brytas ned och jämnas ut, så att mänskligheten fick börja om från början. Först när den blivit befriad från traditioner och ståndsprivilegier, var mänskligheten *en*, först då var den mogen för frihet och rättfärdighet. Då kunde en ny tid börja. Hur mycket varmare skulle inte solen skina över denna nya mänsklighet, hur skulle inte den gamla bloddruckna jorden skälva av ömhet . . . När alla hade vad de behövde och ingen Kain längre gick omkring med sin klubba — vad skulle människorna göra då, annat än arbeta och vara goda och glada? — —

*

Strax efter det Sten kommit till staden hade han ryckts med i arbetaredemonstrationen första maj, och den dagen hade givit hans dunkla drömmar en ny och bestämd inriktning. Hur skön hade icke den unge talaren stått där i den med röda fanor beklädda talarstolen! Hur sant hade han icke talat, vilken eld, vilken lyftning var där icke i hans ord! Den unge arbetarpojken hade stått där i sina oljeblika klä-

der; girigt hade han insupit vartenda ord och gömt det i sitt hjärta. Och han hade lagt sin sista skärv till den kollekt, som togs upp för att stödja stridande klassbröder.

Sedan den dagen visste han vad han hade att göra i livet och hur han skulle ta hämnd på sitt hårda öde. Himmelen ljusnade över honom, han hade fått en nyckel till livet, ett stort mål att arbeta för. Hans sinne hade törstat efter något, som kunde hänföra, efter en tro, som han kunde arbeta för. Nu hade han den — vingskruden, som bar honom över vardagen. Han ägde Sanningen, utvecklingens gud var när honom. Vårens vindar fläktade kring hans panna, pingstagens eld utgöt sig över honom. Han hade fått en religion.

Och han hade funnit sitt tempel. Det låg ett litet Folkets Hus vid en av stadens sidogator. Det såg icke mycket temPELLIKT ut, men det hade röda gardiner för fönstren och en röd fana svajade över taket. Där hade den socialistiska ungdomsklubben sina möten, och dit sökte han sig. För honom var det högtid, var gång han gick till dessa möten. Han blev den yngste medlemmen i klubben och även den mest "proletariske". Ty det var ingen av de andra medlemmarna, som var så fattig, att han måste gå till mötena arbetsklädd. Men vad gjorde det väl här? Hans dåliga kläder vittnade ju icke mot honom utan mot samhället och revolutionära människor sågo ju förresten icke till kläderna . . . Det var blott källborgarna som fäste sig vid sådant. —

Men han märkte, att han var mycket okunnig, och att det gällde lära sig något, om man verkligen skulle kunna bli en värdig kämpe för den stora saken. Han lånade sig därför böcker och småskrifter och läste dem om kvällarna, medan de tre rumskamraterna spelade kort eller pratade om fruntimmer. Han studerade med iver socialismens historia och läste broschyrer om nationalekonomi, om tullar, om försvar och religion. De beredde honom i början mycken möda, de voro ofta abstrakta i framställningen och späckade med siffror; de lämpade sig egentligen föga för en ung pojke av hans läggning. Dock lärde han sig snart åtskilligt ur dem, antecknade det viktigaste eller tvang sig att behålla det i minnet. Snart hade även han sitt ord att säga och kunde verka vederhäftig under meningsutbytena i ungdomsklubben.

Dessutom skrev han alltjämt verser. Och nu hade de inte längre den barnsligt lösa stil, som hans första små försök haft. Nu skrev han inte längre på måfå. Hur uppstyltade eller sentimentala hans dikter voro, så hade de dock alltid en bestämd social syftning, där fanns något av personlig mening i dem. Redaktören för stadens lilla arbetartidning var den ledande i ungdomsklubben och till honom lämnade Sten en dag ett av sina diktförsök. Det kom strax in i tidningen och var satt med kursiv stil på dubbelpalt. Den dagen kände sig Sten som huvudyr av lycka . . .

En dag mötte han den lille fryntlige majoren, vars bekantskap han gjort på valmötet där hemma. Sten hälsade och majoren log igenkännande, stannade och slog honom på axeln.

— Jodå, jag kände allt igen er, yngling, sade han. Jag har sett att ni börjat skriva också, ni är käck för edra år. Vill ni inte komma hem till mig en kväll, så får jag prata med er?

— Joo . . . tack.

Sten fick adressen. Han kunde inte låta bli att ta emot anbudet. Det var en viss värme i den gamle majorens röst, som han tyckte om, och dessutom lockade det honom, att få fortsätta diskussionen från förra tillfället.

Och en kväll gick han blyg och tvekande uppför den mattbelagda trappan till majorens våning. I trappuppgången hängde fullt med vapen av skilda slag; det såg högtidligt ut. Han ringde och blev insläppt.

Han blev föreställd för majorens fru och för hans son, som var litet äldre än han själv och nyss tagit studenten.

— Se, här ha vi den unge samhällsomstörtaren, han ser ju helt ofarlig ut — eller hur?

Vid tébordet kom samtalet i gång. Majoren talade mycket och om varjehanda.

— Det är synd, sade han till slut, att de begåvade bland arbetarna skola vara så hemfallna åt klasshat i våra dagar — verkligen synd.

— Det är väl helt naturligt, tyckte Sten. De begåvade se klarast och känna trycket starkast.

— Men hur många fattiga ha inte arbetat sig upp och gjort heder åt sitt fosterland. Se på vår historia — hur många av våra yppersta ha inte svultit sig genom studieåren? Tror ni att vår store Linné gick omkring full av klasshat, under sina studieår, när han måste linda papper om fötterna för att inte förfrysa dem?

— Nej, visst inte. Men det är dock en oerhörd skillnad på Linné och en begåvad arbetarpojke i våra dagar.

— Vafalls? Hur så?

— Jo, ser majoren, det är först och främst den skillnaden att Linné dock hade haft *ett hem*.

— Ja, ett hem... hm, det förstås...

— Det är alltid något, herr major. Det måtte ge en viss stadga, en viss glädje åt livet, kunde jag tänka mig. Men för övrigt är det en rätt stor skillnad däri, att studera och svälta och att grovarbeta och svälta. Att gå i skola med tra-

siga skor på fötterna måtte vara annorlunda än att gå till ett arbete, som inte intresserar en och ändå ha trasiga skor. Jag tycker att arbetaren alltid skulle ha de hela skorna, studeranden skulle ha de trasiga. Jag skulle gärna välja de trasiga . . .

Majorens son log förläget.

— För det är egentligen inte fattigdomen vi hata, åtminstone är det inte så för min egen del. Men det är så mycket, som följer med fattigdomen . . .

— Stopp där, vad menar ni med det, yngling, sköt majoren in. Inte fattigdomen, men dess följder. Det måtte vara detsamma eller hur? Nu höll ni er inte till logiken.

— Jag menar, att fattigdomen i och för sig är lätt att fördraga, själva umbärandena äro inte det värsta. Att vara utan mat och utan tak över huvudet ibland, det är inte så svårt.

— Inte det? Vad är det som kan vara värre?

— Jag tänker mig att de, som deltaga i vetenskapliga expeditioner till öde trakter, nordpolsexpeditioner och liknande — att de ibland under åratal få leva under svårare umbäranden än någonsin de fattigaste proletärerna. De hemfalla naturligtvis inte till klasshat . . .

— Ni säger det, yngling, det är ju riktigt. Det är klokt anmärkt.

— Men varför? Jo, därför att de älska sitt arbete och därför att fattigdomen för dem saknar hopplösheten och därför att, då de komma tillbaka till sitt land igen, bli de firade och inte utstötta. Alla finna det beundransvärt, att de ha uthärdat strapatserna. Att de under något år varit ytterligt fattiga, det förringar dem icke i människornas ögon, det bidrager tvärtom till deras upphöjelse.

— Joo, visserligen.

— Men är det inte en annan sak för dem, vars fattigdom är ett underklassmärke? Att ha dåliga skor går väl an, men det förakt varmed alla betrakta deras bärare, från gatpojken upp till den förnämste bland de förnäma, det är det, som väcker hatet och förbittringen. Det är däri fattigdomens udd sitter, den fattige hör alltid till det sämre folket. Och alla de små förödmjukelserna, nålstyggnen, tarvligheterna — allt detta, som är för smått och för futtigt och löjligt att ens tala om. Och att till exempel ha en gammal utsliten mor med fattighuset som enda utsikt . . .

— Men beror inte det där föraktet ni talar om till en del på inbillning, undrade majorskan. Om jag går förbi en trasbank, inte känner jag väl precis förakt, hellre medlidande.

— Det är inte roligt att veta, att man går och väcker medlidande heller. Det är nästan det värsta av allt. Jag ber om ursäkt, men vem . . . vem av herrskapet här skulle trivas med att gå och väcka medlidande ett helt liv? Men om män-

niskorna inte alls kände eller tänkte någonting inför den där trashanken, då vore det på ett annat sätt — om de alltså toge det helt naturligt, om de inte alls såge till dräkten utan blott till människan. Och om han, trashanken, kunde fås att tro, det alla såge på det sättet . . .

— Tror ni då att alla som tillhöra den så kallade överklassen äro dåliga och egoistiska?

— Nej det tror jag visst inte, långt därifrån. Men att motarbeta arbetet för klassernas avskaffande, det vill säga fattigdomens, det är egoistiskt eller det är åtminstone tanklöst.

— Är ni säker på att det går att avskaffa klasskillnaden, undrade majorens son. Är det säkert, att det blir så bra, om socialisterna komma till makten? Finns det kanske inte små ansatser till klasskillnad också bland arbetarna själva? Det där ligger nog alltför djupt i människan . . .

— Det är nog outrotligt som synden själv, instämde majorskan.

— Det är just vad det är, det!

Sten teg.

Och majoren fortsatte att berätta sedelärande historier om fattiga unga män, som arbetat sig upp och vilkas förträffliga egenskaper fört dem till seger.

Sedan han börjat skriva i tidningen steg Sten ej litet i sina klubbkamraters aktning. Han ansågs ha framtiden för sig och fick, trots sin ungdom, en hel del uppdrag av skilda slag. Men ändå var där liksom ett avstånd mellan honom och de andra. Han kom icke in i kotterierna, han gick för sig själv och fick inga vänner. Troligen berodde detta på hans egen skygghet, kanske även därpå, att kamraterna funno ynglingens svärmiska patos en smula löjligt. Själv började han så småningom misstänka, att det även kunde bero på hans trasiga skor och terpentinluktande kläder. Den ende, som närmare intresserade sig för honom, var redaktör Valberg i Folkbladet, men skillnaden i ålder och lynnesart uteslöt även här förtroligheten.

Snart gjorde han den smärtsamma upptäckten, att även de revolutionära ungdomarna i ungdomsklubben voro vanliga människor.

Det var till exempel en gång, då under ett möte en allvarlig diskussion nyss öppnats. De mest intresserade och talföra sutto på spänn, pennorna raspade mot anteckningsblocken,

den ene efter den andre begärde ordet. Sten var bland dem. För honom voro dessa diskussioner ett slags gudstjänst, en tävlan, en brottningskamp till de höga makternas ära. Då kom plötsligt en medlem fram och viskade något i ordförandens öra. Det gällde, upplyste den senare, ett förslag om att avbryta diskussionen och bordlägga den till ett annat möte. Lokalföreståndaren hade nämligen givit bud, att den stora salen var ledig, för den händelse klubben ville begagna den till dans en stund. Ett sådant tillfälle inträffade icke ofta, det var kanske skäl att begagna det? Klubben ville väl upptaga förslaget?

Jo, det ville den. Ville den besluta i enlighet med den gjorde framställningen?

De talare, som voro anmälda tego och stoppade ned sina papper, men de flesta ropade jakande och flickorna började redan stampa med fötterna av förtjusning.

Då begärde Sten ordet.

— Om ni intressera er mera för dansen än för allvaret, sade han, varför gå ni då hit, varför gå ni då inte till förlusteställena och till dansbanorna utanför staden? Vad är det för revolutionär ungdom, som inte kan slå dansen ur tankarna en kväll i veckan? Ha vi inte skilt oss från den stora tröga massan, och är det inte vi, som skola gå före den? Här äro vi samlade, femtio unga människor ur arbetarklassen — femtio bland tiotusen — ha då inte ens vi mera

allvar i sinnet, mera hängivenhet för vår sak, än att vi strax kasta allvaret över bord, bara för att man erbjuder oss att dansa gratis? Jag säger, att det är skam, om klubben beslutar sig för dansen. Här tala vi ständigt om kamp för de stora idéerna, men vad är det egentligen för kamp vi föra? Vem av oss kämpar verkligen, vem offerar sig i sanning, vem gör något, som kostar på det minsta? Är det kamp att gå till Folkets Hus och flirta en stund, att sjunga Internationalen och sedan springa ner och dansa? Den kampen frälsar inte mänskligheten.

De danslystna ryckte förargade på axlarna och en av klubbens ledande män tog till orda. Det var nog bra, att vara entusiastisk för saken, menade han, men det kunde gå till överdrift, även det. Man fick inte ta det för gravallvarligt. Ungdom var dock ungdom. Och med för mycket allvar stötte man bort många av de kamrater, vilka voro annorlunda lagda. Det hade man inte råd till.

När ordföranden på nytt framställde sin fråga drunknade Stens nejröst i en jublande kör av jarop. Sten reserverade sig högtidligt mot beslutet och gick sin väg i vredesmod. Han kände sig bitter och besviken. Ordet "kamrat" var för honom detsamma som "vän" — den förtrogne, den invigde. Men i kväll hade han varit ensam.

*

Strax efteråt gick han en afton upp till Folkbladet för att läsa tidningarna. Han mötte Valberg i dörren.

— Tjänare, tjänare, Erling! Gå du in. Självt måste jag gå ut ett tag, men du väntar väl, tills jag kommer tillbaka?

Förresten, tillade han, du kan skriva en ledare medan jag är ute. Gör det!

— Nej, det kan jag inte.

— Visst fan kan du! Skriv bara. Tjänare!

Sten satte sig i Valbergs stol, tog fram en packe av hans långsmala pappersremсор och funderade. Det ville inte gå. Han kunde inte hålla tankarna i styr. Att bli tidningsman, det var hans hemliga dröm. Och nu satt han här i redaktionslokalen alldeles ensam och hade i uppdrag att skriva en ledande artikel — det kändes, som gällde det att göra gesällprovet. Stundens vikt förvirrade honom; dessutom fick han inte vara ostörd. En tryckarlärling kom upp och slängde en bunt korrektur på bordet — dem begrep han sig inte på, de fingo vara tills Valberg kom. En cirkusdirektör klev in och bugade sig; han ville att "redaktören" skulle se på hans referenser och sätta in en reklambit i tidningen. — Nej, redaktören var inte inne — var så god och kom igen senare . . .

Så kom han att tänka på det sista klubbmötet, och nu glömde han bort sig själv och blev klar med vad han skulle skriva. Det behövdes, att det sades ett ord inåt, det var

inte nog med att väcka de sovande, man måste också slå eld i de många halvvakna.

Var och en som lyssnat till arbetarklassens sanna talesmän, måste, skrev han, få den uppfattningen, att partigränserna betecknade icke blott klassgränser utan rent moraliska gränser människorna emellan. Den röda sidan var ju hjärtats sida, frihetens och sanningens. Arbetarrörelsen var framåtandans och humanitetens samfund, rätten och medkänslan hade där sitt säkra rum, de svaga, de förfördelade, de av samhället utstötta hade sina vänner där. Politiken var ett såll, som skilde agnarna från vetet.

Det var väl sant, att det bland mängden av de människor, vilka saknade politiska åsikter, fanns mycket av mänsklig godhet och finhet, men den medvetne antisocialisten var antingen förstockad i huvudet eller i hjärtat. Han ville icke mänsklighetens bästa, han stod fast i det kälkborgerliga.

Men pekar socialismen verkligen hän mot en skönare och ädlare tid än den närvarande, så följer därav, att den sanne socialisten har särskilda rent personliga förpliktelser. Han representerar ett högre samvete än samhällets, han måste ta märke på stjärnorna och leva i deras tecken. Han lever ju icke blott nuets liv utan även framtidens. Han skall vara ljusbäraren genom mörkret, den sanne, frie och osjälviske. Han skall handla så, som han drömt att morgondagens män-

niskor skola handla. Och gör han det icke, försöker han det icke, då är han ingen socialist i sann mening.

Det var summan av Stens artikel.

Valberg läste igenom den strax, sedan han kommit tillbaka.

— Jo, det är nog bra det här, sade han med välvillig ironi, men, tja . . . du är litet överspänd, Erling!

— Ja . . . det kan ju hända. Men, tillfogade han, då är du också överspänd i dina föredrag!

Det låtsade Valberg ej höra.

— Ser du, sade han, det är inte bra, att ta det *för* hett i början — ett starkt rus åtföljes alltid av kopparslagare. Vi måste ju sträva efter att vinna massorna, om vi skola kunna göra något inom rimlig tid. Och det är nu så, att massorna vinner man inte genom moralpredikningar. Socialismen är dock först och främst en ekonomisk rörelse, genom vilken de arbetande skola vinna makten i samhället. Någon religion är den inte.

— Ja, den ekonomiska makten — men den skall väl ändå blott vara medlet. Bildningen, "ljuset över landet", som vi tala om . . .

— Det ger sig väl så småningom. Du känner väl till Marx' historieuppfattning? Det andliga livet är en avspegling av det materiella.

— Men det viktigaste måste dock vara en förnyelse av människorna själva, hela deras sätt att tänka och känna. Annars blir det ju ingen skillnad . . .

— Skillnad? Visst fan blir det skillnad. För den hungerande blir ätandet och drickandet i sig självt ett sakrament. Skillnad — — —. Du känner väl skillnad på, om du är hungrig eller mätt! Och nog skulle du märka en jäkla skillnad, om du finge ett par ordentliga skor på fötterna . . .

— Men se här!

Sten drog triumferande upp det sista numret av ungdomsförbundets tidning ur fickan och läste slutklämman till en av artiklarna.

”Socialismen är något vida mer än en ekonomisk fråga. Den är en svuren fiende till alla borgerliga fördomar, alla nedärvda, trångbröstade dogmer. Den är proletarietets stora sköna förhoppning, den är de betungades religion.”

— Här står det ju tydligt, att socialismen är en religion. Och här underförstås också, att den innebär en ny moral.

— Ja. Det gör den ju i viss mening också. Förresten, vem var det som hade skrivit den där artikeln?

— Det är Jungström.

— Jaså, Jungström — ha! Han är just den rätte att förkunna nya moralläror. Egentligen är han en skam för hela förbundet. Jungström — sannerligen — — —

Valberg föll in i ett buttert gapskratt.

— Nej, det kan då ingen anklaga Jungström för att hylla någon kälkborgerlig moral. För det första har han barn över hela landet. Ja, du kan fråga Astrid Bergström, hon som är i klubben, du vet . . .

— Jungström? Har han bott här i stan?

— Han har varit här och hållit föredrag, begriper du väl.

— Men varför tolereras . . .

— Tolereras. Asch . . . Nej, nu skall jag ta itu med de här korrekturen. Tjänare, Erling! Tack för artikeln — jag tar in den.

*

Sten gick. Han följde den trånga, kvalmiga gatan ned till stadsparken. Där satte han sig en stund. Det var i vår-tiden. Häggarna lutade sig mot varandra, tunga och sötdof-tande och gullregnet blänkte i de dunkelgröna snåren. Här var så behagligt att sitta, här skulle han velat stanna hela natten . . .

Det trista rummet där han bodde, tycktes honom mycket avlägset och överkligt. När han nu mindes det, var det, som när man minnes en scen ur en grotesk dröm. Ett rum med flottiga tapeter och en kvav lukt av fattigdom, dålig tobak och smutsiga underkläder — en säng med solkiga, kvabbiga sängkläder och sönderklämda vägglöss i alla hörn och springor . . . Där bodde han. Verkligen?

Han slöt ögonen och lyssnade till sorlet av människoströmmen, som drog förbi honom. Den tanken slog honom — han hade aldrig tänkt den förr på samma sätt — att alla människor äro ensamma. Var och en har något, som inte den andre har, och alla äro de hetsade, jagade. "Som får utan herde".

Strömmen steg och sjönk — och steg på nytt. Han hörde fötter, som trippade lätt och glatt, andra kommo tungt och dovt — en del togo ut stegen säkert och fast, andra smygande och osäkert.

Tramp, tramp, tramp. Människorna gingo. Vart skulle de hän alla?

Till graven skulle de. De buro sin ensamhet till graven. Och vad de hade bråttom!

Han blev så varm för människorna, han tyckte, att de voro så beklagansvärda. Han älskade dem alla, han hatade ingen. Han satt och önskade, att någon plötsligt ville slå sig ned bredvid honom i mörkret, tala ut, bikta sig, det skulle vara så skönt att höra en förtrolig stämma.

Men det kom ingen.

Slutligen reste han sig upp och gick hän till sin bostad. Men hans gång hade icke den nervösa snabbhet, som den brukade ha — han gick sömngångaraktigt mjukt och glidande med huvudet sänkt och hjärtat fullt av ett tonande vemod.

Strax innan han kom fram till porten mötte han Magnus, sin bror. De träffades sällan, fastän de arbetade i samma stad. Det kunde gå veckor och månader, utan att de sågo varandra. Nu hälsade de, bytte ett par likgiltiga ord, och såsom ett par för varandra främmande människor, vilka icke veta vad de skola hitta på att tala om, togo de avsked och gingo åt var sitt håll.

Efter en tid hittades gubben, som Sten hyrde rum av, död i sin säng en morgon, och hans fyra inneboende måste ta sina grejor och flytta. Sten visste inte, vart han skulle ta vägen, det var inte så lätt att få tag i så billiga rum, som han behövde. Han hade nu visserligen ett par kronor mera i veckan, än då han började, men mera än två kronor hade han inte råd att offra för bostaden. Då träffade han av en händelse en kusin, som erbjöd honom att bo hos sig, till dess han hunnit få rum på annat håll.

Kusinen var en snäll man, men viljelös och enfaldig. Tidvis söp han duktigt, tidvis var han godtemplare och tidvis kyrksam. Då Sten råkade honom hade han haft en period av superi, men börjat nyktra till och strax efteråt upptogs han för sjunde gången i godtemplarlogen. Han hade det fattigt och hade många barn, vilka alla voro bleka och nervösa. Hustrun var magsur och slarvig, ingenting var henne i lag, och inte gjorde hon själv stort, för att det skulle bli bättre. De många gipskattorna, som inne i rummet voro placerade på alla tänkbara ställen, voro alltid gråa av damm och köket

*du
Sjunde!*

luktade illa av odiskade kärll och halvruutna matrester. Då mannen söp, grälade hon däröver, gick han på godtemplarmöten grälade hon för att han inte höll sig hemma, och gick han i kyrkan, tyckte hon, att det var bättre, om han hade gått med henne på cirkus.

Mannen hade bjudit Sten till sitt hem utan hustruns löfte, och ynglingen märkte redan från början, att hon betraktade honom som en mycket ovälkommen inkräktare. Han sökte blicka henne så gott han kunde, gjorde så litet väsen av sig som möjligt, kom sent in och gick tidigt ut. Kusinen baddade åt honom på köksgolvet och gav honom en trasig filt och en gammal rock att breda på sig — han gjorde vad han förmådde, det var det bästa han kunde åstadkomma. Och Sten var tacksam. Men hustrun talade med väl beräknade mellanrum om, att det nog fanns rum att hyra i staden, bara man ville ha. Men det var ju klart, att man inte kunde få rum, utan att betala för sig.

Sten sökte under tiden ivrigt efter bostad, men misslyckades. De billiga rummen voro upptagna och de andra stodo endast öppna för välklätt och vederhäftigt folk. Det var ingen annan råd, än att svälja förödmjukelserna och se tiden an.

Var morgon, då han vaknade, hörde han hur mannen tassade omkring inne i rummet och kokade kaffe på spritköket, medan barnen skreko och hustrun låg i sängen och

grälade. Sten skulle ha känt det som en befrielse om han någon gång brusat ut, blivit rasande, förgått sig. Men det gjorde han inte, han svarade alltid lågmält och undergivet . . .

En eftermiddag kom Sten dit upp för att hämta några papper och medan han stod i köket och stoppade på sig dem, hällde kusinens hustru upp kaffe i en kopp.

— Kom och drick kaffe, sade hon.

Ynglingen såg inte, att någon annan var inne, han trodde därför, att bjudningen gällde honom och satte sig motvilligt ned vid kaffekoppen.

— Nej, sade kvinnan och knuckte på nacken. Det var flickans kaffe. Kom hit Olga! Vad er angår, så är det nog, att ni får ligga här, något kaffe ha vi inte att bjuda på.

Sten bet rodnande samman tänderna och gick. Den natten och även den följande låg han i en brädstapel nere vid hamnen.

*

Nu hade han emellertid en kamrat på bygget där han arbetade; han hette Bertel Sommar och var ungefär dubbelt så gammal som Sten. Kamraterna kallade honom "profeten" — Sten visste ej varför, ty han var mycket tystlåten och varken diskuterade eller profeterade. Han tillhörde fackföreningen, men gick aldrig på dess möten och tycktes icke ha några särskilda intressen. Men han hade ett blivit allvar,

som Sten fäst sig vid, ögonen voro djupa och klara och han var vänlig. För honom berättade Sten att han var husvill och bad om råd. Det blev för drygt i brädstapeln i längden. Han berättade verkligen för Sommar att han legat där de sista nätterna; sådana saker brukade han eljest inte låtsa om för någon. Folk gjorde sådant väsen av det och blevo så medlidsamma.

Men Sommar bara log litet, han tyckte visst inte, att det var något konstigt i det, att han bott i en brädstapel.

— Ja, men då kan du få bo hos mig, sade han. Jag har en liten kammare, som du kan få ha alldeles för dig själv. Du får betala två kronor i veckan, om du har råd till det. Och är det någon vecka, då du inte tycker dig ha råd, så ta vi inte det så kinkigt.

Det var ju en märkvärdig tur — och en märkvärdig man, den där tyste, kloke "profeten"!

Intrycket förstärktes då Sten kom till hans hem. Det var så enkelt som vilket annat arbetarehem som helst, men allt var väl ordnat och stilla och fridsamt. Hustrun var blid och god som mannen, men lättare och lekfullare till lynnet. Hon hade ett så lustigt utseende, då hon iakttog något eller lyssnade till någon — hon satte upp näsan litet och blicken skärptes men på samma gång lyste där ett gott löje inne i ögonen — alltid när hon tänkte, log hon samtidigt. Sten fann henne förtjusande, så glad och allvarlig, som hon var

— alldeles som ett barn. Han måste själv le, när han tilllade henne; "fru Sommar" det var ett namn, som passade henne nästan för väl . . .

Men vad han framför allt fäste sig vid i Sommars hem, var den stora boksamling, som fanns där. Så många böcker hade han aldrig sett i enskild ägo. Och det mesta var sådant, som han förut knappt haft någon aning om — det var stora luntor i filosofi och teologi med tungt och djupt klingande titlar. Och där fanns böcker inte bara på svenska utan även på utländska språk, som Sten inte alls begrep sig på. Han menade, att den boksamlingen kunde anstå en präst och fick senare reda på, att Sommar verkligen i sin tidiga ungdom studerat vid något prästseminarium, men så hade han avbrutit studierna och blivit målaregesäll. Ett sådant öde och en sådan mängd böcker bjöd till respekt och kom Sten att betrakta den äldre kamraten med skygg vördnad. Han fann det blott underligt, att denne icke verkade mera utåt, med de kunskaper, som han ju måste ha.

En kväll när de sutto tillsammans och samspråkade, bar det sig så, att Sten kunde föra samtalet in på det politiska området.

— Jag förstår inte det där riktigt, menade Sommar.

— Förstår . . . ? Ja, det är väl rätt enkelt . . .

— Mig synes det invecklat nog. Och jag får säga, att politiken har aldrig riktigt intresserat mig.

Stens sinne mörknade. Här satt denne man med en kunskap högt över de vanliga måtten, en god och rättsinnig människa till på köpet, och begravde sitt pund, behöll det för sig själv och lät världen vara.

— Men har man sett vilket helvete denna tillvaro är — kan man då vara likgiltig?

Sommar såg på honom och log.

— Du tänker till exempel på, att du själv har det fattigt och svårt?

— Ja, det också.

— Ja, var står det egentligen skrivet, att du skulle vara så särskilt rik, bror lille? Att allt skulle ligga till rätta för dig, att dina vägar skulle ligga ljusa och banade? Livet är ju en uppgift! Och ju mera man fått att övervinna, ju mer har man att vinna. Du tror, att du sett till botten i, som du säger, livets helvete, men du har bara sett litet grand under ytan än. Många ha sett mycket djupare än du, och ändå slutat med att tacka Gud för att de fått leva.

— Låt oss inte tala om mig. Jag tänkte på mänskligheten . . .

— Mänskligheten är inte så lätt att komma till rätta med, återtog Sommar. Du kan se på historien — ty vad är den annat än en bild av människornas inre tillstånd genom tiderna? Kristus kom — och blev korsfäst. Och hur mycket har inte hänt sedan dess? Hur ofta har man inte ropat:

bara vi lyckats genomföra det och det, så blir det bra på jorden. Men det har inte blivit bra. Kristendomen blev kyrka, kyrkan behärskade allt. Men den förde med sig inkvitionen och alla tänkbara djävulsexcesser. Kyrkan förlorade sin makt, en dag förde man förnuftets gudinna i triumf genom världsstadens gator, nu menade man sig åter ha funnit nyckeln. Men mänskligheten blev inte lycklig. Den var inte mogen för lyckan. Och det krig, som nu rasar över världen, vad kommer det av? Det kommer av människorna själva, det speglar tidens väsende. Hur vore det annars möjligt? Tror du att tio eller hundra dårar skulle haft makt att driva hundratusen goda och förnuftiga människor till denna dårskap? En dåre kan väl endast vara stor och vara ledare bland dårar? Det är blinda som ha lett blinda, därför ligga de i gropen. Och tror du väl, att man i morgon dag skulle kunna skapa ett lycksalighetsrike med en sådan mänsklighet? Har du verkligen *sett* människorna, du Sten?

— Åja, något.

— Du är för ung än. Jag tror inte, att du har sett, det jag menar. Du vill skapa det där lycksalighetsriket, och du tror, att det är bara till att rumstera om i världen, att städa, att ställa var sak på sin bestämda plats, för att sedan buga sig och säga: Var så goda och kliv på — och var nu glada och goda allihop! Om du bara tänker dig för och ser dig kring

i världen aldrig så litet, så förstår du strax hur barnsliga dylika drömmier äro. Tänk dig tio grannar, som alla ha fullt upp av det så kallade livets goda. Men den ene är olyckligt gift, den andre plågas av ett maglidande, den tredje av samvetskval, den fjärde har barn med onda böjelser, den femte är avundsjuk på de två följande o. s. v. Hur går det då med lyckan? Om fattigdomen kan avskaffas — hur skall man avskaffa avunden, girigheten? Och sedan — sjukdomen, döden? Och om också allt detta kunde avskaffas och det i alla gathörn officiellt tillkännagåves, att nu har guldåldern äntligen kommit, nu är lyckan här — tänk dig det . . . Är det så säkert, att mänskligheten *vore* lycklig, är det så visst att människorna hade vunnit *förmågan att vara lyckliga*? Ty det är en förmåga, en nåd. Och när människorna ha vunnit den, då bli de lyckliga.

Sten teg och tänkte.

— Gå du och bli lycklig, fortsatte kamraten lågmält och leende, och du har redan fört mänskligheten framåt ett litet steg.

— Har någon människa rätt att vara lycklig i denna värld, där de flesta äro olyckliga? Har man rätt att glädjas, när syskon lida?

— Ja du, det har man verkligen, Gud ske lov! Det finns en rå och självisk glädje, som går fram som en torr och skarp vind — den talade jag inte om. Ty den glädjen har inte

med *lyckan* att göra. Men det finns en annan, som är lik det goda solskenet efter en mulen dag, en glädje, som knappt har med själviska önskningar och självisk tillfredsställelse att göra, en glädje som sjunger, fast den inte förstår, varför den inte i stället gråter. Den glädjen gör världen rikare och renare, den bär allt i sin famn och välsignar allt. Och att känna den glädjen, om än ensam, om än mitt i en värld av lidande och vanda, det är gott och rätt. — — — Eller hur skulle människorna kunna bli lyckliga om ingen ville mottaga lyckan, om alla visade bort den och sade: gå till de andra först, jag vill bli den siste? Nej, gå *du* och bli lycklig, det är just meningen . . .

Året därpå, då Sten fyllde aderton år, arbetade han i sin hemtrakt, och det var hans lyckligaste år hittills. Han bodde hemma och fick mat i gårdarna, där han hade arbetet. Nu kom han också riktigt i förbindelse med naturen, som han älskade. Det var ett nöje, att gå till arbetet under de tidiga sommarmorgnarna, då daggen glimmade över ängsbackarna och näktergalarna hälsade den stigande solen ur blommande snår av slån och hagtorn. Och det var ljuvligt att gå hem om kvällarna med en behaglig trötthet i kroppen och lyssna till ängsknarrarnas sövande läten inne från sädesfälten.

Här hemma kunde han också mycket lättare än i staden få utlopp för sin politiska verksamhetslust. Här var marken jungfrulig och sikten fri åt alla håll. Det var lättare att nå människorna, att följa dem och se resultaten. Motståndet kändes också omedelbarare och tyngre. Här ansågs ännu socialismen vara något farligt och vidunderligt och dess förespråkare omgavs med ett visst diaboliskt skimmer av

uppror och galenskap. Det tyckte Sten om. Det var roligt att föra fram nya och föraktade tankar och bereda de säkra och myndiga bönderna en smula bekymmer.

I denna strävan fick han en trogen medhjälpare i en av stenhuggarna i trakten, en man som vuxit upp i en stuga helt nära Erlings, men som var dubbelt så gammal som Sten. Hans föräldrar hade varit pietister, och något av deras mörka och tunga idealitet hade gått i arv till sonen. Han hade inte Stens oroliga iver, han tog med tyngre och sävligare händer på allt, men hade en eld väl blivit upptänd i honom slocknade den aldrig. Hade han en gång blivit övertygad om vad som var vitt och vad som var svart, så höll han i alla väder envetet på det vita och hatade det svarta. Hade man ifrågasatt, att det vita möjligen kunde ha en mörkare undersida, skulle han med förakt avvisat en dylik förmodan — Oskar Hallberg ville ha allt rätlinjigt, bestämt och påtagligt. Nyanserna hade han intet sinne för — vad som inte uppenbarligen var av Gudi, det hörde djävulen till. Men det var en god man, ärlighet och självuppföring hörde till hans natur. För sin familj, som med varje år blev allt större, strävade han hjältemodigt och trofast. Hos honom fanns verkligen något av den innerliga familjekänsla, som Sten annars så sällan tyckte sig finna bland kroppsarbetare och bönder. När han talade om sina många barn, blev hans sträva röst så vek och barnslig. —

Söndag efter söndag gingo Sten och Hallberg tillsammans omkring i socknen, uppsökte arbetare och torpare, talade med dem, delade ut ströskrifter och samlade prenumeranter på Folkbladet, som förut knappt funnit några läsare i trakten. På många håll mottogos de båda uppviglarna likväl av misstroende även av arbetarna. Att de hade det svårt och fattigt, menade de, det var nog sant, det visste de nog, men att det skulle kunna bli bättre, att arbetare och torpare skulle mäktat något mot "bönderna" — som var den enda överklass, de hade påtaglig erfarenhet av — det var svårt att tro. Och talet om ett nytt samhälle, det klingade alltför främmande och besynnerligt i deras öron.

Men den trägne vinner i längden alltid något, och de båda kamraterna släppte ej taget. Där Stens ivriga pojkröst inte fann något öra och där hans ur böcker och tidningar hämtade vapen ömkligen förfelade sin verkan, där lyckades Hallbergs barkade näve stundom få fast grepp. Arbetartidningen hade snart en upplaga i bygden, som smått kunde tävla med de andra ortstidningarnas och efter ytterligare en tids ansträngning kom en arbetarkommun till stånd. I Hallbergs stuga höllos de första mötena. Där samlades medlemmarna, en del av dem rätt långväga ifrån, där uppjordes stridsplaner vid den lilla fotogenlampans ljus, där diskutrades samhället, sådant det är och sådant det borde vara, och

där sjöngos arbetarrörelsens stridssånger, andaktsfullt avlyssnade av Hallbergs förundrade barnskara.

*

Hallberg och Sten blevo under tiden goda vänner. De höllo alltid samman. Och sedan de väl vunnit mark inom den egna socknen utsträckte de sina härfärder till grannsocknarna. Vid det konservativa partiets möten ute i bygderna döko de alltid upp, lastade med ströskrifter och tidningar, och utsådde mycket ogräs bland vetet. Naturligtvis väckte de allmän förargelse bland bönderna, så mycket mera som Sten även brukade lyckla med deras möten och stämmor i Folkbladet. Till slut blevo de varnade och hotade med stryk. Men ju ilsknare motståndet blev, dess mer eggades Stens romantiska sinne, liksom Hallbergs tjuriga stridslustnad. De tyckte båda att det var en lust att leva.

Under tiden verkade Sten även utåt genom sina artiklar och dikter, vilka så smått började uppmärksammas ute i landet och avtrycktes här och där i de radikalaste bladen, någon gång även i Ungdomsfanan — ungdomsförbundets och den radikala oppositionens huvudorgan. En söndag på eftervintern skulle Bo Lundmark, Ungdomsfanans beryktade redaktör, komma till staden och Sten och Hallberg beslutade att gå och höra honom. De hade ingen arbetsförtjänst vid den tiden och måste därför gå de två milen till fots fram och

tillbaka. Men Sten menade, att det var väl värt att gå en dubbelt så lång vägsträcka, för att få se och höra en sådan man.

Den efterlängtade dagen gick in med bläst och snöslask, men det fick inte avskräcka. De hade varit ute i värre väder, båda två. Några timmars vandring genom rusk och snösörja — vad betydde det också för en härdad stenhuggare och en adertonåring med revolutionspoesi i blodet? Sten hade visserligen dåliga skor, men han hade lagt ett par gamla galoschsulor inuti dem, och på så sätt klarades vätan någorlunda.

De kommo till staden i lagom tid och funno den stora Folkets Hus-salen redan överfylld av människor. De flesta voro arbetare, men även borgerskapet var talrikt företrätt. Sten och hans kamrat ställde sig vid dörren, våta och leriga som de voro. Strax efteråt gick ett sorl genom salen och Lundmark gled i Valbergs sällskap uppför gången mot det rödklädda bordet. Det var en ung, finbygd och spenslig man, gestalten var något böjd, men det bleka ansiktet hade något bittert ynglingaaktigt över sig och vittnade om en egendomlig sammanpressad energi. Han var just sådan som Sten alltid tänkt sig typen för den verkliga revolutionären. Och detta intryck förstärktes, då han började tala. Stämman var oväntat kraftig och tycktes komma djupt inifrån. Genast han framträdde ryckte han åhörarna med sig, sat-

serna kommo med en säkerhet, som förbluffade och avväpnade, piskrappen veno slag i slag och utdelades med överlägsen elegans. Han var en mästare i hånet, men när han vände sig till arbetarna darrade rösten av värme, han tycktes trycka allt deras armod till sitt bröst och skildrade i betagande ord den dunkla längtan som steg ur alla de tusen små fattiga hemmen i gränder och obygder — århundradens längtan, som nu äntligen fått sitt rätta uttryck. De båda kamraterna nere vid dörren nickade mot varandra och logo av återhållen hänförelse. Ingen av dem tänkte på de våta kläderna eller den mörka tvåmilavandringen tillbaka mot hemmet. Här var det värme och fest.

Efter föredraget gick Sten fram för att lämna en uppsats till Valberg. Denne vinkade åt Lundmark och Sten blev föreställd.

— Här är Erling, vår skald.

Lundmark lutade sig ned över ynglingen, betraktade honom och log vänligt igenkännande.

— Jaså, är det du det! Varför skickar du ingenting till Ungdomsfanan? Gör det! Jag har länge tänkt skriva till dig om den saken.

Han såg granskande på skorna och kläderna.

— Du kan alltid få litet betalt också, tillade han.

— Betalt? Nej, det var väl inte meningen...

Ynglingen hade ännu inte tänkt sig, att frivilliga tidningsbidrag brukade betalas. —

— Jo, menade Lundmark, något betala vi ju, fast mycket kan det ju inte bli — var inte rädd!

— Och nu stannar du väl kvar i kväll, sade Valberg. Klubben skulle ha en liten fest till sin ryktbare gästs ära.

Men Sten kunde inte bli med. Han ville inte utreda sammanhanget utan ljög sig fri och gick ner till kamraten, som väntade vid dörren.

— Men glöm inte att höra av dig, sade Lundmark hjärtligt. Med tiden ses vi nog mera!

De båda vännerna begåvo sig hän mot hemmet, men nu tycktes vägen betydligt längre och svårare än den varit förut. Väglaget hade också blivit sämre och de fingo ta ut stegen på måfå i det tjocka mörkret. I början gav dock stämningen från mötet sin värme åt deras kroppar och hjälpte dem att hålla den rätta och jämna takten. Och snart voro de inbegripna i ett ivrigt samtal om det nya samhälle, som skulle komma. I början föreföll allt mycket enkelt, men ju mera de fördjupade sig i enskildheterna, ju mera de ville föreställa sig det som verkligt, desto flera svårigheter dök upp och ju mera tycktes det fjärma sig. Ibland gingo också meningarna i sär, till exempel i frågan huruvida jordbruket i framtiden skulle drivas som småbruk eller som storbruk.

Hallberg höll på ett kommunistiskt drivet storbruk, som det riktigaste och mest ändamålsenliga, men Stens tanke uppreste sig instinktmässigt däremot. Han fruktade allt, som hade tycke av kasernsystem. Han trodde inte att det kooperativa storbruket kunde skänka samma lycka som den egna tegeu och den egna härden. Och det är ju, menade han, ändå lyckan det är fråga om och ingenting annat.

Men så småningom stannade meningsutbytet av och de gingo tungt och tigande vid varandras sida. Sten sade blott något om, att det kanske varit bättre, om de försökt stanna i staden till nästa dag. Slutligen blev vandringen rent plågsam och varje kilometer tycktes lång som en mil. Halvsovande rörde de sig framåt och vaknade till blott, då de emellanåt snavade i hjulspår och gropar.

Sedan samtalet domnat av, gick Sten en stund och tänkte tyst för sig själv. Det var, som hade han fått en fadd smak i munnen av allt talet om det nya lyckliga riket. Ett pinande tvivel steg upp, först som en aning blott men sedan allt medvetnare. Lyckan... lyckan? Bara de verkligen *bli* lyckliga, bara de verkligen vinna *allt* och inte nöja sig med mindre! Lyckan... Och sedan? Det blev plötsligt allt tyngre att gå — men det var väl tröttheten som gjorde, att han blev så beklämd och liksom kände sig sitta fast i sina egna garn.

— När människorna verkligen få ordna det, som de innerst vilja, så blir det nog bra, sade han högt, som för att tysta frågorna i sitt inre.

— Jo, naturligtvis — det var det, det kom an på.

Midnattstimman var länge sedan över, då de skildes vid vägskalet mitt för kyrkogården och gingo åt var sitt håll.

Snart därefter reste Sten till huvudstaden för att få bättre tillfälle att pröva vingarna.

Men han fann snart, att de inte alls voro så bärkraftiga, som han hade trott. Vid den tiden, då han fyllde tjugo år, var hans sinne fullt av hopplöshet och självförakt.

Ty först omkring tjugoårsåldern börjar människan bli klarvaken. Dessförinnan är ynglingen mera barn än man, tillvaron är ännu drömlig och hägrande, och om han också lider djupt, glömmen han ännu lätt. Den verkliga ungdomen börjar med en oro och en rådvillhet, som hos de flesta kanske blott vållar en flyktig krusning på den blanka ytan, men som jagar andra ned i förtvivlan.

Som nittonårig kom Sten till huvudstaden och arbetade i sitt yrke under två år, det vill säga under två somrar, ty under vintrarna stod intet arbete att få. Han hade nu full avlöning, men den ville ändå inte räcka till mat och ordentliga kläder. På vårarna, då arbetet började, var han utblottad, och det dröjde till fram emot hösten innan han kommit sig upp någorlunda. Då tog arbetet slut och han måste ånyo pantsätta sina kläder eller sälja dem. Här voro också arbetsförhållandena tristare än någonstädes, allt gick mekaniskt,

industrimässigt. Och det forcerades till ytterlighet. Särskilt fram på höstsidan, då arbetstillgången minskades, visste arbetsgivaren att pressa sina arbetares prestationsförmåga till det yttersta. Vad som under högsäsongen godkändes med nöje renderade avsked fram emot hösten. Det hände att mästaren eller verkmästaren stod med klockan i handen, för att kontrollera hur fort ett arbete skred fram, och den som inte presterade tredubbelt mot det normala, fick gå. Sten blev aldrig kvar bland de sista på valplatsen, hans yrkeskicklighet blev aldrig överdrivet stor och under närgången kontroll kunde han helt enkelt icke arbeta. Det var ingen annan råd än att ge tappt och med så friskt mod som möjligt möta vinterns besvärligheter. Tusende andra drabbades ju av samma öde. Då våren kom, visste de knappast själva, hur de dragit sig fram genom vintern. Många gävo sig ut på tiggärstråt i landsorten, en del kunde få arbete som expressbud, andra blevo tidningsförsäljare eller fingo då och då någon dags tillfälligt arbete med att skotta snö eller bära kring reklamaffischer. Allt försöktes. Sten fann en knapp och ojämn utkomst genom att lämna bidrag till arbetarbladen.

Under dessa båda år levde han alldeles ensam i huvudstaden, utan något förtroligt umgänge. Han blev skyggare och skyggare och kände sig snart som en, vilken i en ynkelig liten båt driver omkring på det ödsliga havet utan att se

land åt något håll. Hans horisont vidgades, nya tankar togo fäste i honom, han trängde allt djupare in i böckernas värld och han kom att känna sig själv så liten och löjlig.

Så kände han sig alltid bland människorna. Vad hjälpte det honom att han kunde rimma, att han hade läst Shakersperes dramer och visste vad riksdagsmännen hette i alla Sveriges valkretsar? Det hjälpte honom icke ens, att han försökte vara vänlig och gå ur vägen för alla, när han alltid gjorde det på ett tafatt sätt och aldrig kunde tillägna sig det självförtroende som erfordrades. En tjuv eller förfalskare kunde få sina synder försonade och förlåtna, bli ansedd och upptagen bland människorna som kamrat och jämlike, men tafatthetens synd kunde man aldrig bli fri ifrån. För den fanns ingen förlåtelse, endast — på sin höjd — medlidande — medlidandet, som han avskydde och hatade. Överallt tyckte han sig märka, att människorna funno honom löjlig och ingenting tilltrorde honom.

Vad var det också med hans begåvning, som han under de tidigare ynglingaåren hade trott så visst på? Ju mer han läste, desto mer kom han att misstro den. Han hade samlat några av sina dikter och fått dem utgivna på Ungdomsfanans lilla broschyrförlag, men ingen hade tagit notis om dem, utom förbundets egen tidning och ett par arbetarblad till, om han inte skulle räkna ett uppspelt kåseri på en halvspalt i en borgerlig tidning. Det var allt. Och han

ångrade nu bittert, att han låtit utgiva sina verser och blygdes, när någon nämnde dem. Han fann dem uppstyltade, svamliga och sentimentala. Hur många hade icke känt det samma som han och uttryckt det oändligt mycket sannare och säkrare? Sin dröm om att bli tidningsman hade han också måst uppgiva. Tidningsmannens yrke innebar något helt annat och mycket mera än han trott — därtill dugde han icke. Han kände sig som en av de fåglar, som varken kunna gå eller flyga.

Han började också allt bättre förstå, vad det verkligen innebar att vara diktare. Dit hörde den stora erfarenheten, den starka känslan, den vida överblicken, den starka och dock behärskade fantasin — allt detta, som han själv icke ägde. Att vara diktare, det betydde att kunna göra det omöjliga, att tränga samman evigheten inom en enda minut och utvidga minuten så, att den omfattade evigheten — att plocka sönder hela skapelsen, hålla allt vid liv med sitt eget blod och så veta att sätta samman allt på det rätta sättet igen. Det var att dikta, att skapa! Men därtill krävdes rika hjärtan, mäktiga och högresta själar.

Och dock fortsatte han att skriva sina små stycken i Ungdomsfanan, Brandfacklan, Folkets nya hopp och vad allt de hette. Men hans skriverseri blev allt hållningslösare. Än andades hans dikter ett klasshat, som i sin oresonliga bitterhet gränsade till råhet, än voro de mjuka och tårfyllda och

än spejade en desperat och hemlös tvivelsjuka genom raderna. Redaktör Lundmark, som alltjämt tycktes omfatta honom med förväntansfull vänlighet, fann sig till slut föränlåten att varna honom för detta planlösa grubblande hit och dit. "Se bara till att du vårdar gnistan, Erling", manade han, "och akta dig för att grumla dina källsprång. Håll dig till livet hellre än till böckerna! Det är mer än en, som har fått sin syn förstörd genom att stirra för länge ut i rymden."

Men böckerna, de voro ju ett utflöde ur verkligheten, de speglade ju livet? Och han var ju så gränslöst okunnig om allt. Diktens stora namn lockade honom med en sällsam trollmakt; det var dock ett äventyr att söka tränga ett högt namn in på livet, ett spännande äventyr som — blott han förmådde glömma sig själv — beredde honom lycka. Men lika mycket som till dikten drogs han till historien, som återgav de svunna tiderna liv och skildrade hur människorna levat och lidit. Det var dock intet uppbyggligt studium. Han tyckte snart, att hela historien var som en enda blodig trasa, över vilken ett Mefistoansikte böjde sig ned och grinade. "Jorden är Herrens", stod det visst skrivet i Bibeln, men den Herren måtte heta djävulen. Så det var i sin ordning att djävulen, då Jesus frestades, blickade ut över världen och bjöd: "allt detta skall jag giva dig".

Ack, du oförståndiga och oresonliga ungdom med din känslsamhet, ditt självplågeri och din evinnerliga sömnlös-

het! Var kommer du väl ifrån, att du inte kan vara dig själv nog, vilken gud har viskat i ditt öra, att barmhärtighet och rättfärdighet skulle höra världen till? Den fattiga änkan som blivit hängd, för att hon stulit några klädesplagg till att skyla sina barn med, bonden som piskats ihjäl för att han skjutit en fågel på sin herres mark, gudsmannen som blivit levande bränd, för att han icke velat återkalla sin ädlaste tanke — vad kommer deras lidanden dig vid, då du varken hållit i piskan eller burit ved till bålet?

Men Sten genomborrades av den tanken, att allt detta verkligen *hade* hänt, otaligt många gånger och på ett oändligt mycket vidrigare sätt, än böckerna kunde berätta om, ty de kände blott de yttre konturerna, detaljerna visste de föga, lidandets djupaste djup kunde de icke loda. Ja, att det en gång hade hänt, att allt som var historia, en gång hade varit ett *nu* . . . Hela historien luktade människoblod och människokött, och allt det vidriga som skett, tycktes oupphörligt upprepas, om ock i andra former. Nu, då likväl alla människor kunde läsa och alla visste om dessa gräsligheter, hur var det möjligt, att mänskligheten förhöll sig så skamlöst lugn? Voro då alla goda tankar tänkta förgäves och var allt blodet utgjutet blott för att ge näring åt nya grymheter och nya lidanden? —

En gång satt han i en föreläsningssal och hörde en historieprofessor tala om Italiens renässanstid. Men det var inte

om bildningens nyfödelse föredraget rörde sig utan om de gamla småfurstarnas liv och leverne. På ett besynnerligt torrt och sarkastiskt sätt skildrade professorn dessa gamla herrars perversa njutningslystnad, deras fullständigt onaturliga och vansinniga sätt att handskas med sina undersåtar. Med ett lätt löje, med en galant smekning gled han över de förskräckligaste grymheter och hopade det ena smådraget till det andra med raffinerad konstfärdighet. Sten kände en uthärdlig, kväljande vedervilja, men de unga männen, som sutto bredvid och omkring honom, lutade sig över sina anteckningsböcker och förändrade inte en min i sina av kunskapsbegäret präglade drag. Och äntligen lade föreläsaren ihop sina papper och hans leende stelnade i en trött grimas. Då förstod Sten, att den mannen varit ung en gång...

— — —

Under dessa år av misstro, självförakt och upphetsning stegrades ynglingens svårmod ända därhän, att han mer än en gång önskade sig bort från allt. Ännu hade han icke fått ögonen öppna för dödens hemlighetsfulla, uppfordrande storhet — den betydde nu blott förintelse och tystnad. Det enda som han kände binda sig vid livet, var tanken på modern. Då och då kom det ett litet brev från henne, hon trälade där hemma och kämpade som vanligt. Hon ville inte till fattiggården...

Och hittills hade Sten inte kunnat göra mycket för henne, han hade icke infriat sin barndoms stolta löfte. Hur ofta hade han icke hoppats, att han för hennes skull måtte kunna slå sig fram i livet. Han ville komma därhän, att han hade en god och varm bostad att bjuda modern, han skulle skaffa henne en bekväm vilstol, där hon skulle sitta och le mot honom och berätta. Men — den tanken förföljde honom — om han också lyckades, om han en dag hade allt färdigt, som han ville ha det — då skulle det där brevet komma, som han så länge ängslats för och så ofta tyckt sig mottaga i drömmen, det där brevet hemma ifrån, som förtäljde om moderns död... Och vad hade han då att leva för? Han hade lyckats, blott för att misslyckandet skulle kännas så mycket hårdare och råare. Ty vad var välstånd och ära och allt sådant, då man icke hade någon att älska...

Under dessa år tillväxte arbetarrörelsen allt mera i makt och kom allt närmare förverkligandet av sina uppgifter. Profeterna stego ned från molnen och blevo realpolitiker. Den ena vinsten efter den andra ströks in, det nya samhället började få bestämda konturer, men det hette ej Utopia längre. Ju närmare man kom, desto mera förflyktigades soldiset över bergstopparna. Man talade ej mera om jordiska himmelriken, man sade blott, att det nya landet så småningom skulle bli ett gott land, bättre än det gamla i mångt och mycket. Tiden blev nyktrare och klarare, den började förakta och misstro underverkslärorna, men den skapade inga martyrer längre och hänförelsen spändes av allt mera.

Den grupp som samlats kring Lundmark och Ungdomsfanan uppehöll visserligen skenbart de gamla traditionerna. Den bröt sig ut ur moderpartiet och bildade eget parti. Där förfäktades väl — till att börja med — att det var ett slags himmelrike, som arbetarna skulle skapa. Där samlades vad tiden hade kvar av primitivt klasshat och proletärisk fana-

tism, men också mycket av dess djupaste och omutligaste ideella förhoppningar. De klara linjerna saknades och oenigheten var stor utom däri, att alla ville sätta yxan till roten på det gamla och ingen ville pruta.

Världshändelserna gävo snart det unga partiet en viss vind i seglen. När det stora kriget äntligen mattats av, bröto revolutionerna fram genom de utarmade och förblödda länderna. Troner vacklade och föllo och de röda fanorna vajade över de kejserliga slotten. Den ena arbetarrepubliken efter den andra växte fram ur villervallan, de sovande vaknade upp, de tvivlande fingo nytt mod, äntligen tycktes världen på allvar vilja skifta gestalt.

Det unga revolutionspartiet här hemma insöp morgonluften i fulla drag och beredde sig till handling. Tillfället knackade på dörren med blodiga knogar, sagan sänkte sig ned till jorden och vart sedd bland människorna... Det gällde att räcka tillfället handen — snart kunde det vara för sent. Inom Lundmarks parti samlades spetsarna till långa och hemlighetsfulla överläggningar, kurirer sändes ut för att informera de trogna och inhämta uppgifter om ställningen på de mera kritiska platserna — industriorterna och militärförläggningarna. Oron steg dagligen. Då trädde det gamla beprövade partiet fram och begärde författningsrevision. Den drevs igenom utan svårighet, och revolutionsvägens vredgade sång blev allt mjukare, samtidigt som flo-

den genom krigsländerna visade tecken att sjunka. Det var endast i det stora tsarriket, som revolutionen lyckades hålla och befästa sin ställning.

Men genom tidshändelserna hade även det nya partiet, på sitt sätt, bringats närmare verkligheten. Den allmänmänniska idealiteten kördes mer eller mindre hövligt på dörren eftersom erfarenheterna från öster visade, att den var mer hindersam än nyttig. Nu grät man inte längre några tårar över det blod som utgöts och man insåg hastigt att den medborgerliga friheten inte kunde gälla lika för alla. En pervers blodtörst började i stället sticka fram huvudet ur skumrasket och räcka ut tungan åt de gamla fredsdrömmarna. Partiets betrodda män vallfärdade till revolutionslandet och studerade den moderna proletära revolutionstekniken. Den gamle Ignatius Loyola trädde fram i ny skepnad — med frygisk mössa på huvudet.

*

Sten Erling hakade sig fast i Lundmarks parti, fast han knappt hade hälften kvar av tonårens friska tro. Man läste hans verser i klubbarna, ibland besökte han själv mötena och var "du" och "kamrat" där. Men han var ändå liksom utanför. De, vilka han mest sympatiserade med inom partiet, voro icke att söka bland dem, vilka träffades på klubbmötena utan bland det fåtal ämbetsmän, lärda och skrift-

ställare vilka anslutit sig dit. Det var partiets s. k. ideologer. Och dessa ideologer voro icke bland de unga.

De unga männen, som han träffade uppe i förbundets högkvarter, voro antingen buttra och stela eller gamängaktigt hafsig. Han blev inte bekant med dem. Och det lilla han skymtade bakom kulisserna gav ingen uppbyggelse. Man intrigerade mot varandra, svärtade ned varandra och kivades om ledareplatser och agitationsturnéer. Åtskilliga av dessa ungdomsledare voro i sin personliga moral betydligt underlägsna den ordinäre källborgaren. "Det är en lymmel", hette det ibland man och man emellan, "men käften har han i ordning". Men i det offentliga var vederbörande likväl blott "vår präktige kamrat", "vår allmänt populäre och beundrade talare", "vår av reaktionen hatade agitator". Den ende, för vilken Sten lyckades bibehålla något av sin ungdoms kärlek, var Lundmark själv. Han hade dock något av den sanne revolutionärens galenskap i blodet och under hans ofta jesuitiska advokatyr porlade en stark ström av mänsklig lidelse.

Men när så revolutionen bröt fram över världen rycktes också Sten för en stund med av den allmänna yran. Åter lyssnade han med hänförelse till de hetsande agitationstalen och åter trugade han sig till att tro, det människan icke kan bli god, förrän hon fått ett duktigt stycke bröd. Åter skrev han små barrikaddikter och skruvade upp sig till profetior

om "ljuset och våren", som skulle följa i revolutionens spår . . . Djupast inne satt det dock någon som viskade, att han spelade falskt, att han for med fraser och halvsanningar, att han var en lögnare. Och den stämman blev allt starkare, ju mer tiden skred fram. Det gick inte i längden, att göra revolutionärerna till hjältar och motståndarna till bovar, det gick inte att blunda för det gränslösa lidandet, de meningslösa grymheterna som följde med revolutionerna ute i världen. Lyckan var icke med — hon flydde . . .

Och äntligen förstod han, att livet hade omformat honom, att han icke var den, som människorna trodde. Han förstod att det inte fanns något parti, genom vilket hans innersta ideal kunde förverkligas. Vilde han vara sann mot sig själv, måste han bana sig en ny väg.

Också han hade kommit närmare verkligheten — *sin verklighet* . . .

Han förstod att det fanns något hos människan, som icke angick samhället och samhällsförhållandena, att hon — liksom hon har två ögon, två händer och två fötter — har en dubbel uppgift och ett dubbelt ansvar. Hittills hade han endast lyssnat till det ena kravet, men — emedan han glömt det andra, som rätteligen skulle vara det första — hade han icke förstått det eller kunnat sätta det i rätt sammanhang.

Han upptäckte *själen*. Han såg att människan först och sist var ensam, ensam med sin gåta, med livet, med döden

eller — om man så ville och kunde säga — med Gud. Någon ropade ur honom, ur hans innersta och djupaste och ensligaste, och inför det ropet blevo de jordiska lyckodrämmarna så betydelselösa. Det var en röst som sade: jag söker dig, dig, allenast dig! Nu och i evighet söker jag dig, sedan alla jordiska tempelbyggen kastats till marken och blivit ruiner, sedan alla mänskliga handlingar förflyktigats som rök — alltjämt söker jag dig. Efter dig ropar jag, efter dig frågar jag: — var går du?

Han började förstå, att orsaken till den bristande jämvikten i världen ytterst var att söka däri, att människorna för sitt förhållande till tiden glömde sambandet med evigheten. Det var därför de voro så tomma, så ledsamma, det var därför de famlade omkring i mörker. Det var därför kulturen var så kraftlös och framstegen så verkningslösa. Den enkla sanningen låg i den tanke, för vilken de gamla funnit uttryck i budet: älska Gud av allt ditt hjärta och av all din själ och av allt ditt förstånd och älska din nästa såsom dig själv.

*

Han såg vägen, men hade inte börjat gå den än. Oron släppte honom ej, ledsnaden höll honom i sitt grepp, förföljde och utmattade honom. Han hade svårt att sova om nätterna och brukade ofta vanka omkring i staden tills långt frampå

kvällen, gata efter gata, i förtvivlat hopp om att råka någon människa att tala till, om också blott några likgiltiga ord. Men det var sällan han träffade någon.

En kväll då han som vanligt drev omkring utan mening och mål, dök det äntligen fram ett känt ansikte ur folkvimmel. En lång gestalt strök tätt förbi honom — det var Fröjd, arbetarskalden, massornas diktare. Han var visserligen av borgerlig härkomst och hade tagit filosofie kandidatexamen, men han var ungdomens och arbetarnas skald, högt beundrad av dem och erkänd även av den borgerliga kritiken. Han var så ljus, skalden. Han grumlade sannerligen icke sina källsprång med grubbel, sådant låg icke för honom, han föraktade alla grubblare. Och många järn hade han ständigt i elden. Från början hade han väl varit en glad student bland andra — möjligen litet gladare än andra — men så hade han blivit revolutionär, börjat sprida försvarsnihilistiska flygblad och häda Gud. Hans revolutionsdikter hade en smittande fart och voro fyllda av en blåögd tro, som aldrig stannade till för att se sig tillbaka. Det var helt få av landets unga poeter, vilka ägde förmågan att behandla sitt instrument så konstmässigt. Och han hade mer än en sträng på det. Han skrev dikter nästan om allting — om nykterheten, om den vegetariska dieten, om damunderkläder, om bekvämlighetsinrättningar. Och alla hade samma underbara flykt och samma antiborgerliga nonchalans. Men det

var inte bara vers, han skrev. Med en vighet, som även för en glad student måste betraktas som ovanlig, hoppade han från en erotisk majdikt in på en avhandling över Sturzen-Becker, därifrån antrade han över till ett arbete om borgarkulturens undergång och hur lätt var icke sedan steget till en modern revy för någon av de populära småteatrarna...

Stens tunga, proletäriska sinne hade, redan då han som mest beundrade honom, förvånat sig över denna vighet. När han nu såg den beundrade trubaduren, tänkte han icke därpå. Det slog honom blott att han var så ljus och att hans gång var så snabb.

Fröjd vände sig hastigt om.

— Var det du? Hej, hej — tjänare!

Han talade andtrutet och fort. Det var hans sätt. Sten tyckte, att det lät, som om han härmde taltrasten.

— Jag är på väg hem — skall du följa med? Sitta och prata fem minuter — vi ha visst inte träffats något vidare...

— Jo tack, det gör jag gärna.

De hade verkligen icke träffats mycket. Uppe i ungdomsförbundets högkvarter hade de ju sett varandra en och annan gång, hälsat och bytt något ord. Men det var allt.

Skalden bodde i en präktig dubblett i ett stort och pampigt hus. Han pratade oavlåtligt, ställde då och då en fråga till

Sten, men glömde att vänta på svar och fortsatte att tala om något annat.

— Se här, sade han, här har jag skrivit upp titlar till böcker, som jag skall skriva.

Han räckte Sten en lång lista. Den upptog ett fyrtiotal boktitlar.

— Och här — har du sett den?

Han slängde över ett exemplar av en nystartad boulevard-tidning, i vilken han var medredaktör.

— Där kan du skriva, om du vill. Det behöver inte vara något erotiskt för all del — det kan vara vad som helst, men kort och med spets på. Skriver du något? Håller du på med något nytt?

— Jag tänker skriva en bok om Jesus, sade Sten med ett blygt leende.

— Vers?

— Nej, prosa — en berättelse . . .

— Bry dig inte om det, nej, det skall du inte göra! Man skall hålla sig till det som ligger en nära, det som ligger i tiden. Skriv kampdikter du — dina kampdikter äro redan populära. Annars — om du vill ha bra uppslag — gör en diktcykel, till exempel om olika yrken eller om årets olika månader — varför inte? — eller om Sveriges fängelser eller . . .

— Men sådant måste man dock finna på själv, man kan inte ta upp dylikt utifrån.

— Eller en serie om Stockholms gator — det har jag tänkt på för egen del — jag tror jag har det där på listan. Det kan bli originellt, flott, det kan bli socialistisk udd också på det . . .

Sten satt en stund och lyssnade utan att svara vidare. Så tog han sin hatt och räckte handen.

— Hej, hej — skall du gå, skall du gå redan? Tjänare, tjänare . . .

Sten gick. När han öppnade dörren hörde han åter skaldens stämma:

Javisst, visst! I kväll skulle jag skriva en dikt om Trotski.

Ett stycke från Folkets Hus låg ett litet kafé, som Sten ibland brukade besöka.

Det hade varit ett stamtillhåll för socialistisk ungdom, och var så ännu i viss mån. Med tiden hade det emellertid framför allt blivit en samlingsplats — för att icke säga bostad — åt en del mer eller mindre obskyra bohemfigurer, av vilka de flesta hade eller hade haft rötter i arbetarrörelsen. Där voro ruggiga tidningskolportörer och broschyrförsäljare, som sutto och munhöggos om politik och ännu ruggigare skaldeämnena, som krystade fram dikter och berättelser till arbetarpressen eller, i värsta fall, skrevo av sådana ur gamla förgätta tidskrifter, vilka alster de undertecknade med sina egna namn och sålde för fem kronor stycket eller mindre. Andra hörde till de kroniskt arbetslösa — de levde på tiggeri eller på mer eller mindre ljusskygga affärer av olika slag. Många i detta sällskap saknade fast bostad och kring alla var det en unken luft av humbug och inbilskhet, lättja och oordning.

Sten satt ibland med dessa människor och lyssnade till deras skråniga samtal. Han gick dit, för att han inte visste var han skulle göra av sig och inte förmådde uthärda den sugande ensamheten under de långa kvällarna. Här, i denna krets, var det åtminstone ingen som stötte sig på hans egenheter, här var han då jämlike . . . Men varje gång han lämnade stället kände han sig oren, besmutsad. De tomma, ihåliga orden ringde hånfullt och anklagande för öronen.

En kväll då han satt där nedhukad över kvällstidningarna kommo ett par av ungdomsförbundets agitatorer in och slog sig ned vid ett bord. De vinkade honom till sig.

— Se Erling, sade den ene — var håller du till? Man ser aldrig till dig. Och inte har du haft något i Ungdomsfanan nu på länge.

— Nej, jag har slutat.

— Har du . . . slutat?

— Ja, jag är inte med längre.

— Är du inte med längre — nu när det äntligen börjar bli allvar av, nu när Ryssland . . .

— Tala inte om Ryssland, pojkar, föll en av de ungsocialistiska kolportörerna in. Ni menar förstås att Ryssland blivit fritt, ha, ha! Det är en vacker frihet. Ha ni läst om hur socialrevolutionärerna förföljas och anarkisterna sedan? Det var inte värre under tsaren . . .

— Det är ju de vanliga borgerliga lögnerna.

— Nej, sade Sten, det är det nog inte, det veta ni själva. Nu kan man börja se hur landet ligger, nu börja frukterna mogna. Vad som har åsyftats och vad som har vunnits där borta är ingenting annat än ett nytt klassförtryck. Nej, neka inte, vad tjänar det till? Varför ljuga in en idealitet, som inte finns där? Eller läs denna artikel i vår egen tidning — er egen . . . "Till det kämpande proletariats lycka och framtid är förtryckaren nu förtryckt och utsugaren oskadliggjord . . ." Är det inte ett nytt klassförtryck, som här anbefalles? Och se vidare: "Våldet nog starkt är arbetarklassens enda frälsare." Mot denna dumma och råa lögn har inte en enda röst höjts inom rörelsen. Det är en förkunnelse som djävulen slickar sig om munnen åt. Genom hela denna artikel grinar en pervers blodtörst, en okänslighet för andras lidande, en ansvarslöshet som är makalös. Och massan applåderar naturligtvis — folket, det heliga folket . . . Kom och säg till denna massa att krig är brodermord, att förtryck är brott, att alla människor äro bröder, och den applåderar dig, bara du har partimärket i rockslaget. Eller säg att våldet är en härlig sak, att lite blod är ingenting att gråta över, att förtryck är rätt — och den vet inte till sig av förtjusning. Sägg vitt eller svart — det är lika rätt, bara du har partimärket och buktalarens förmåga att tala liksom ur fjärran. Ett sådant folk kan inte frälsas vare sig genom blod eller broderskysar, för det är inte moget för någon frälsning.

— Vad tar det åt dig Erling? När man hör dig, är det som man lyddes till en insändare i Aftonbladet. Våldet kan inte undvikas, som tiden nu är! Och det är väl skillnad på vem som använder det och vad det syftar till.

— Ja, det är det. Jag förstår också att den sociala kampen och den sociala maktutövningen ännu så länge, och säkert under ööverskådliga tider måste ha våldet till förutsättning — våldet i vissa former. Men det är verkligen skillnad på vem som använder det, om det är en vis eller en däre. Och att våldet skulle vara vår ende frälsare, det är just en dāres påfund. Vad skulle det frälsa oss till? Äro dessa våldsförkunnare stora och goda människor, som ha ett rikare livsinnehåll att bjuda mänskligheten, äga de tjänliga verktyg för att fila av våra andliga bojor? Nej, de äro obildade knektar — duktiga intrigmakare och demagoger men andliga nollor. Ett nytt preusseri och en osund lösdriivarkultur — det är vad de ha att skänka oss — ja, se just på Ryssland!

— Jag har varit i Ryssland, sade den ene av agitatorerna, jag är nyss hemkommen därifrån. Och jag vet att du ljuger. Du skulle se den härliga ryska ungdomen, hur den strålar av kärlek till revolutionen och du skulle se de gamla gubbarna, som nu sitta på skolbänken och skriva bokstäver med darrande händer. Och de ryska kvinnorna — jag glömmer aldrig de små ryskorna . . . De ha levat upp i känslan av sitt nyvunna människovärde och brutit de konventionella banden.

— Ja, nu få de ju fosterfördrivning gratis, skrek en röst borta från ett hörn.

— Ja, halleluja, sade Sten. Men en helt ny anda som på detta sätt påtrugas ett folk, det blir just en lösdrivar-kultur, ty den har inga rötter i människosjälarna. Den är konstgjord. Och jag tycker inte, att det betyder så mycket, att de stackars bondgubbarna få lära sig läsa kamrat Sinovjevs skrifter. De dogo lika lyckliga där förutan och de passa inte som statister i teaterstycken. Den andliga nihilismen, som nu breder ut sig i världen inom alla folkklasser, den har upphöjts till statsreligion i Ryssland. Ett samhälle, där varietédivorna firas som ett slags nationalhelgon, men där prästerna köras omkring i åsnehudar — ett sådant samhälle är osunt.

— Var säker om att prästerna göra sig utmärkt i åsnehudarna.

— Det må så vara. Men det är inte bara prästerna man hånar utan det är fromheten. Jag skulle tro, att regeln gäller: ju frommare präst, desto större åsna. Men jag säger, att det är en dålig folkuppfostran som börjar med att be-
gabba fromheten. Man gör rent hus med vidskepelsen, men vad ger man i stället annat än en ny vidskepelse, en vidskepelse byggd på den krassaste och vidrigaste världslighet. Otron hör redan till partiprogrammet, ty lösdrivaren föraktar tron. All tradition avskäres och upplöses — lösdriva-

ren har ingen tradition. Lösdrivaren spottar och grinar åt sedlighet och andlig storhet. Han tycker om det som är ny-modigt och utstofferat, han gillar karnevaler och varietéer, han är med överallt där man bullrar och bråkar, ty där kan han glömma sin egen tomhet.

— Vem tror du, att du är, Erling? föllo de båda agita-torerna in med en mun. Är du annat än en proletär, du som vi? Är du inte själv rotlös, och nu dess mer, sedan du iso-lerat dig från din klass! Tycker du, att du skall mästra våra stora ledare? Begriper du mer än Lenin!

Sten skrev följande brev till sin gamle vän och arbetskamrat Bertel Sommar:

Jag vet inte om detta brev når dig och inte heller om det intresserar dig. Men jag måste äntligen tala med någon. Och jag kan inte erinra mig någon annan än dig, som jag just nu kan ha nytta av att tala med.

Du skall veta, att de år som gått sedan vi sist träffades icke lämnat mig spårlöst. Jag har äntligen börjat tänka en och annan egen tanke. Jag lär också ha fallit av från min gamla tro — eller det kanske bara är så, att jag kommit att förstå den bättre.

När jag tänker mig tillbaka, så ser jag, att vad jag djupast lidit under i livet och vad jag mest av allt hatat, det är det kälkborgerliga. Detta lumpet själlösa, nedrigt världsliga, det är det jag har hatat — ända sedan jag gick i skolan, ända sedan jag stod vid min fars grav. Jag tänker mig alltid djävulen i gestalten av en skelögd kälkborgare. Motståndet i livet kan matta ut en, kanske bryta en, såren kunna svida

— men allt går an, så länge luften är frisk, så länge såren äro rena. Men när kälkborgaren kommer vid dem med sina smutsiga fingrar — och det gör han ständigt, ty han intresserar sig särskilt för sina medmänniskors sår och vem har så långa fingrar som han? — då bli de strax förgiftade. Det är kälkborgaren som vållar förruttnelsen i världen och gör den till ett helvete. Det var kälkborgarna som kindpus-tade Kristus och korsfäste honom. Och det är de som sedan ha gjort honom till gud — en kälkborgargud . . . Ty det är deras sätt att hålla sitt rike vid makt: att stjäla alla flammande tankar och skifta dem mellan sig till dess de bli små och ynkliga och oigenkännliga. Är det inte därför mänsklighetens eld är så svag och tynande och allt går framåt så be-drövligt sakta?

Och när jag så eftersinnar, vad det är jag har trott på och längtat till, så är det i grunden detta: friheten, själarnas frihet och friskhet. Den röda fanan blev för mig en symbol för upproret mot kälkborgerligheten. Proletärerna, som inte "hade något att förlora men en hel värld att vinna", de skulle göra allt nytt. För mig stod det klart, att det framför allt gällde att vinna *själar*. Och vunnos inte själarna — vad var då vunnet?

Det var naturligtvis en barnslig tro, en barnslig lättrogenhet, men jag var ju också ett barn, då jag anammade den. Sedan dess menar jag mig verkligen ha tvingats att *se*. Du

sade mig visst en gång, att jag ej sett människorna, och du hade rätt. Den tiden var "folket" för mig en abstrakt massa, en ideell storhet, jag såg väl att den och den var lågpannad och tomögd, men ändå — Gud vet hur jag kunde det — inbillade jag mig att alla tillsammans bildade en grund att bygga nya världar på. Men när man sedan ser, att det finns ingen sådan där ideell massa utan bara en mängd av enstaka människor, när man går där med sin brännande tanke och söker och söker i förtvivlan — vad alla lyckodrömmar bli oändligt avlägsna! Jag går på gatan eller jag sitter i en spårvagn och betraktar människorna och nästan alla — om i arbets- eller högtidsdräkter — äro de skumögda, slappa, tomma, deras drömmar krypa efter jorden och deras lidelser äro simpla och tarvliga. Giv den hungrige bröd på det att han må bli mätt, det är ju bra, det är ju riktigt — men inte växer han därmed en halv tum *i höjden*. Och när jag ser våra så kallade ljus- och frihetsmän, flottiga, självbelåtna, småsinnade, så förstår jag ju — förstår äntligen — att det heller aldrig varit deras mening på fullt allvar. Kalkborgaren leder världen och till kalkborgerlighetens hoar hungrar mänskligheten.

Från min barndom minns jag ett ord, som min gamle söndagsskollärare alltid höll styvt på —: var bara trogen i det lilla. Där ha vi det! Aldrig förkunna de troheten i det stora. Gå bara på mötena, giv tio öre ibland till hednamis-

sionen eller till valfonden, bråka inte och tvivla inte — var bara trogen i det lilla. Så är det överallt.

Alla äga de ju en sak — utom grinarna, de ha bara grinnet — men ingen äger sig själv eller bekymrar sig därom. Alla säga de: "grubbla inte, tänk inte på dig själv!" "Se", säga de, "här står jag, och se hur liten jag känner mig och se hur stor min Sak är! Inte finns det något betydelsefullt hos mig, men Saken, den är betydelsefull." Men säg mig då — är det inte djävulen, som grinar ur denna anspråkslöshet, är det inte just synden mot den helige ande detta, att påstå sig själv vara betydelselös? Det slog mig just, att detta är själva syndernas synd, att det är sterilitetens ande och lögnens och självbelåtenhetens ande som talar ur denna ödmjukhet. Ty den utesluter människosjälens eller gör den till adiafora. När de säga sig vara betydelselösa, så är det underförstått, att de ha rätt att vad dem egentligt och personligt vidkommer, vara fria från *ansvar*, och när de säga: se hur liten jag är — då vänta de att någon skall stiga upp och under mängdens ljudliga bifall tillropa dem: "O du store, du anspråkslöse. Hade vi inte dig, hur ginge det då med Saken? Du är i sanning halva Saken! Se här — vi ha en ledareplats åt dig. Se här — vi skola anordna ett fackeltåg."

Det är ju gott och rätt, att man aldrig skall upphöra att leva med andra och känna med andras lidande. Och visst är detta lidande gränslöst stort. Det tyckes mig omöjligt

att fullt uppleva allt det lidande, som rymmes i en enda minut utan att svindla.

Men är det inte så — om man förstår saken rätt — att den som vill hjälpa mänskligheten måste först hjälpa sig själv? Om människorna voro förnuftiga och goda, då skulle lidandet besegras, och i samma mån de bli besjälade tillväxa de i förnuft och godhet. Bröd mättar och ger kraft åt kroppen, men endast hjärtats friskhet och ungdom, själens spänstighet och frihet ger *lycka*.

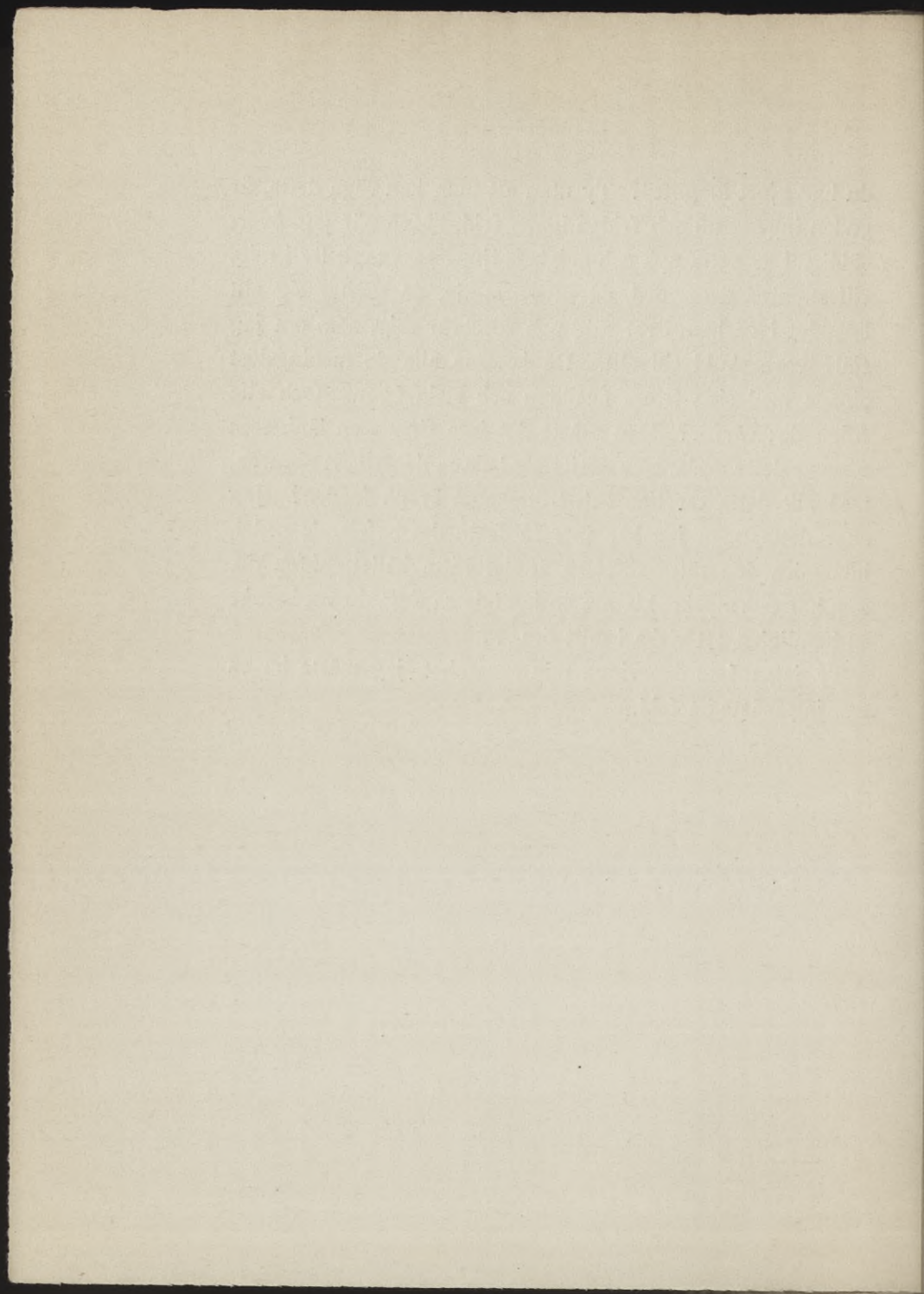
— — —

Nu vet du nog ungefär var jag står. Jag har — först dunkelt och glimtvis men sedan allt klarare — kommit att se livet i ny belysning. Jag har under de sista åren kommit in i en skrämmande ensamhet, en underlig känsla av övergivenhet och rädsla för mig själv. Och samtidigt har döden tagit annan gestalt än förr. Förr trodde jag, att döden var en lätt sak, men nu är det inte så. Den har blivit så isande allvarlig, så fruktansvärt vanskelig. Men medan jag så brottats med mig själv, har något nytt tagit liv inne i mig och rymden, som förr var tom, har fyllts upp av något, som jag inte kan ge namn. Jag kallar det Gud. Och är det inte Gud, så är det den skrud av gyllene skyar, som omgiver Gud...

Men säg mig nu: hur skall man komma därhän, att man kan säga av fullt hjärta: "Pris ske dig, o Gud, ty allt vad

du har gjort är gott"? Ty utan att man kan säga detta, är guden ingen gud och friden ingen frid. Men när jag, överväldigad av detta nya och evighetsdjupa som tagit liv i mig, vill stamma dessa ord, då — — — ja, då störtar sig allt lidandet i världen över mig och förebrår mig, som om jag själv vore skuld till allt. Då komma alla de meningslöst pinade med sina trötta ansikten och stela ögon. Och alla fråga de: varför? Men måste det inte finnas en länk som förenar detta goda, som döljer sig bakom de gyllene skyarna, med allt detta tarvliga och trötta som är på jorden? Jag anar detta, men jag kan inte få fram det befriande ordet, inte göra den rätta rörelsen åt det rätta hållet. Men du, som har sett mycket klarare än jag i dessa ting, du vet kanske en hemlighet att viska i mitt öra . . .

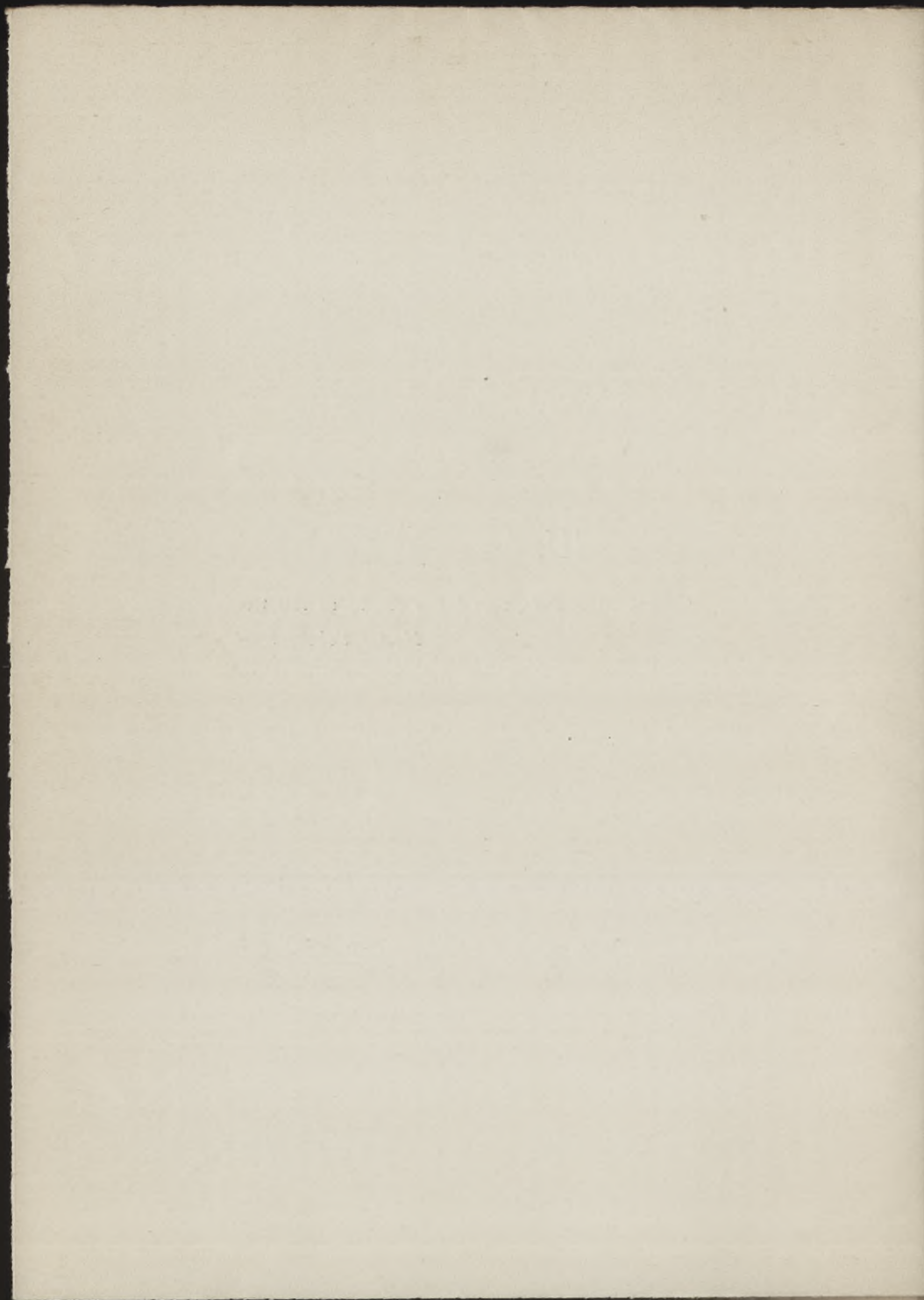
Ty jag måste övervinna min ensamhet, jag måste ha en tro, jag måste ha frid. — — —

III.

Det enda, som fattas oss, är en rätt tro.

Mester Eckehart.

Så småningom lämnade Sten sitt yrke. Sista våren gjorde han visserligen, som vanligt ett försök att få arbete, men då han utanför den verkstad, dit tidningsannonserna visat honom, såg hela kön av arbetssökande, som trängdes om varandra med arbetskläderna under armen, greps han av olust och lämnade frivilligt sin plats i kön. För övrigt tyckte han, att han hade det ungefär lika dåligt, antingen han arbetade eller ej. Under vintrarna hade han vant sig att dra sig fram på det han skrev i tidningarna. Det var ett liv som gav en viss frihet, men som också var svårt och förödmjukande. Att — så som han för övrigt hade det ställt — leva som "fri litteratör" var detsamma som att vara paria. Att komma upp till en robust tidningsredaktör med en spröd och intim dikt, att underhandla med en dylik antingen snäsig eller — ännu värre — överlägset medlidsam herre, att mottaga hans mer eller mindre välvilliga och visa råd och slutligen — om affären lyckades — hans penninganvisning, det var inte precis roligt, åtminstone inte för nybörjaren eller den, som eljest hade föga lust och fallenhet för handel.

Sten hade slutat att skriva revolutionsdikter och det han nu skrev, blev personliga stämningsbilder, själsbikter, små enkla och knapphändiga tankedikter. Med ett par sådana stycken i sin nötta portfölj gick han en dag upp till en stor daglig tidning, en tidning vars väsentliga uppgift till namnet bestod däri, att befordra en religiös nyfödelse bland det svenska folket. Den unge poeten menade, att hans dikter, vilka hade en stark ideell prägel, måhända skulle mottagas där.

När han kom dit upp, hade han turen att genast bli insläppt till den litteräre rådgivaren, en filosofie doktor, som åtminstone i sin ungdom varit religiöst intresserad och numera var tämligen känd som litteraturkritiker. Sten lämnade sina dikter till påseende. Kanske doktorn hade tillfälle att läsa dem genast?

Jo, han läste dem, till och med ett par gånger.

— Ja, det här var ju små vackra saker, för all del, dem skulle vi ju gärna kunnat trycka, men . . .

— Se, det är så, tillade han, att vi i allmänhet inte kunna köpa lyrik, det skall i så fall vara mera kåserande saker, sådant som ansluter sig till dagskrönikan. Jag måste alltså avböja dessa dikter — tyvärr.

Sten dröjde litet. Så tog han dikterna och stoppade ned dem i portföljen.

— Men om herr Erling vid tillfälle skriver något lättare, så välkommen igen.

Det var tydligt, att denne doktor hörde till de medlid-samma.

— Nej, sådant brukar jag inte skriva, det ligger inte för mig.

— Jaså . . .

Sten bugade sig tafatt och gick mot dörren.

— Ett ögonblick! ropade doktorn efter honom. Ni kunde lämna dem till Strix, där tror jag, att de bli antagna. Jag skall ringa och förorda dem!

— Jag får tacka doktorn så mycket, men där tycker jag inte, att de passa riktigt.

— Jo, varför inte? Dikterna äro ju litet religiösa förstås — det gör ingenting!

— Nej, tack så mycket, doktorn.

Skalden log litet för sig själv och vandrade upp till det stora arbetarepartiets huvudorgan. Här fick han vänta en timme innan han blev insläppt till tjänstgörande redaktions-sekreteraren. Det var en fryntlig herre, men besvärande fetlagd i poetens ögon. Han läste dikterna.

— Ja, tja! Det var subtila saker det här, sade han och tittade prövande på deras upphovsman, vars namn han förut kände till något. De gå i annan stil än edra vanliga.

— Ja, det kan ju hända.

— Tja. Det är ju vackert det här. Men vad tror ni, grundläggare Pettersson säger om dylikt?

— Ja, han säger förmodligen ingenting alls — han läser dem väl inte . . .

— Men det är ju meningen, att tidningen skall läsas!

— Nå, men grundläggare Pettersson — är han litterär rådgivare här då?

Sten kunde inte låta bli att skratta, dock gjorde han det så litet utmanande som möjligt.

— Hm, hm. Ja, vad har ni tänkt att få för dikterna då?

Poeten kom ihåg, att han inte druckit kaffe ännu, fastän klockan var tre på dagen. Och han tänkte med en rysning på utsikten att få attackera ytterligare en redaktionsbyrå.

— Jag kan väl åtminstone få tio kronor för dem?

— För båda? Jo, det kan ni naturligtvis få. Redaktören hade tydligen tänkt sig ett högre pris. — Men nu är det förstås så, att honoraret kan inte betalas, förrän dikterna varit tryckta.

— Är det alldeles omöjligt? Jag behövde nödvändigt dessa pengar i dag.

— Omöjligt, absolut. Det är en princip, som jag under inga förhållanden har rätt att rubba.

Sten måste ta sina manuskript och gå. Han satte sig på en parksoffa för att hämta mod till ett nytt försök.

När han efter denna vilostund anmälde sig för vaktmästaren på en av de stora konservativa tidningarna, var han mycket hungrig och nervös och hade svårt att sitta stilla medan han väntade på att vederbörande redaktör — denne var utåt mest bekant som flitig revyförfattare — behagade taga emot. Väl inkommen räckte han i förvirringen fram handen till hälsning, men drog den hastigt och djupt rodande tillbaka, då han mötte redaktörens överlägset mönstrande blick.

— Nå, vad var det ni hette?

— Erling. Jag lämnade in ett par dikter med vaktmästaren. Kanske redaktören har sett på dem?

Den väldige letade med sina stora, håriga händer bland papperen på bordet.

— Var fan la' jag dem? Vad var det de hette?

Sten dröjde med svaret i förtvivlat hopp om, att dikterna skulle hittas i ögonblicket.

— Nåå?

Denne redaktör hörde tydligen icke till de medlidsamma.

— "Kärlekens gåva" hette den ena och . . . "O, återfunna hem . . ."

— Visst tusan! Jaha, jaha. Här har jag dem ju!

När han läst igenom dem, framhöll han ett par uttryck i dikterna, som han inte tyckte om. Han kunde inte minnas att han någonsin förut sett dessa ord använda i poesin.

— Lever ni på att skriva?

— Ja.

— Men vore det inte bättre, att ni hade någon anställning?

— Hur vet redaktören det? Och vad i all världen har detta med dikterna att skaffa?

— Vafalls? Jaså — är ni ohövlig! Här har ni edra paper. Adjö!

När skalden kom ned i porten, stod där en tiggare och vinkade och bad om tioöring. Sten skakade på huvudet. Han kände sig underligt upprymd, som om han varit drucken. Han gick fram och tog tiggaren i armen och skakade hans händer:

— Käre bror, käre kamrat, jag har inte ett enda öre, annars skulle du visst ha fått. Det var ledsamt, ledsamt...

Tiggaren flinade mot honom.

— Du var en rolig fan i alla fall, tyckte han.

Sten kände sig styrkt av handslaget. Och förresten hade han ännu en möjlighet: tidningen "Ljusbringaren", en liten veckotidning med idealistiskt och nykterhetsvänligt program. Dit gick han, och där sålde han äntligen sina dikter för fyra kronor stycket.

*

Sedan gick han ut för att dricka kaffe och se på staden. Ack, tänkte han, varför är jag alltid så löjlig, varför är

mitt liv beständigt så stillöst, så förfärande ömkligt? Varför stod jag till exempel som ett fån nyss där uppe hos den där revyfabrikanten, och varför var jag så tölpaktig, att jag räckte fram handen åt honom, när jag kom? Hellre borde jag väl ha placerat min magra näve mitt i hans rödhylta brännvinsbrännaransikte.

Han hade ofta sådana där missöden och plågades mycket av dem. Ännu år efteråt mindes han dem med brännande skamkänsla.

Men, fortsatte han sin tankegång, vad nu det vidkommer, att jag skriver dikter, så vad är det egentligen, som är så löjligt däri — och är det så löjligt att jag "lever" på det, så angår det ju dock ingen. Här i landet finnas icke så få filosofie kandidater som skriva vers, förmodligen sälja de också sina verser och varken själva känna sig löjliga därvid eller anses vara det. Tvärtom, deras versskriveri anses i regel som en merit ovanpå studentexamen. Visserligen ha väl dessa i allmänhet anställningar i tidningar eller i ämbetsverk, men månne detta beror mest på närighet eller mest på deras djupa ansvarskänsla inför samhället och inför arbetets dygd? Ack, goda medmänniskor, varför kunnen I icke unna mig att gå här något år och svälta medan jag läser böcker, betraktar tingen och skriver dikter?

Ja, men jag skulle förstås hålla mig till "mitt", jag skulle åtminstone icke försöka skriva något annat än så kallad ar-

betarpoesi; om jag fortsatte med regelbundna leveranser till Ungdomsfanan och hölle mig till det, så vore jag kanske något mindre löjlig. Minen hos medarbetaren i arbetarpartiets stora tidning hade antytt det.

Har jag då icke rättighet att vara människa, har jag inte rätt att — om jag kan det, om jag gitter det — se bort från min yttre nöd och slänga mina sorgliga minnen ut i mörkret, där de höra hemma — har jag icke en fri själ, som flutit in i mig borta från evighetens ljusa hav? Har jag så icke rätt att göra den till mitt egnaste och käraste, har jag icke — om jag vill, om jag kan — rätt att välja Gud i stället för världen?

— Skall du icke taga vara på din broder? Om du har rätt att förgäta din egen nöd, så har du ingen rätt att glömma dina klassbröders?

Det var den gamla rösten, som morrade förebrående inne i honom.

Visserligen, visserligen, gamle pratmakare! Men äro icke alla människor bröder, och har jag icke rätt att älska alla och vilja för alla? Att välja sin själ, det är inte detsamma, som att välja sin själviskhet. Judas valde själviskheten, men Jesus valde sin själ. Att välja sin själ, det är att vara revolutionär i sak, att skenbart överlämna människorna åt deras öde för att själv i sanning *vara*, det är det radikalaste av alla sociala program. Så länge man först väljer världen, så länge blir allt i grunden vid det gamla.

Under dessa tankar gick den unge mannen gata efter gata framåt. Nu, när han hade pengarna i fickan, kände han icke längre någon hunger. Han beslöt att uppsöka ett ställe, där det var lugnt och vackert, för att riktigt kunna njuta lönen för dagens möda.

Det klarnade i honom, det blev så varmt och vårfriskt i hans själ. Dagens förödmjukelser grumlade icke längre hans sinne. Livet hade lärt honom glömskans konst.

Han fortsatte sina funderingar:

Varför du är löjlig? Jo, det är därför, att du *känner* dig vara det, däri ligger det. Du lider alltid, när du är självisk, och när du känner dig löjlig, då är du självisk! Du är alltför fattig på kärlek, din kärlek räcker icke till för ditt behov. Hela sjukan med dig är den, att du har så svårt för att vara glad tillräckligt, det vill säga: du är ännu en lösdrivare i trons värld...

Han hade kommit långt upp bland Söders backar, han stod framför ett litet enkelt friluftskafé, där det var fullt med människor vid alla bord. Han gick in där — nu tyckte han, att där var bra nog och stojet plågade honom ej. Han såg på människorna, men han tyckte icke att de voro så fula nu, han såg icke skeletten utan något annat, något mänskligt, medmänskligt, han ville sitta där och tänka vackert för dem, välsigna dem.

En pojke kom och bjöd ut kvällstidningarna. Sten köpte en, gled över nyheterna och hittade en uppsats om Almqvist, en lång och doktoral avhandling, som behandlade frågan om den store diktarens påstådda brottslighet. Men där fanns ett citat i artikeln, ett par satser, som lyste som en tindrande stjärna över det hela: "Ett, o hjärta, kan du icke ännu — du skall lära dig värdera den kalk du fått att dricka och korset skall du nalkas utan skrynklor i pannan. Med glädje skall du sörja, annars är det till ingenting."

O stolta ord — o stora, älskvärda människohjärta! Att icke blott tåla den bittra kalken, men att *värdera* den, att göra all sin mörka sorg till ett ljusst och vänligt sorl av glädje... det var levnadskonsten för de goda och trogna själar. Att vara ett mörkt och djupt hav men skimrande av sol och alltid smekande den gråa stranden med långa, mjuka vågor...

Ynglingen tog upp en penna och skrev något i en anteckningsbok, han lade ned den, tog upp den igen. Det blev en liten dikt:

Var sann! I sanningen blir återlöst
det barn, vars klagan stiger ur ditt bröst.

Hur du må hatas för din sanning — lär den!
— Vad gör det dig, som ej har hem i världen!

Var god! Gå intet tillfälle förbi.
Ju mera god du är, dess mera fri.

Blir så din lott en tiggares, så bär den!
— Vad gör det dig, som ej har hem i världen! —

*

När ynglingen åter var ute på gatan, gick han som i drömmar. Han hade sett en syn, *sin* syn, klarare än någon gång förut. Han hade sett ett Något, som icke var personligt och icke opersonligt, men som var Gud, så mycket Gud kunde vara det inför människan, ett Något som bodde djupt nere i den stora tystnadens stjärnögda och jorddoftande skönhet. —

En vacker augustimorgon kom Sten med tåget norr ifrån till den lilla kuststaden, där hans första ungdomsår förflutit. Han skulle hem för att återse sin gamla mor. Medan han väntade på tåget, som skulle föra honom till hembyn, gick han en stund omkring i staden för att se sig om. Han kände igen ställena, där han arbetat och gick förbi den gamla kåken, där han bott under sitt första läroår. Nere vid hamnen låg havet ljusst och blankt och där ute mellan de skimrande fjärdarna lågo öarna vilande i ett blått töcken.

Här, i närheten av hamnen, låg också det huset, där Bertel Sommar bodde. Det var Stens avsikt att söka upp sin gamle vän, men nu, när han stod vid porten för att fråga efter honom, greps han av sin gamla skygghet och vände om. Ofta, vid tillfällena som detta, var det som om hans själ blivit stum och bunden och de ord, som han i långa tider längtat att få säga, läto falska i hans mun. Nu kände han det så. Han skulle inte kunna blotta sitt innersta och vara sig själv. Och så vände han sig till ensamheten för att gömma sig och vänta.

Snart satt han åter på tåget och närmade sig hemmet allt mera. Han tog upp det senaste numret av Ungdomsfanan, vecklade upp det och fann på första sidan en bild av den ryske krigskommissarien, som inspekterade de röda gardena. Han gled med ögonen över de frasyllda artiklarna, som han strax tyckte sig kunna utantill. Mellan dem hade man stuckit in några lösryckta satser ur berömda mäns skrifter. Där stod ett ord av Obstfelder: "Bort med din himmel, gör av jorden en himmel." Sten hade nyss läst den bok, varur citatet hämtats och han erinrade sig fortsättningen, som inte var återgiven i tidningen: "Ja, men döden? Vad tjänar oss allt till, när vi inte känna oss själva?" Och här stod ett annat ord — det var av Ralph Waldo Emerson: "Varhelst *en man* kommer, där blir det revolution." Sten nickade jakande, men tänkte på några rader ur ett annat kapitel av samme tänkare: "Giv slaven en enda gnista av religiös lyftning, och han är ej längre slav. Men du är slaven."

Han lade tidningen på bänken och tog upp en annan, som representerade det stora arbetarpartiets ungdom. Den svävade inte ut i de lufttomma rymderna och var inte alls blodtörstig, den höll sig — det bedyrades på ett par ställen i detta nummer — på "verklighetens fasta mark". Den diskuterade de aktuella reformproblemen och manade ungdomen att sätta sig in i dem. Den framhöll enträget vikten av att det uppväxande släktet fördes in i nationalekonomins mysterier och

lärde sig kommunalkunskap och bokföring. Sten tyckte, att råden voro goda. Men det var det, att tidningen förväxlade de sociala studierna med bildningen och den hyste en illa dold avoghet mot all bildningssträvan, som inte ledde till direkta och påtagliga praktiska resultat. Allt gick ut på, att utbilda verkmästare till den stora samhällsverkstaden. Här saknades ungdomens *själ* — det oroliga hjärtat, fjärrsynerna, den heta pulsen. Tidningen hade en örn i sin vinjett, men den såg lustigt tam ut. Det var en örn, som avsvurit sig icke blott sin ungdoms vildhet utan även dess djärvhet.

*

På bänken mitt emot satt en man och stirrade nyfiket över Stens tidning. Sten såg genast, att det var den gamle söndagsskollärarens son. Han hade faderns runda ansikte, klena hårväxt och vattniga ögon.

— Var ä' han hemma? sporde slutligen mannen och böjde sig ännu längre fram.

— Jag är född här uppe... Sten nämnde namnet på socknen.

— Såå. Jasåå. Vem ä' han där?

— Jag är son till Jakob Erling. Kanske ni minns honom?

— Såå. Joo.

Söndagsskollärares son granskade sin medresande allt noggrannare. Han tittade på skorna, på kläderna, på rygg-säcken, som låg på hyllan.

— Sää. Han ä' målare då?

— Nej.

— Jasää. Ä' han agent?

— Nej... Det är vackert väder i dag. Vi har haft en vacker sommar...

— Jaa. Va' ä' han dåå?

— Jag skriver. I böcker och tidningar. — Ni har väl fått en vacker höskörd?

— Joo. Va' skriver han då?

— Dikter, sånger, förstår Bengtsson. Och varjehanda för övrigt.

— Sää, jasää... Jaa, de ä' de si, om man har anlag förstås... si skrivning, de ska nog va lärdom te de si, — de ä' noga me' de' si...

— Jo, det har nog Bengtsson rätt i, medgav Sten. Men Herren använder ibland mycket ringa redskap, som Bengtsson vet.

— Joo — förståås.

Sedan fortsatte resan under tystnad.

*

Sten gick förbi kyrkan och sände en hastig blick upp mot tornspiran, varifrån fadern störtat ned, han såg det vitmålade träkorset som utmärkte graven — målningen hade nöts av och korset lutade starkt, det såg ut som en raglande med utsträckta armar . . .

Kyrkbyn hade utvidgat sig sedan sist, man hade byggt mycket, men den gjorde ändå ett fattigt, övergivet intryck. Och människorna sågo tröga och tryckta ut. Den gamla väderkvarnen stod kvar uppe på sin bergknalle, vingarna gingo runt, knarrande och sävligt alldeles som förr.

Men när ynglingen kom längre upp mot hemmet, såg han på avstånd att ljungheden blommade. Den bredde ut sig lik ett böljande hav av varmt rött — blott här och där stack ett bestånd av asbuskar eller en enbuske upp ur havet som en grönskande ö. Tänk, att här var så vackert! Han sökte i sitt minne, men besynnerligt nog kunde han inte erinra sig, att han någonsin förut sett ljungen blomma. Han mindes bara den brungråa färgton, som den för det mesta hade.

Och där nere låg då den gamla stugan, den var grå och sned, den motsvarade bättre den föreställning, han hade om den. Han slog in på den gamla gångstigen som ledde upp till den och kände sig varmt och högtidligt stämd. Här var han ju dock hemma, han hade inga spotska förebräelser, när han denna gång närmade sig hemmet. Vandringsåren voro liksom borta, han kände sig åter som barn. Här var lilje-

konvaljestället, här stodo spåstislarna som förr och lovade vackert väder. Och här i åkerkanten låg samma gamla håll, som han en gång i barnsligt övermod sökt spränga genom att knacka hål i den med en järnkil, vilken han hittat uppe i stenbacken. Märkena syntes ännu lika tydligt, som då han nyss uppgav det hopplösa arbetet med den.

Men stugan var bommad och låst — mor visste ju inte av att han kom, hon var väl borta och arbetade. Han satte sig under den stora aspen och njöt av lugnet och stillheten. Hur många gånger hade han icke avundats dem, som hade sina goda hem att minnas och komma till, hur ofta hade han icke med bitter vällust försjunkit i sin egen rotlöshet i världen. Nu tyckte han, att den där bitterheten till stor del bottnade i bristande verklighetssinne. Även det fattiga och tarvliga kan bli skönt i den rena och goda hågkomsten, ty det är vårt eget förhållande till tingen, som ger dem dess värde. Om jag ser till grunden, tänkte han, vad skulle jag nu äga mera, vad skulle jag erfara hjärtligare, ifall mitt hem vore en gammal vacker gård med vördnadsvärda anor i stället för denna fallfärdiga koja och om jag själv komme som en ung segrare med den vita mössan som triumftecken. Visserligen — jag skulle mottagas på ett annat sätt, jag skulle känna den trygghet familjebanden skänka, allt skulle vara i en annan stil, festligare och mera tillmöteskommande. Men har min hemglädje inte samma stödjepunkter som herrgårds-

ynglings, så har den dock några, som, på sitt sätt, motsvara dem. Jag har ingen ridhäst i stallen att gå och klappa, ingen lekstuga i trädgården, inga välkomnande lekkamrater. Men jag har mina minnen ute från heden och stenbacken, jag har diket där nere, där det växte veketåg, som jag brukade göra båtar av. Möblerna där inne äro de samma, som när jag var barn, fast de inte ha någon förnäm glans över sig . . . Och min mor är vördnadsvärd och god, fast hon i dag troligen är borta och skurar golv någonstädes. Och — ja visst — den gamla fyren är kvar ute i havsbandet, männe den är tänd ännu?

Han reste sig och gick genom skymningen bort mot stenvägg. Jovisst — där blinkade fyren sin tysta, stolta hälsning. Och där vek en gumma in åt stegen. Sten såg genast på den tunga och dock snabba gången, att det var modern som kom. Och då blev han med ens så ängslig, ty han tänkte, att hon nu måste se mycket gammal, trött och sliten ut. Hon kom genom den grå skymningen med huvudet böjt mot marken, liksom hade hon gått i tankar. Men då han mötte henne, såg han, att hon var sig alldeles lik, ja, det var som om hon blivit spänstigare med åren. Det var underligt, att hon kunde se så ung ut, trots allt . . .

Mor, kära mor!

*

Modern sände, i glädjen över sonens hemkomst återbud till de ställen, där hon de följande dagarna skulle varit och arbetat och Sten hade heller inte många ärenden ut i bygden. Hans gamle vän Oskar Hallberg, som han annars velat besöka, hade rest bort på arbete för sommaren. Sten kände det befriande, att vara borta ur stadsvimlet, han vilade ut och kom i jämvikt. Och det var roligt, att sitta här och höra modern tala om sitt, fast han hört det mesta av det hon hade att säga, många gånger förr. Förut, under uppväxtåren, hade han sällan gett sig tid att lyssna till henne, och han hade nog mött hennes enkla tankar och gammaldags föreställningar med ett visst medlidande. Nu var det inte längre så. När han nu såg hennes böjda gestalt och fårade ansikte och lyssnade till hennes ord, tycktes det honom, som hade själva den gamla karga heden fått en röst fylld av en omedveten och djup vishet. Det var ett hårt, långt trälidomsliv som talade, själva den bekymmerfulla, ödsliga fattigdomen själv.

Den gamla talade om sitt liv och om alla de gamla minnena, och hon berättade om, hur det varit hemma sedan sist. Och med ungdomlig vetgirighet utfrågade hon sonen om det, som hon inte kände till, om det som hände ute i världen och det som stod i böckerna. Hon hade följt med tiden, så gott hon kunnat och förstått. Hon visste att jorden var rund och att stjärnorna kunde vara bebodda världar. Detta med stjär-

norna intresserade henne särskilt. Om det kanske var på en av dem, som jordens saliga själar en gång skulle samlas? Hon sade detta med en viss barnslig blyghet i rösten, medan hennes gråa blick sökte sig utåt och uppåt.

Sonen hade inte mycket att säga henne. På de stora frågorna svarade böckerna icke. Den moderna vetenskapen, vad visste den i det djupaste och viktigaste? Jo, att människan var av jord kommen och gick åter till jord. Om någon uppståndelse fanns, det visste den inte — den teg. Och om Guds tillvaro teg den också. Men att tron fanns och kärleken och själens makt att skapa, helga och försona, därom fanns det i alla fall bevis nog.

Och det var underligt, att om han drog ut summan av de berömdaste och visaste böcker han läst — dessa, som professorerna i all tid skulle fortsätta att grubbla över och kommentera — så kom han icke längre, åtminstone icke mycket längre, än till sin moders enkla vishet. Visserligen hade de stora männen ett mycket vidlyftigare erfarenhetsområde, deras vägar hade varit många och långa. Men vart hade de till sist kommit? De hade kommit hem. När de voro som mest sig själva och öppnade sina hjärtan riktigt, då fann man dem hemma hos en gammal moder, en gammal enkel men erfaren sibylla med fårat ansikte och blicken vänd uppåt... Helt nyligen hade Sten varit ute och lagt några vildvuxna sensommarblommor på Strindbergs grav; med

huvudet ödmjukt böjt hade han stått inför ekkorset och inför den store upprorsmannens sista tanke: O kors, var hälsat, du mitt enda hopp.

Under den senaste tiden hade Sten dagligen funderat över de religiösa frågorna. Han önskade, att han kunde nå en hel och full visshet om ett liv på andra sidan detta. Och han ville också gärna anamma tron på en gud med personliga egenskaper, en gud i människogestalt, till vilken man på barnasätt kunde vända sig i sin nöd och ångest. Men han fann, att han icke kunde det. Det eviga livet kunde han tro på, men han kunde inte alls förklara det för sig. Och Guds tillvaro kände och erkände han, men så snart han gav honom mänsklig gestalt var han icke längre den verkliga och underfulla Guden. Så snart det insnördes i dogmer, tycktes honom det heliga förlora i storhet, det blev neddraget och vanhelgat. Han hade några gånger besökt kyrkorna och missionshusen, men han kände sig aldrig hemma där, hans innersta förblev oberört, det språk som talades där, förstod han ej. Men här, hemma hos modern, kröpo tvivlen i vrå, och han kände att hennes tro dock i det väsentliga träffade hans egen. Han förstod, att den gamla ägde en skatt, som var äkta och som var av mycket större värde än de anspråksfulla nödmynt som tidens ljushuvuden bjödo ut.

*

Efter en vecka lämnade han åter hemmet och reste tillbaka samma väg han kommit. I staden fick han åter vänta på tåget ett par timmar, och därunder mötte han helt oförmodat Magnus på gatan. Det var länge sedan han sett brodern, och modern visste heller inte, var denne höll till.

— Kors, är det du? Har du arbete här?

— Nej, jag har varit hemma och skall resa. Än du då?

— Tja... jag har flackat hit och dit. Nu har jag gått här ett par veckor.

Sten såg att brodern bar ring.

— Är du förlovad, frågade han.

Brodern gjorde en grimas.

— Det bar så till, he!

— Nå, du? tillade han. Härjar du som vanligt? Är du socialist än?

— Nej, nu är jag ingenting...

Magnus hade förut varit av motsatt åsikt mot Sten i fråga om politiken. Nu ha vi då inte det att kivas om, tänkte den senare. Men han misstog sig. Nu befanns det, att de gått om varandra.

— Jaså, är du inte det, sade Magnus. Det var tusan! Jag tycker att alltihop är ett helvete. Måtte fan ta det!

— Jo, visserligen...

Sten fann det meningslöst att byta ord om dessa saker. Och han var inte riktigt säker om, att broderns nya tro var

uppriktigt menad. Undras, tänkte han, om det är något annat än hans gamla motsägelusta?

— Det vore allt roligt se på, när all den här härligheten ryker och blodsugarna mister nackarna . . .

— Hm.

Och därmed skildes bröderna åt och det dröjde ett par år innan de återsågo varandra.

Så snart Sten kom tillbaka till Stockholm, gick han till posten för att efterfråga brev. Han fick ett — det var från Sommar.

Broder, skrev han, jag fick ditt brev och det överraskade mig ej. Jag väntade ju, att du någon gång skulle låta höra av dig . . . I ditt brev kände jag i mångt och mycket igen mig själv — människorna äro heller inte så olika, som de själva tro. Visserligen äro de mycket olika, när de leva på ytan, men ju mera de gå in i sig själva och ju mera de lägga bort av sin förställningskonst, desto mer likna de varandra och bliva ett. I själva verket äro de som stenar, sprängda ut ur samma berg — ett stycke är mindre, ett annat större, men arten är densamma. Och om än vår utveckling haft ett olika förlopp, så tror jag dock, att jag förstår dig — så väl som en människa någonsin kan förstå den andra.

Det finns ett gammalt ord, som säger, att gudsfuktan är vishetens begynnelse. Och så är det! Men gudskärleken är vishetens fulländning.

Ty när man börjar bliva sig själv, när man alltså först inträder i det religiösa levnadsstadiet, då känner man sig mycket rädd och övergiven. Man fruktar att leva och man fruktar att dö. Åt vilket håll man än blickar, ligger världen i samma väldiga ödslighet. Man har intet hem. Man är i ett mörker någonstädes långt borta och vet icke var man är och vad man skall göra. Den ångest och fruktan man nu erfår inför tillvarons gåtfulla verklighet kallar jag gudsfruktan — du vill kanske icke benämna detta tillstånd så, men det är sak samma. Denna gudsfruktan är emellertid vishetens begynnelse. Man har vaknat upp och själen hungrar.

Har man nu ett verkligt och outrotligt behov av ljus, så blir man till slut lugn. Man accepterar sin hemlöshet, man överlämnar sig på nåd och onåd. När man har känt det allra värsta och bittraste är man inte rädd längre. Man säger: Herre, ske icke min vilja men din.

Då, när det är fritt i en, då, när man bortom det själviska har funnit sitt djupaste själv, då tändes det ljus i en, då blir allt det, som förut var mörker och fasa, till glädje — bara idel glädje. Finner du denna glädje, broder, känner du den någonsin ila igenom ditt bröst som en varm stråle av solljus, vårda den då, svik den icke! Övergiver du den, driver du ut den, så var viss på, att i morgon ligger du, likt en förbannad, bland alla dina gamla kval och hundra nya därtill.

Ty ödsligheten, hemlösheten i världen, den skall du aldrig komma ifrån, men frågan är den, om du skall förmå att vara lycklig i den eller icke. Med andra ord: frågan är, om du skall ha kraft att bliva *en oberoende* eller icke.

Däri ligger religionen, nämligen i oberoendet. Och nu vill jag litet närmare försöka utveckla min enkla tanke — eller låt mig hellre säga erfarenhet — i fråga om den religiösa tron:

Den religiöse är ju den, som valt Guds rike i stället för världen. Men Guds rike är icke en *materiell* verklighet, det är intet *ställe*, dit vi vid en viss *tid* skola ingå, som lön för vår trohet. Det är, så har jag funnit, i stället något *bortom* tid och rum, bortom skönt och oskönt och ont och gott. Det är alltings urgrund, det är det andliga, det eviga, det "där ingen tid är mer", det "som är nära", det som är "invärtes i eder". Du förstår mig kanske? Guds rike är de älskandes hemlighet, ett Ingenstädes, en immateriell verklighet, ett *tillstånd* i själen. Alla de, som verkligen haft något att *lära* oss om religionen, ha pekat därpå. Ja, jag hävdar, att alla verkligt religiösa människor haft denna erfarenhet om himmelriket. De må aldrig så mycket ha "trott" på ett överjordiskt materiellt himmelrike — i sina verkligt religiösa stunder ha de dock *varit* högt över alla "himmelriken". —

I mängdens tanke ligger den religiöses sårmarke däri, att han "tror" på vissa ting eller håller vissa satser för sanna.

Så mena icke blott de öppet irreligiösa utan även de namnreligiösa — de pretendera, dessa sistnämnda, på evig salighet emedan de tro, att Gud och Guds välde *finnes*. Även många verkligt religiösa äro helt visst av den meningen, i det de äro omedvetna om, vari deras sanna religiösa värde består. Religiös tro är emellertid något helt artskilt från "tro" i vanlig bemärkelse. Ännu aldrig har en människa fått ens den ringaste gnista av evighet för det priset, att hon hållit det för troligt, att en Gud existerar. För min del är jag i alla fall, i förhållande till den gestaltgud, som människorna tala om, snarast en otroende . . . Den som tror på denne, kan visserligen vara religiös, men hans religiösa liv har strängt taget ingenting att skaffa med denna "tro". Ej heller manar den religiöse — såsom okunnigheten påstår — människan att "vara nöjd med sin lött här", på det att hon må "få det bättre sedan", ty hans eget intresse är alls icke något Sedan.

Paulus, som sagt de lika djupa som allmänt missförstådda orden om, att det är tron som rättfärdiggör, har även antytt, vari den religiösa tron i egentlig mening består. Han säger, att profeterande och tungomålstalande skall allt försvinna, det är, menar han, tidligt — alltför mänskligt — blott *kärleken* rymmer evigheten i sig. "Störst av allt är kärleken". Ja — och den religiösa tron är egentligen ingenting annat än kärlek, en kärlek vänd mot det evigas djup, en första-handskärlek, en kärlek osjälvisk och till synes orsaklös, en

överkärlek, om jag så får säga, av vilken all människokärlek endast är en svag återspeglning. I denna kärlek, som i sanning betecknar en underbar nyfödelse, finner du nu Gud. Du får del av Gud och därför blir du glad åt allt. Du slår liksom en ring kring allt — känt som okänt — och allt — den oändliga rymden som skrämde dig förut, döden och ditt eget lidande — känner du nu bara glädje vid. Du är över allt det förgängliga, allt det smärftfulla, gråtsjukt personliga, du kan ingenting annat än välsigna, liksom Gud aldrig kan annat än älska och välsigna sin skapelse. Jag vet inte om du läst Friedrich Nietzsches "druckna midnattssång", men om du läser den, så finner du, att den gränslösa livskärlek, den lust även till kvalet, som flödar så underbart överrikt ur den, — den stammar just ur den religiösa trons brunn, ur samma "fullkomliga fröjd" alltså, som våra andra stora religiösa personligheter ofta talat om:

"Haven I någonsin sagt ja till eder lust? O mina vänner, då saden I även ja till allt kval. Alla ting äro hopkedjade, sammanknutna, förälskade —

haven I någonsin velat en gång två gånger, saden I någonsin 'du behagar mig, lycka, skynda ögonblick' då önskaden I allt tillbaka:

allt på nytt, allt evigt, allt hopkedjat, sammanknutet, förälskat, o då *älskaden* I världen, —

I evige, älsken henne evigt och alltid: och även till kvalet skolen I säga: försvinn, men kom tillbaka. *Ty varje lust vill evighet.*

— — —
All lust vill alltings evighet, vill honung, vill drägg, vill drucken midnatt, vill förgyllande aftonrodnad —”

Jag återgiver dessa ord av denne ”gudlöse” men djupt religiöse man, emedan de synas mig ovanligt klart återspegla den religiösa erfarenheten, den djupa förälskelsen, vilken när sig av allt, förlåter allt och bejakar allt. Ty endast den religiöse kan vara en livsbejakare.

Men nu säger du kanske, att den religiöse inte kan älska denna världen, världskärleken är, menar du, just religiositetens motsats. Och däri har du verkligen rätt. Men det är så, att den religiöse älskar *allt* och är oberoende av sitt personliga. Först när han icke längre är häftad fast vid det förgängliga, d. v. s. Världen, kan han älska allt. När den religiöse kämpat sig lös från Världens grepp kan han älska den, kan han stråla sin kärlek, sin glädje över den.

Ty människans kärlek måste strömma in i tingen. Som myran drager sina strån till stacken, så drager den religiöse tingen in i evigheten.

Nu är det dock så, att ingen kan ständigt leva i det högsta — ingen, han må ha varit aldrig så hjärteren, aldrig så skarpögd, aldrig så enfaldig, har kunnat det. Var dag kan icke

vara en vilodag, det är vackert, att vi få en då och då. Man skall inte sitta stilla, man skall inte upphöra att sträva, men allt som man gör, skall man göra liksom på lek, så att ens hjärta alltid är fritt. Allt skall man göra i den stilla erinringen av sin sorg och sin förkrosselse och i det goda skimret av sin bästa glädje, så blir man aldrig varken överrumplad eller lamslagen. Har man druckit riktigt djupt ur lidandets bågare — i tanke och verklighet — då kan man, inför allt som möter en, säga ett lugnt: jag trodde, det var värre än så! Och har man känt något av den djupaste glädjen och vet vägen till den, då fastnar man inte så lätt i de *små* glädjegarnen, man minnes en glädje som var mycket rikare. Så är man då en oberoende och äger något av den Guds-kärlek, som är vishetens fulländning.

Men nu säger du, att det går väl an med det egna, personliga lidandet, det kan man till äventyrs sluta fred med, men hur kan man försona sig med allt det andra lidandet, det till synes oförskyllda och obotliga, det som har varit och det som skall komma — det är värre att förlåta! Förvisso, broder, det är mycket svårt. Och dock har jag redan svarat på din invändning. Inför Guds ansikte *kan* man inte annat än även "säga ja till allt kval". Allt är i sanning "hopkedjat, sammanknutet, förälskat". Man skall bära så mycket man någonsin kan av världens kval — det skall du göra, du som

orkar. Och så skall du välsigna allt. Varje dag borde man stanna till åtminstone någon gång och vilja gott för allt. —

Framför allt skall du ingenting hoppas för egen del, varken rikedom eller ära eller upprättelse i överjordiska himmelriken. Men naturligtvis skall du försöka att göra allt vad du gör, så väl du kan, ty det är under alla förhållanden nyttigt. Avskilj dig från tomheten — det är den avskildhet från Världen, som du bör söka.

Jag har väl inte svarat så utförligt på ditt brev, som du kanske velat, men jag tror inte, jag kan besvara det på annat sätt. Jag önskar dig frid och lugn och att du må leva så, som vore du icke alls ensam. Och var viss om, att i allt vad du upplevat, i det vidriga såväl som det ljuva, har det varit en *mening*. Sök den!

Han visste knappast själv hur det gått till, men en dag var den unge enstöringen en gift man. Med sin unga hustru hade han hamnat i en liten stad i Stockholms närhet. Liksom ett par av himmelens fåglar, vilka ingenting äga och ingenting veta om morgondagen, hade de kommit norrifrån och tagit sin lilla lägenhet i besittning.

Sten hade äntligen upplevat ett stycke av den livets romantik, om vilken han väl drömt men aldrig på allvar sträckt sig efter. Han hade tagit det som något självklart, att han för sin del skulle stå utanför det liv, som eljest bland människorna var det naturliga och normala. Då han sett framåt, hade han oftast sett sig själv som en ensam vandrare, den där intet hem ägde.

Och så hade plötsligt hans öde berett honom en överraskning och fört honom in på en annan väg. Men fast allt gått så snabbt och drömligt, hade han inte ett ögonblick ifrågasatt ödets mening och sett sig tillbaka. Han tyckte blott, att det var så underligt, att känna en annans hand i sin och se en annan vandra tätt invid sin sida.

Han hade tillbringat en sommar i det stora tysta skogslandet uppe i norr, och varje dag där uppe hade varit honom som ett blad i en bok, full av sol och lek och underbara händelser. Hela sommaren hade doftat av vårbrodd och honung, om än sötman långt ifrån varit oblandad. Bekymrens oroliga vindar hade fläktat kring idyllen och den spänning, vari den skygge poeten alltid kom i förhållande till människorna, hade hjälpt till att hålla den frisk.

Nu efteråt var det särskilt två kvällar från den tiden, som stodo sällsamt levande för hans minne. Den ena var den kvällen, då han först hade råkat Angeli, som nu var hans hustru. Han mindes hur skymningen doftade av linnéa och jungfru marie halm och hur den nedgående solen öst ut sitt guld över de fjärran åsarna i väster. Han hade varit ute och vandrat i skogen uppe på bergsluttningen där han bodde och kommit till en liten bäck, som letade sig ned mot dalen, en av dessa friska bergbäckar, dit allt det vackraste, som skogen har, tyr sig hän. Här och där tycktes den liksom taga slut inne i de mörka snären, övertäckt av nedfallna trädgrenar och övervuxen av mossa och fräkenört, men plötsligt blänkte den till i ett klingande fall längre ned och störtade sig med dubbel iver utför branterna. Sten hade böjt sig ned och druckit av det klara, kalla vattnet och så hade han följt bäcken ett stycke utför. Här och där blommade ögonljuset, den enblommiga pyrolan, efter de snåriga strän-

derna. Men snart kom han till ett ställe, där han ovillkorligen måste stanna, andlös av förtjusning över den sköna syn han såg. På båda sidor om den mörkt sorlande och halvt mossöverbuxna bäcken, under de yviga fräkenplymerna och bland spindelblomster och våtmåra, kommo ögonljusen i små grupper, som bildade liksom ett sakta tåg av heliga, drömmande jungfrur. De sista solstrålarna föllo genom dunklet in över vattnet och över blommornas böjda kronor och gåvo ett skimmer åt tavlan, som var så skirt, så sällsamt i sin skönhet, att något vackrare hade ynglingen aldrig sett. Han stod som bedövad, han föll på knä i den fuktiga mossan med händerna knäppta över pannan . . . Då hörde han steg och människoröster . . .

Den andra kvällen, som han särskilt mindes, var den kulna höstkväll, då han tillsamman med Angeli lämnade bygden. Ensamma och tomhänta, halvt om halvt bekymrade för huruvida deras pengar skulle räcka till järnvägsbiljett åt dem båda, hade de gått ned till stationen, begapade av de nyfikna och förbluffade människorna. Ingen hade vinkat åt dem vid tåget, ingen hade önskat dem lycka, men många hade kallgrinat eller skakat på huvudena, fientligt och varnande. Det var ju också ett makalöst lättsinne! Sten kände det och kröp ett ögonblick samman, som under ett regn av stenar, liksom hade han varit en missdådare.

— Tänk ändå, om allt går galet för oss — om vi inte klarar det . . .

Men Angeli hade sett så modig och hänförd ut.

— Å, visst klarar vi det, log hon.

Och då rätade han upp sig och kände sig frimodig och stridslysten, som han varit under gosseåren.

*

Lägenheten, som de hyrt, bestod av ett löjligt litet rum och ett ännu mindre kök och låg i en utkant, där land och stad stötte i hop och ingick ett omaka förbund. Sten begav sig strax in till Stockholm, där ett av de mindre förlagen antagit en samling av hans dikter och när han, som utlovats, lyft halvparten av honoraret för denna, hade han en summa som närmade sig tvåhundra kronor. När dessa pengar köpts upp och Angeli packat upp den koffert hon låtit skicka ned, funno de, att de hade det nödtorftigaste i fråga om möbler och husgeråd. Sten hade dessutom en låda med böcker och av några sockerlådor, ställda ovanpå varandra, hade han åstadkommit en bokhylla, som inte tog sig illa ut. De båda unga kände sig lyckliga och stolta över sitt. De logo oförstående mot alla dem, vilka i årtal gingo och gnedo och sparade för att, som det hette, någon gång kunna sätta bo och de nickade överlägset mot damtidningarnas ideliga diskussioner kring frågan, om vilken årlig minimiinkomst, som

kunde anses nödvändig för ett lyckligt äktenskap i våra dagar.

Visserligen blev det ofta ett leende med sammanbitna tänder. Bekymmer och förödmjukelser voro från början trogna gäster. Från Angelis fosterhem kommo jämrande och ömkande brev — det var ju klart, att hon satt och led nöd, och en vacker dag var naturligtvis hennes unge äventyrare försvunnen. Men de båda unga ville ingenting ha ändrat, när blott världen lämnade dem i fred, voro de lyckliga nog. Emellanåt reste Sten in till huvudstaden för att lämna manuskript och kom tillbaka med pengar nog för en veckas uppehälle, såvida inte hyra eller ved skulle betalas, eller de föllo för frestelsen att köpa för mycket böcker. Det var dagar och nätter, då Sten låg som slagen av självförakt och förtvivlan, men bakom allt detta var det många lyckliga stunder av barnslig glädje, förväntan och förtröstan. Om Lyckan velat taga gestalt och stiga ned för att utmärka var hennes kära bodde, så hade hon säkert inte gått förbi den gården, där Sten och Angeli hade sitt hem . . . Tiden flöt undan och snart hade Sten också en liten son att ansvara för. Och om än tillvaron alltfort var lika bister som vanligt, så kände han sig likväl mera rotfäst i livet, än han förut gjort. Han kände växandets vällust, han pressade sig framåt tum för tum.

Sedan han upplöst anknytningen med den politiska rörelse, han tillhört, hade han dock, till en början, fått det sämre ställt än förut. Bland de revolutionära arbetarna var hans namn känt och deras tidningar hade beredvilligt lämnat plats för vad han skrivit. Särskilt hade redaktör Lundmark sökt uppmuntra och stödja honom. Men nu var han en fanflykting. Och när han i en tidningsartikel motiverat sin förändrade åskådning, hade den ledande partitidningen rent ut stämplat honom som en lycksökare, den där sträckte sig efter borgarnas gunst. Utanför den revolutionära kretsen var han okänd och han hade inga bekantskaper bland de kulturella att stödja sig på.

På våren kom hans diktbok ut, men den väckte intet synnerligt intresse. De revolutionära funno den tam och tom — här var inga fanfarer, inga förbannelser över samhället, det var, sades det, idel "borgerliga dikter". En poet hade blivit trött och ledsen — det var intet ovanligt. De "borgerliga" däremot funno den i allmänhet inte nog ledsen. Den vecka livstro varom boken vittnade, hade — som han strax fick veta — sin grund i ett alltför svagt temperament, det var förvånande hur litet denna unga poet hade upplevat av livet, enkannerligen av dess mörkare sidor. Här var en harmoni som var mycket lättköpt och hade föga med verkligheten att skaffa. En kritiker i en stor tidningen ådagalade dock en viss syrlig sympati i sitt omnämmande av boken;

han förvånade sig något över, att finna så pass mycket av poetisk värme hos en ung proletär . . .

*

En dag sutto Sten och hans hustru vid fönstret och undrade, om inte brevbäraren snart skulle komma. De hade förgäves väntat pengar under flera dagar och nu var maten slut, ty de sista örena hade på morgonen gått åt till mjölken. Kom det inga pengar i dag, så blev det varken till middag eller kvällsvard. Men brevbäraren dröjde.

— Nu väntar jag inte längre, sade Sten. Nu sätter jag mig att arbeta. Minns du förresten inte vad den gamle Thomas à Kempis säger: så länge du intresserar dig för nyheter, är det inte mycket med dig!

Han log mot hustrun och gick och satte sig vid bordet. Men arbetet gick dåligt — tanken på brevbäraren och hans röda lappar smög sig över honom, trots den vise Thomas' varnande ord. Snart började också gossen gråta.

— Nu, sade hustrun plötsligt, nu är han här!

Men det var ingen postanvisning till Sten Erling utan blott ett par brev.

Han skulle just öppna dem och börja läsa, då det knackade på dörren. Det var storfrämmande. Det var Angelis faster, som kom på besök.

— Goddag, goddag sade hon inställsamt. Hur ha ni det? Det går förstås bra för er?

Sten och Angeli sågo på varandra och kunde inte låta bli att småle, trots nervositeten. — Jo, visst går det bra, sade de på en gång.

Medan så fastern beredde sig att beskåda barnet, smög sig Sten fram till bokhyllan och tog ned Shaksperes samlade dramer, som han i dårskap och övermod köpt för en vecka sedan. Han lindade hastigt in böckerna i ett papper, skyndade sig ut och gick ned till antikvariatet för att sälja dem. Men som han skrivit sitt namn i böckerna fick han nöja sig med mindre än hälften av det pris han själv betalat. Med tungt hjärta tog han pengarna, gjorde några uppköp och gick hem. När han öppnade dörren, stod fastern just och tittade in i det tomma skåpet.

Jo, det var svåra tider, sade hon. Det var inte så lätt att sätta bo, mån tro. Hon såg beklagande på Angeli, liksom ville hon säga: "där ser du — vad var det jag sade dig . . ."

— Ja, visst är det svårt, medgav Sten. Men vi klarar det allt.

— Vi klarar det härligt, instämde hustrun.

— Hm, visst det. Men vi ha allt tänkt, att du Angeli skulle flytta upp till oss med pojken. För det vore allt det säkraste.

Fastern blinkade mot spisen, där Angeli stod och sysslade med kaffet.

— Se, vi ha då åtminstone mjölk till pojken, se.

— Ja, se det ha vi här också, sade Sten. Nog för vi haft det bekymmersamt, Angeli och jag, men svultit ha vi inte. Det jag påtagit mig, det ämnar jag klara upp. Och jag tror knappt att Angeli vill flytta . . .

— Hellre ginge jag väl i sjön, sade hustrun, än jag flyttade tillbaka dit upp.

Fastern gick bort till barnet och jollrade i ynkannde ton med det.

— Men det stackars barnet, det stackars barnet . . .

— Är det något fel med barnet?

— Ack, barnet, det vill jag ändå ta med mig.

Stens läppar skälvde. Han förlorade besinningen.

— Ingenting har jag bett er om, ropade han, och ingenting ohederligt har ni att förebrå mig! Vad vill ni här? Drag åt helvete, människa, och låt oss vara i fred. Förskona oss från edra besök och förskona oss från edra gudsnådliga brev!

— Där ser du, Angeli — där ser du . . . Jaha, adjö då, och skyll dig själv, Angeli . . .

Hon gick, det blev tyst i huset, det var endast hustruns snyftningar som hördes. Sten skulle också velat kasta sig ned och gråta, men han kunde ej, fastän hans lemmar ska-

kade som i kramp. Allt det vidriga i hans livsöde föll över honom, hela tillvarons tarvlighet och simpelhet, fattigdomens råa, brännande helvete, där även lidandet mister sin glans och blir smutsigt och dumt. Han kände samma känsla, som han i barndomen känt efter uppträderna i hemmet. Han fick kväljningar.

Ju mer han tänkte på allt, desto mer upprördes han. Han gick ut; det duggregnade, men han tyckte, att själva regnet var klabbigt och smutsigt. Han kunde inte bli lugn. På hemvägen gick han förbi antikvariatet, där hans Shakspere hälsade honom i fönstret, och när han kom intill sig, lade han sig och brast ut i hysterisk gråt. Hans hustru var nu åter lugn och ljus, hon ville intala honom tröst.

— Vad var det du fick för brev i dag, du fick ju brev?

Ja, visst. Han hade ju fått brev... Han letade fram dem ur fickan och öppnade dem. Det ena innehöll ett refuserat manuskript och det andra var från hans gamle vän och kamrat Oskar Hallberg, stenhuggaren där hemma. Han hade läst den artikel, som Sten låtit publicera emot sitt gamla parti. "Och aldrig kunde jag tro", skrev han, "att du Sten skulle komma därhän, du som var så ivrig och höll dig så säkert till den rätta sidan. Men det är så, när man fått det bra och kommit sig upp, då sparkar man gärna undan stegen, som man klättrat på..."

Jaha! Det var så det...

Men när han såg på stenhuggarens gråpappersbit med de tafatta bokstäverna, var det ändå på något sätt, som om hans bitterhet hade mildrats. Oskar Hallberg var i alla fall en god och trogen själ och man kunde inte begära, att han skulle förstå . . .

Med pappersbiten hopskrynklad i handen sjönk han in i halvsömn och låg så ända till morgonen. När han vaknade upp, kom han ihåg, att han hela natten legat och tuggat ett par satser ur någon bok — han hade läst dem om och om igen, som ett barn läser en katekesläxa. Jovisst, det var Almquists ord — han, den underlige mannen, som förstod den svåra konsten, att "bära slavbördor och dock skratta" —: "Ett, o hjärta, kan du icke ännu . . . du skall lära dig väl-signa den kalk du fått att dricka och korset skall du nalkas utan skrynklor i pannan . . ."

Orden hade bränt sig fast i hans hjärta, men saken, ack, den hade han inte lärt sig —

En dag, då Sten var i huvudstaden kom han in på ett kafé, och där återsåg han Fröjd, den akademiske arbetarskalden.

— Se där, se där — tjänare Erling. Var har du tagit vägen på sistone?

Sten hälsade och slog sig ner.

— Skada, skada att du skulle förlora tron, du.

— Jag har inte förlorat tron, tvärtom.

— Men du har förlorat anknytningen med din klass. Och det betyder stagnation, sterilitet. Du såg hur det gick med . . . (han nämnde namnet på en känd proletärsångare, vars stjärna slocknat, sedan han lämnat klasskampens fält.) Den som förlorar rotfästet i sin klass blir ett flarn.

— Alltid tala ni om klassen, invände Sten hetsigt. Men för det första är "klassen" och ditt parti inte ett och det-samma. Och förresten — varför är det alltid just vi arbetarfödda, vi som inte tagit studenten, som skola hålla oss till vår klass? Är du inte själv en klassvikare, åtminstone

till namnet? Varför höll du dig inte till *din* klass? Jag håller på mina mänskliga rättigheter, om jag också råkat födas inom arbetarklassen. Och det finns en kultur, som ligger ovan klasstrider och examensbetyg.

Fröjd slog ivrigt från sig med händerna:

— Barnsligheter, inbillning, käre Erling, Ditt resone-mang är just äkta borgerligt. Det fins ingen sådan där neutral kultur, som du talar om. Vad som inte är öppet för proletariatet är mot det, det gäller även i fråga om kulturen.

— Om jag alltså går till ett drama av Shakspeare, en betraktelse av Mester Eckehart, en dikt av Goethe — har det med proletärens klasstrider att skaffa? Eller om jag upp-lever ett musikstycke av Grieg eller en målning av Joseph-son — menar du, att det är i min egenskap av arbetare jag upplever det? Eller om jag vandrar längs havsstranden en junikväll och lyssnar till vågornas klockspel, är det då som arbetare jag lyssnar och hänföres?

— Javisst, javisst. Det är så, fast du inte tror det . . .

— Nå, det kallar jag ett utslag av akademikerhögfärd, av klassförtryck.

— Nej, nej — vänta, vänta får du höra . . .

— Jo, fast du inte tror det. Sin *rot* har människan icke i tiden utan i det tidlösa. Men du ser arbetarna endast som arbetare, som medlemmar i en klass. Därmed förolämpar du dem, rycker från dem deras människovärde. Ty att de

äro människor, att de äro *själar* — det ser du inte! Du betraktar dem just genom en borgarestets glasögon.

Fröjd trummade nervöst med fingrarna mot bordet, otålig över att inte få tala ut.

— Du ser inte i stort, började han. Det är felet med dig. Du ser bara dig själv! Jag ser det hela, massan, massans kamp. Jag ser vad som *händer*. När du svek din klass, så svek du tiden, och därmed gjorde du dig till en nolla, en som ingenting betyder. Ty liv, det är rörelse och kamp och inte stillasittande. Du har gått och satt dig i en vrå, du har letat fram gravlagda epokers stillasittare och sitter själv och mediterar över dem. Ser du inte, att tiden går dig förbi, ser du inte, att tiden är ny? Slå upp en tidning, tag den första bästa du hittar där borta i hyllan, så ser du det. Det nya århundradet är frihetens århundrade och folkets... Det stryker ut den gamla konventionella kulturen och skapar en ny. Förut voro människorna instängda, omgärdade av klasslagar och traditioner. Och kulturen stod i förtryckets tjänst. Men nu brytas murarna ner! Alla de förtryckta grupperna knacka mot murarna och vilja ut, precis som kycklingen hackar med sin näbb mot äggskalet... Men du kryper i vrå, du, du går in i ditt mänland och törs inte möta morgonen...

— Jag har aldrig förnekat, invände den andre, att människan har plikter mot tiden. Men det finns något i män-

niskan, som hör evigheten till och först när hon insett det, kan hon få rätt besked om sin uppgift i tiden. Ty alla ha inte samma uppgifter. Man kan inte begära att — för att använda stora exempel — en Kant skulle varit en Lasalle eller tvärtom, man kan endast begära ärlighet och god vilja inom de gränser var och en har att röra sig . . . Och friheten! För dig är den en politisk fråga, för mig en bildningsfråga, det är skillnaden. Jag tror inte på den frihet, som beslutas i parlamentsalarna eller på gatan. Vi äro alla skapade av våra förfäders mull, vi komma inte från jorden och jordelivet har sina ofrånkomliga "reaktionära" krav. Om vi kallar oss trälrar eller fria — välan: arbeta måste vi, sörja måste vi, dö måste vi. Vi ha våra jordiska behov, vår mänskliga svaghet, våra laster, oberoende av tidernas växlingar och trots alla revolutioner. Och evigt ha vi också vår längtan ut över oss själva. Mänskligheten rumsterar om ibland, den inser att den varit trälbunden och beslutar sig för en frihetsförklaring. Narrarna och lollorna samlas på torgen och fröjda sig: vi äro fria, vi äro moderna! Vi äro inte som våra fäder! Men när skränet har tystnat och de gå hem till sig eller när livet griper dem i kragen och för dem tillbaka ut på den gamla valplatsen — äro de fria, äro de förnyade? Nej, det ljus som dock strömmar ut från den gamla mörka jorden, det kommer inte från dem, som *skräna* om frihet, från gatans pladdrare eller tidningarnas pennskaft.

Utan det kommer, från de verkligt levande, de arbetande och skänkande. Det är bland dem det verkliga *händer* något. Lyckan och friheten är en bildningsangelägenhet och bildningen bringar så småningom — helt självklart — ordning även i det materiella livet . . . Epiktetos var en slav, men dock en fri, Kristus var . . .

— När man hör dig förstår man blott tydligare hur nära reaktion och religion hör ihop. Alltjämt står den gamla Kristusfabeln i reaktionens tjänst.

— Också socialismen har haft sin Kristusfabel, sade Sten. Hur ädla voro ej socialismens agitatorer förr i världen, hur vädjade de ej till det goda hjärtelaget, hur övertygande skildrade de ej krigets förbannelse och lärde livets helighet och okränkbarhet. Vem kunde då tro, att de skulle börja jobba i vapenaffärer . . .

Fröjd låtsade ej höra, han spann vidare på sin tråd:

— Du har fallit offer för den där andliga infektionssjukan, som uppstått genom kriget, och som överallt drivit svaga själar fram till bönpallen. Tiden dömer er, massan dömer er — det var för lite stål i er!

— Då dömer den, liksom du själv, om ting som den inte begriper — förlåt att jag säger det! Vilken andlig blindhet, vilken brist på psykologisk insikt! En människa blir andligen gripen — ja, hur i alla gudars namn kan detta hänga ihop! Det är naturligtvis kriget! Det kan naturligt-

vis inte tänkas några andra orsaker . . . Vi ha ju dock historien att gå till, vi ha vårt dagliga liv att draga erfarenheter ur. Och vi ha döden för ögonen, stjärnorna på himmelen, sången i vårt inre! Kriget har, det är ju klart, haft sin betydelse, men långt ifrån alltid någon så avgörande, som man i detta fall tror. Det har inte sagt något *nytt* om mänskligheten, endast bekräftat gamla erfarenheter. Behövde vi verkligen ett världskrig för att inse människolivets elände, vår begränsning, vår ävlans fåfänglighet? Det religiösa intresse, som nu speglar sig i litteraturen, var väckt redan före kriget. Problemen voro ställda och utvecklingen given. Det behövs inga världskrig, för att bringa dem till eftertanke, vilkas natur är att tänka. Och de andra behöva dem tydligen inte heller — de verkligt "stälade", de riktigt solitt "metalliska" — de förstockade med ett ord — de vakna inte ändå . . . De stå rycken om så hela världen fölle samman.

Men i alla fall, så tror jag på mänskligheten! Den går framåt, men det går inte fort. För varje århundrade kastas alltid några nya bränder på det altare, där elden brinner. Det mesta, som tiden yves och skrävlar över, kommer att sopas bort och skyfflas ut, men allt som är ande i, allt som är kärlek i skall leva och bli till välsignelse. Ty det är kärleken, som frigör! Marx räcker inte till för oss. Han har haft en mission i tiden, men inte lyfter han oss många tum. Hans princip var, att först söka denna världen, och vad den

än kan skänka människorna, inte ger den dem lyckan. Kristus bjöd oss att först söka Gudsriket — andens rike, den sanna bildningens — och han går alltjämt före oss och skall aldrig besegras. Det är till slut alltid Kristus som får rätt! I två tusen år har han gått före mänskligheten, en begabbad och förrådd konung, klädd i törnekrona. Mänskligheten har sökt sig boplatser, har stannat till och jublat och har trott sig övervunnit den törnekrönte enslingen. Men oron har återkommit, hungern har inte stillats, jublet har tystnat, Kristus har fått rätt. Och han *får* rätt, i all evighet får han rätt, han är alltid på den säkra sidan. Han har sitt ankare ned-sänkt i vårt innersta. Han är bilden för självövertinnelsen, dödsövertinnelsen och mänsklighetens ostillbara längtan efter vingar och rymd. Så småningom släpper mänskligheten efter och släpas med, ljuset blir klarare och anden segrar över kroppens motstånd. Det går nästan omärkligt det hela, men så mycket säkrare. Och här har du då min tro. I grunden är det samma tro, som jag alltid haft.

Fröjd gäspade. Han såg sig omkring och upptäckte ännu en bekant borta i ett hörn av salen.

— Hallå, hallå — hör du Södergård, kom hit ett tag!

En liten rödkindad man, vars ironiskt neddragna mun-gipor lustigt kontrasterade mot det ungdomliga utseendet, reste sig och närmade sig med förnäm långsamhet de båda poeterna. Södergård var en ung filosofie doktor, känd som

romanförfattare och konstkritiker i huvudstadspressen. Sten hade aldrig förr sett honom men stundom läst hans artiklar, vilka voro berömda för sitt skarpsinne och alltid hade en satirisk udd. Han hälsade överlägset på Fröjd och ännu överlägsnare på Erling.

— Jag får gratulera dig till din framgång med kupletten Hjärterdam, vars sköna melodi inträngt i allas hjärtan, sade han till den förre. Du har ju rent lagt fosterlandet för dina fötter.

— Tja, hm — det fäster jag mig inte vid, nej då, inte alls! Jag har annat att tänka på. Nå, har du en ny roman i höst?

— Nej, nu skriver jag inga romaner mer. — Södergård drog ned mungiporna ytterligare och sköt ut underläppen:

Romaner äro ingenting annat än lögn, har du inte insett det? Bara förbannad lögn! Man konstruerar ett händelseförlopp, bygger upp ett livsöde, som det passar sig. Idel barnsligheter — inte fan går det till så i livet . . . Det som är viktigast i livet, det är odugligt i romanerna. Det svär absolut mot estetiken.

Jo verkligen — är han inte skarpsinnig, tänkte Sten.

— Säg inte det, säg inte det, sade Fröjd. Romanen har framtiden för sig. Rolland, Barbusse . . .

— Det är på sin höjd halvsanning. Det har bara funnits en riktig romanförfattare och det var den gamle Gud Fader,

Men så blev han aldrig populär heller . . . Förresten — vete tusan om han inte ljög han med, därom tvista ju filosoferna.

— Fy tusan, muttrade Fröjd. Jag äcklas åt er blaserhet! Är det ungdom, är det diktare? Ni ha knappt hunnit till tjugo år, förrän ni äro färdiga. Ingenting ids ni tro på. Men det kommer andra diktare, pojkar, massan går havande med dem!

Han reste sig upp och gick bort för att hämta en tidning i sin ytterrock. Södergård böjde sig med nedlåtande förtrolighet fram emot Sten:

Har ni inte märkt, att så snart människan *tror* något, så är hon löjlig? Har ni sett ett sånt lustigt uttryck hon får i ögonen: hon liknar precis en hankatt i mars. Vår Herre måtte allt ha ogement roligt åt alla sina troende. Inte undra på, att han månar om dem, han måste ju ha något att förnöja sig med, annars bleve det väl för ledsamt. Otron är det enda riktigt människovärdiga, det enda som anstår en kultiverad varelse.

*

Ja visst, tänkte Sten då han några minuter senare gick gatan framåt på väg till tåget — visst är det så, visst är tron löjlig! Och aldrig har den väl förefallit löjligare än just nu. Vem vågar nu tala fritt ur sitt hjärtas djup, vem vågar visa sin skönaste tanke naken och oförställd — det löjligaste

av allt är i vår tid det patetiska. Man ser det genast man öppnar en tidning, det må nu vara huvudstadens stora kulturbild eller det lilla veckobladet från småstaden — ett konstverk är "läckert", en talare är "charmerande", en god handling är "originell" — intet är gripande, sant, efterföljansvärt. Även det allvarligaste måste sägas i kåseriets form, åtminstone måste rubriken vara lätt och vitsig, så att ingen må tro, att man tar det så djupt eller menar så allvarligt och sålunda komma att betvivla ens smak och intelligens. Har man en vacker eller klok tanke — må man då akta den, dölja den, inte låta någon märka eller misstänka något! Man må taga på sig en passande mask och låta sin tanke ligga och surna; när den väl fått ligga till sig litet, kan man utan fara börja leka litet med den, man kan skriva ett kåseri över den, en rolig satir . . . Man kan slänga den i skallen på någon, som är värd ett ruttet ägg. På det viset kan man få anseende som en vis och betydningsfull man och möjligen tjäna en slant på köpet. Så kan en gammal patetisk tanke ändå vara sin man till nytta . . .

Men dumt är det, att komma fram med den genast, medan den ännu har barnslighetens friskhet och obekymrade naturlighet. Det är otidsenligt, det är att sväva i det blå! Man säger, se där åter en idiot, som går omkring och leker profet. Man säger: en ny Don Quixote, vad tror ni det blir av den? En satiriker spetsar öronen och kliar sig med pennan i hå-

ret . . . Ty tiden har en narrkåpa i beredskap åt var och en, som vill något av rent och fullt hjärta — medan den verkliga narren går omkring med vishetens gloria kring sin tjocka, intelligenta skalle.

Är det då inte något osunt och ynkligt i detta, att vi finna allting så erbarmligt löjligt, att allt måste sägas som vits och gycklas fram, att snart ingen med självaktning och smak vågar säga ett öppet ord och visa att han personligen är med däri, att allvaret, betagenheten, indignationen får gälla som bevis för klena förståndsgåvor? Ack, vi äro så intelligenta . . .

Den moderna och estetiskt bildade människan ser sällan något så banalt, som den blå himmelen, de vackra blomorna, de troskyldiga barnaögonen. Men den där hunden, som går omkring och träckar mot lyktstolparna, den ser hon, den möter hon ständigt. Och vad är det då för mening med att Guds klara sol lyser genom skyarnas guld, när det i alla fall ränner hundar omkring och förorena jordens lyktstolpar? Varför då arbeta, varför då hoppas något för mänskligheten? Vem är den, som ännu går med förbundna ögon och icke vågar se sanningen i ansiktet? Ty att *se*, det betyder nu detta: att se hunden . . .

Sten hade fått det därhän, att han kunnat uppge den lilla lägenheten i staden och ett stycke utanför den hyra sig en stuga, som låg vackrare till och gav mera utrymme. En höstkväll knackade någon på dörren. När Sten öppnade såg han, att det var Magnus, som stod där ute med sitt egendomligt bittra och kalla leende på läpparna. Han såg mycket trött ut och kläderna voro våta och leriga.

— Jag hade vägen förbi, sade han, och visste genom mor att du skulle bo här. Så får du väl låta mig låna hus för gammal bekantskaps skull, ha, ha, ha!

— Så roligt att se dig — och så länge sedan sist, sade Sten. Nu stannar du väl här ett tag? — Han ville vara hjärtlig, men den kyla, som alltid omgav brodern, smittade honom och han kände, att orden kommo tvungna.

De satte sig inne vid brasan och Magnus tinade upp en smula och började berätta om sina upplevelser från de senaste åren. Han hade haft det tröttsamt och besvärligt. Arbetslöshet och inre oro hade drivit honom från plats till

plats, han kunde inte vara stilla. Och livet tycktes honom ständigt dystert och skrämmande . . .

Medan han satt och talade — halvviskande och med bortvänt ansikte, som hans vana var — tog tröttheten överhanden. Han föll ihop på stolen och somnade med huvudet lutat mot sin arm.

Sten satt och såg på honom. Han visste så litet om honom, som dock var hans broder. De voro så besynnerligt främmande för varandra — knappast hade de någonsin sagt varandra ett hjärtligt och uppmuntrande ord. Hur roligt skulle det icke varit, om de kunde ha stått vid varandras sida, hållit ihop och känt förtroende för varandra, så svårt som de haft det i livet båda två. De hade ju dock så många minnen gemensamma, de hade det bittra minnet av fadern och de hade samma moder . . . Släktens orolige och irrande ande hade i Magnus' trötta gestalt trätt in i stugan, alla de fräna minnena, alla de giftiga släktlegenderna talade ur hans anletsdrag och väcktes till nytt liv inom Sten själv. Halvt omedvetet hade han strävat efter att komma ifrån sitt förflutna, att göra sig oberoende av släktarvet och börja på nytt. Nu kände han, att han velat det omöjliga. Och när han nu betraktade broderns ansikte, tyckte han, att det uttryck av bittert hån, som brukade finnas där, hade slätats ut i sömnen — ur hans drag talade blott en stor, hjälplös och förebrående sorg.

Sakta reste Sten sig upp, lutade sig ned över brodern och strök med handen över hans hår. Magnus vaknade till och såg upp.

— Jag ville bara väcka dig, stammade Sten. Du satt så illa till. Vi skola ha något att äta strax och så får du lägga dig.

— Jaså, är det du, mumlade Magnus. Jag visste inte först var jag var.

*

Magnus stannade kvar en tid, såsom Sten önskat.

— Du skall slå dig till ro litet, vila ut, förströ dig.

Men Magnus hade inte lätt för att komma till ro. Om nätterna vankade han av och an i sin kammare till fram emot morgnarna, och Sten, som låg och lyssnade till de monotona stegen, kunde heller inte sova. Det var något egendomligt spökaktigt med dessa steg, de pinade honom som man pinas av ett ont, vilket rycker en allt närmare, men som man står maktlös emot. Ännu vid insomnandet hörde han ofta, liksom ur fjärran, det tunga trampet av broderns fötter. Flera gånger steg han upp och gick in till honom med den föresatsen att förmå honom blotta sitt inre och få honom lugn. Men inför broderns avvärjande löje stelnade hans egen kraft, och han fick ej fram annat än några tafatta ord och några allmänna råd mot sömnlösheten.

Men fastän de voro så olika, att de ej kunde tala fritt med varandra, märkte Sten väl, att de även hade stora likheter. Han kände igen många av Magnus' egenheter — först och främst skyggheten, bundenheten i förhållande till människorna — från sig själv. Mannen som gick där med det underliga främlingsleendet, började förefalla honom som en dubbelgångare, en skugga av hans eget öde. Och allt mera pockande kände han kravet på att vinna brodern, spränga isbarriären, som skilde dem åt.

Dock — det ville inte gå. Kölden blev i stället allt varmare, tystnaden allt mera beklämmande, Magnus' hänleende allt mörkare och gåtfullare. Luften i hemmet blev tung och kvav och åskmättad. Då Sten hade framgång med sitt arbete, tycktes brodern irriterad, men då någon yttrade sig förklenande därom, föreföll han uppmuntrad därav. Till slut frågade Sten rent ut:

— Varför kan du inte tåla mig, Magnus, varför kan du inte säga, vad du har på hjärtat? Varför kan du inte ha förtroende för mig? Vi äro ju bröder, vi borde ju hålla samman.

Han kämpade med gråten. Magnus sade blott något om, att han väl var i vägen och snart skulle se till, att han kom bort.

På natten kunde Sten inte sova. Han kände på sig, att brodern låg vaken. Äntligen skulle han gå till honom för

att tala ut, han skulle gripa hans händer och tigga honom om en smula förtroende, så att luften skulle bli ren över dem. Han ville mana fram minnet av barndomens nöd och bedrövelse, han ville visa, att också han hade en hård och svår kamp att föra och hade sin del av släktbördan att bära på.

Men när han kom in i Magnus' kammare fann han bädden tom. Brodern var borta och på bordet fann han några skrivna rader, en avskedshälsning fylld av ett meningslöst hat. Han hade misslyckats! Och i en överväldigande känsla av skräck och förbittrat trots öppnade han fönstret och knöt handen ut mot mörkret, upp mot de gnistrande stjärnorna. — — —

Den beklämning han känt under samvaron med brodern, lättade icke sedan denne försvunnit. Den blev i stället för varje dag allt starkare. Glädjen över livet, över hemmet, över böckerna och tankarna vek ifrån honom. Arbetet intresserade honom icke, han kände sig uttröttad och utsliten och en oro, som liknade svårt samvetsagg, kom över honom, fastän han knappt visste varifrån. Då han såg sitt ansikte i spegeln, kände han fruktan för sig själv och när han ville le mot sin bild, tyckte han, att det var broderns hånleende han mötte. I sina rörelser, i sina gester och sitt tal överraskade han sig ständigt med att känna igen brodern, det blev till en tvångstanke.

Tjugoårens hopplösa ensamhetskänsla grep honom åter, men starkare än någonsin. Och den frestelse till människohat, som så ofta legat över honom, men som han sökt nedkämpa och vända i kärlek, föll över honom och band honom. Då han gick på vägen kände han vämjelse vid de ansikten han mötte, det var alltid — tyckte han — samma dumma,

lömska, nyfikna ansikten, vilka han som barn sett luta sig över faderns grav. —

Han tog fram gamla böcker, i vilka han förr funnit tröst och befrielse, men nu voro orden tomma, de hjälpte honom ej. Han var en slagen, utbrunnen och förbannad, och hur han än samlade sina krafter till motvärn, orkade han ingenting.

Till slut förmådde han inte hålla sig uppe längre. Hans kropp hade aldrig varit stark, men blott själen var frisk nog, att gå upp i tankar och arbete, besvarade den kroppsliga ohälsan honom ej så mycket. Nu märktes den så mycket mera. Han måste gå till sängs, och så snart han sökte resa sig upp svartnade det för ögonen och hjärtat orkade liksom inte arbeta. Det blev en tryckande lång och mörk vinter; bekymren hopade sig och ökade hans elände.

Han kände sig övergiven av allt gott. Omkring honom var det ett stort, oändligt tomrum, och det fanns ingen Gud, som svarade på hans böner eller rörde vid hans hjärta. Han var en stackars ensam människa, en sjuk och skumögd och förkastad varelse, som ingenting hade att hoppas. Det var som om blodet stockat sig i honom och som skulle han kvävas. Om natten red maran honom. Natt efter natt tyckte han, att någon kom in genom dörren, gick fram till sängen och kramade hans händer. Hans bön var som ett sårat djurs

kvidande — — Herre, Herre förbarma dig . . . Men det var ingen som svarade.

*

Veckorna gingo. Han tröttnade att spjärna emot, det kom över honom ett slags lugn utan förebråelser eller förhoppningar.

"Den som vill vinna sitt liv, han skall mista det" — det ordet steg en dag upp i hans själ. Det var ljusst omkring det ordet och han låg halvt avsiktslöst och borrhade sig in i det. Han tänkte: jag har velat vinna mitt liv. Jag har varit en pockande och självisk. Jag har varit för rädd om mig och mitt, därför har jag uteslutits ur det evigas gemenskap . . . Hur led jag icke av, att jag var en främling för mig själv och för människorna! Men nu vill jag tänka: Ske din vilja, icke min. Behåll mig i det främlingsland, som du anvisat mig! Omgärda mig, du Gud, med ditt galler! Jag vill överlämna mig, på det att jag må varda fri, på det att allt det, som lider och skriker inne i mig må fly undan och tystna . . . Jag vill blott vara ett något, genom vilket Guden talar och verkar.

Han vaknade till i detta, han steg långsamt uppåt och tomrummet började fyllas ut. Dagarna blevo längre, det led mot våren. En dag kom hans hustru in med snödroppar i handen, och han tyckte, att de voro vackra. Hon slog upp

fönstret och luften strömmade in med en lätt aning av savdoft i. Och skyarna, som gledo fram över himmelen sågo vänligt mjuka och ljusa ut.

Så var han åter som om han varit ett barn och retade sig icke däröver. Och en dag kom hans moder. Hon hade gjort den långa resan från hemmet alldeles ensam, och Sten hade undrat, om hon verkligen skulle ta sig fram och om hon inte skulle bli sjuk under färden. Men hon var frisk och glad, när hon kom, och hade så mycket att berätta om allt det, som hon sett.

— Så sitt här och berätta, bad sonen.

Och hon satt där i den präktiga vilstolen i hans hem och såg strålande nöjd ut.

Se, tänkte han och log stilla — segern har fallit mig till . . .

*

”Ty den porten är trång, som förer till livet.” Han satt vid sitt bord med den gamla Bibeln framför sig. Han hade slagit upp den på måfå och kommit till de där orden, som han en gång läst i söndagsskolan hemma.

Han kände sanningen av dessa ord. Visserligen sorlar ju tiden, tänkte han, om att portarna skola göras bredare och bredare — må vara, kanske gäller satsen icke alla, jag vet

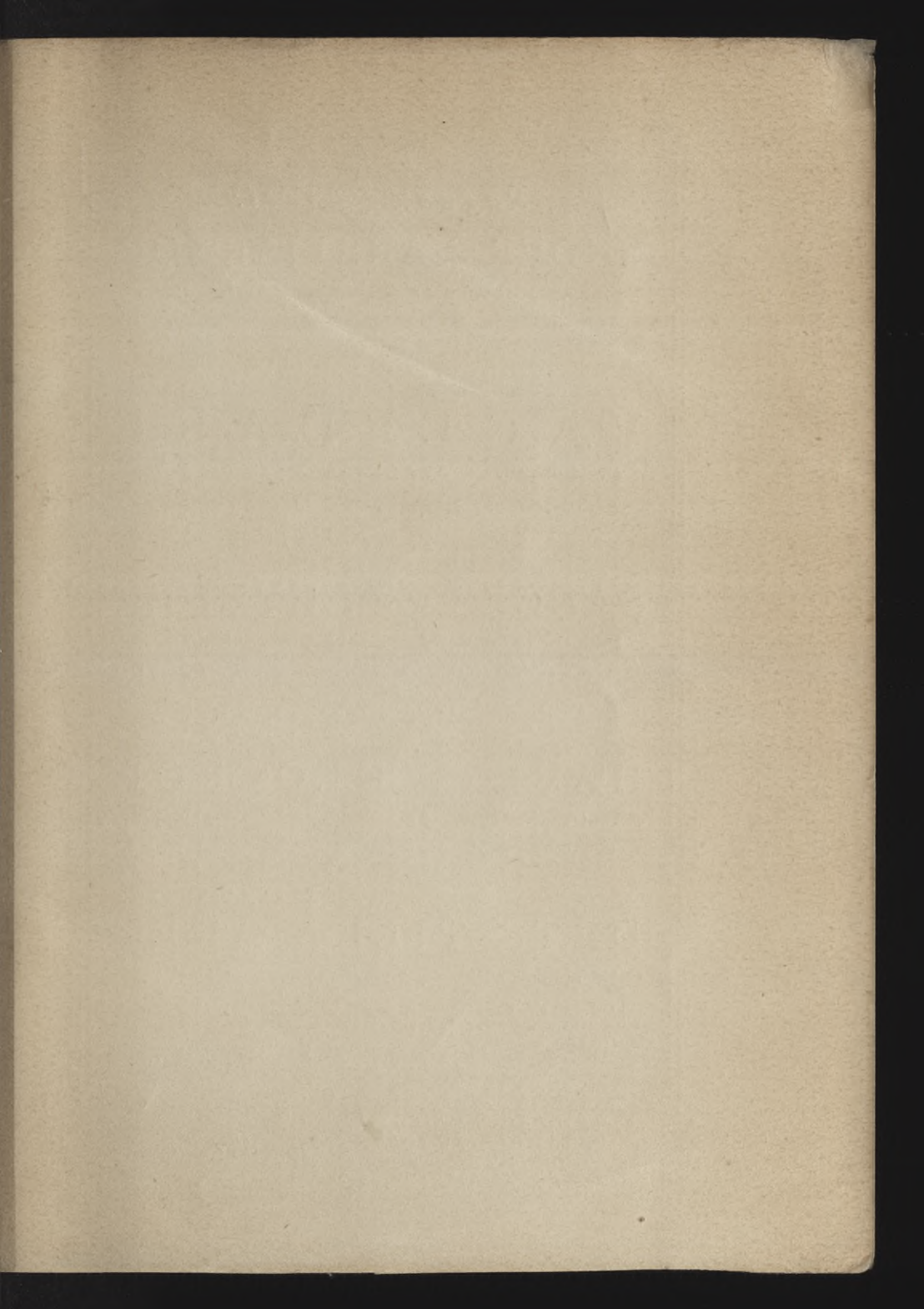
inte. Men för mig gäller den! Hur mycket har jag icke ännu, som jag måste lämna ifrån mig för att nå det sanna livet, hur mycket har jag icke ännu undansmugglat av illusioner och hat och fruktan. Må jag få kraft att vräka det bort, må jag få kraft till den rätta kärleken, som är det rätta livet! Att vara ren och att vilja helt, hur svårt är det icke!

Ack, tänkte han vidare, vart har jag väl kommit? Allt detta har jag ju sett förut och sagt förut... Ja, jag kommer inte längre. Jag har varit på trons berg och fallit ned därifrån hundra gånger; nu stiger jag upp igen och om jag faller, så kanske det blir mindre djupt nästa gång. Så vill jag börja på nytt åter och åter, ty däri ligger räddningen och någon annan gives icke. Detta är allt vad jag nu förstår. Men kanske får jag en gång ett klarare ord att säga och en handling att göra...

Han slöt ögonen och böjde huvudet ned mot bordet lik en bedjande. Världsalltets rytm strömmade genom honom, och i en brinnande, strålande sekund tyckte han sig förnimma alla tings sammanhang och alla tings mening. Han såg sin faders ansikte, sin döda systers, sin broders och alla de ansikten han sett vid faderns grav och alla logo de, alla välsignade de. Vårsolen strömmade in över honom och föll värmande över hans händer och från rummet intill hörde han en vek och varm sångröst:

”Den blomstertid nu kommer
med lust och fågring stor,
du nalkas, ljuva sommar,
då gräs och gröda gror.
Med blid och ljuvlig värma
till allt som varit dött,
sig solens strålar närma
och allt blir återfött.”

Då slog han upp ögonen mot ljuset och viskade sakta : Pris
ske dig, o Godhet, ty allt har du gjort och i allt är du — —

Ragnar Jändel:

UNDER VÅRSTJÄRNOR

Dikter. 3:e uppl. 3:e tusendet. Kr. 3: —.

Någon tom eller likgiltig dikt hittar man inte i den lilla samlingen — — —
Konstnärligt har Jändel tagit ett gott steg framåt med Under vårstjärnor.

Bo Bergman i Dagens Nyheter.

V Ä G L E D A R E

4:e upplagan. 5:e tusendet. Kr. 3: 75.

Man känner sig efter slutad läsning som om man tagit av sig gamla paltor
och tvättat sig ren.

Torsten Fogelqvist i Dagens Nyheter.

SÅNGER OCH HYMNER

Dikter. 3:e uppl. 4:e tusendet. Kr. 3: 25.

— — — en bland våra få verkliga skaldebegåvningar. Det ligger ett djup
och en innerlighet i hans ord, som är av det äkta slaget.

Claes Lindskog i Sydsv. Dagbladet.

HAVETS KLOCKOR

Dikter. 2:a uppl. 3:e tusendet. Kr. 2: 75.

En diktsamling rik på utsökta strofer.

Erik Hedén i Social-Demokraten.

DET STILLA ÅRET

3:e upplagan. 4:e tusendet. Kr. 3: 75.

Det blir allt friskare omkring Jändel, allt mera befriat i hans andliga at-
mosfär. Hans konstnärliga stil har en hjärtats äkthet och övertygelse, som
man icke kan ta fel på.

Ernst Norlind i G. H. T.

Pris Kr. 5: 75.

6000298592

Göteborgs Universitet

